

ГРИЦЬКО ЧУБАЙ

Мистецьке
Об'єднання
«Дзига»

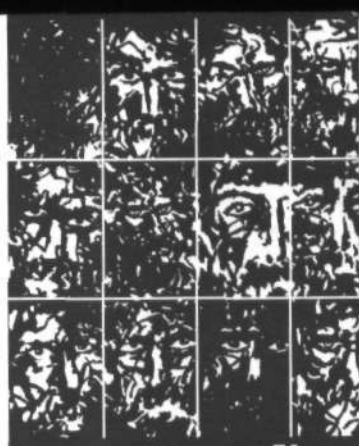

Кальварія
Львів
1998

спогади поезія переклади спогади поезія

переклади спогади

плач еремії

За сприянням

Міжнародного
Фонду
«Відродження»

та Асоціації
співробітників
незалежних
журналів (АНЖ)

© Г. Чубай, 1999
© «Кальварія», макет та
художнє оформлення, 1999

ISBN 966-7092-42-9

Асоціація
Українських
Письменників

Видавництво
«Кальварія»

Мистецьке
Об'єднання
«Дзига»

СХОДЖЕННЯ ДО СЕБЕ

ригорій Чубай — одна з найзавабливіших і найзворушливіших легенд українського безчасся 70-80-х років. Чинниками цієї легенди стали, в гострому поєднанні, — неординарна романтично-богемна особистість, вибуховий талант і... ореол таємничості, «забезпечений» тодішньою тотальною інформаційною блокадою:

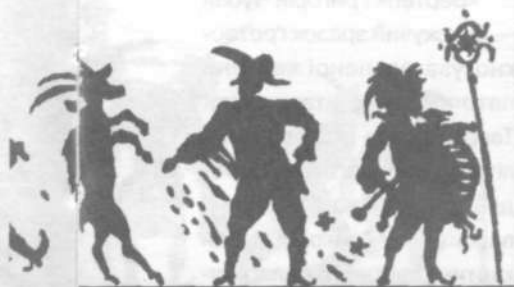
© Іван Дзюба, 1998

окремі вірші поета знаходили дорогу (переважно самвидавську) до обмеженого кола зацікавлених читатів, а далі образ домальовувала солідарна читацька уява... Легенда, видно, недалеко відбігала від реальної поетової іпостасі, і тому пізніші публікації та повніша інформація не стерли її, а тільки опоживили, і до її романтично-бунтарської складової долучилася складова, сказати б, екзистенційна.

сходження до себе

Справді, «ранній» Чубай (із знаменитим «Вертепом» включно) — це утривалене типово романтичне бунтарство автентичного «шістдесятництва» (Василь Симоненко, «ранні» ж Микола Вінграновський та Іван Драч): «Та ми ж прийшли до мезозою // замість ясного майбуття!», — хіба що з одвертшим виходом в історіософську сатиру-гротеск. Це останнє було спробою обійти цензурні бар'єри, виставлені один за одним на шляху «конкретніших» громадянських мотивів, а водночас подолати їхню вичерпаність, самоповторювальність (власне, несправжню вичерпаність: органічне розгортання і саморух їх були зупинені тією ж ідеологічною цензурою; автентичне шістдесятництво залишилося недовершеним і було «розкидане» в різні боки: в дисиденство, в богему, у «тиху» внутрішню еміграцію, в пошуки герметизму, в «конструктивне» співіснування з режимом або й у ординарний кар'єризм...).

Л

А

«Вертеп» Григорія Чубая — блискучий зразок гротескно-узагальненої картини патологічного стану світу. Твори такого роду відомі в літературах багатьох народів, у різних національних варіаціях. У Григорія Чубая картина світового балагану-

сходження до себе

божевілля породжена гнівом і соромом пробудженого українського іdealізму, пробудженої української надії, зрештою — української особистости (вже тут народжується

болісний мотив тотальної панічної втечі всіх і кожного від самого себе в ілюзорно значливий хаос світового вертепного дійства — і мотив протистояння такій втечі, повернення до себе самого: те, що стане головним у подальшій творчості Чубая).

Однак і «вертепізація» поетичної візії національного та планетарного буття не гарантувала уникнення ідеологічного нагляду і не давала цілковитої творчої свободи, повноти твор-

В

Е

ПОЕЗІЯ

П'ЯТИКНИЖЖЯ

МАРІЯ

**ГОВОРИТИ, МОВЧАТИ
І ГОВОРИТИ ЗНОВУ**

**З ОСТАННІХ ВІРШІВ
ТА НАЧЕРКІВ**

**З ЮНАЦЬКИХ
ВІРШІВ**

П'ЯТИКНИЖЖЯ

**ПОСТАТЬ ГОЛОСУ
ВЕРТЕП
ВІДШУКУВАННЯ
ПРИЧЕТНОГО
ПЛАЧ ЄРЕМІЇ
СВІТЛО І СПОВІДЬ**

ПОСТАТЬ ГОЛОСУ книжка перша

1968

Я ніколи ні про що не запитував
ні в тиші, ні в гromу, які жили зі мною поруч.
Я мовчки жив,
я мовчки міркував, скільки ж то кисню
дає щодня те дерево, що під вікном,
який то вийде стіл а чи кушетка
із дерева того за кілька літ.
Я мовчки жив,
я мовчки міркував,

а вчора вдосвіта прийшла до мене постать
голосу могого
і до порогу стелилося при ній
відлуння тінню.
То вона запитала у тиші,
що в ній заснуло.
То вона запитала у гromу,
що в ній збудилось.
А потім до вікна підійшла
і до дерева мовила:

доброго ранку, зелена пташко,
чи не втомилась ти всеньке літо
понад хатою літати?
Сядь на підвіконня,
я пшона тобі винесу,
зелена пташко.

Скрипучі двері пам'яті причинено,
і згадкам всім підрубано крило.
Біління снігу — п'яне і причинне —
тіла тверезих вулиць прийняло.

І над ажурні вишукані русла,
де вже давно не бігає вода,
скорботна пам'ять пам'яті зависла,
згубивши слід останнього гнізда.

...А те гніздо — то біле, то червоне —
свою барвисту сутність обмина,
у ньому пам'ять білої ворони
і сніг, і наші білі імена.

На видноколі гроняться вже хмари,
спішать громи на віче гомінке.
То не пускаймо снів своїх і марень
ув опустіле небо нетривке.

А вчуймо тишу — змучену і теплу,
і упадім на землю спраглу ниць.
Благословім дощу блакитні стебла,
благословім хвилиnnість блискавиць.

Благословім дрімотний гомін віча,
благословім і шепоти і грім...
Тоді погляньмо одне одному у вічі
і у зиниці блискавку зловім.

так спроквола надходить
найтемніша на світі ніч
і заступає одним-єдине моє вікно

і заступає зеленими очима
заступає червону потоптану траву
що здавалась мені птахом підстреленим
а птах той ніяк злетіти не міг

ніч заступає руками всохле дерево
і заступає вустами палюче сонце
і заступає розважливими словами
якусь дуже сумну мелодію

і я вже нічого крім тої ночі не бачу

а тільки чую як десь далеко-далеко
поза її очима
поза її руками
поза її вустами
раптом залопоче крилами червона трава
і довго літає над нами

Театр

Святославу Максимчуку — акторові

Вони ще слухають... Акторе, говори!
Вони ще слухають — Ти щось хотів сказати.
Твоє лице для них — це тільки грим.
І сніг отой для них всього лиш вата.

Тож говори... Годинники — тік-так —
монолог часу впевнено повторюють.
Хвилина — і закінчиться спектакль.
Тоді уже всьому кінець, акторе.

Тоді, зборовши біль і переляк,
окинеш поглядом сумним порожню залу
й себе втішатимеш, що це лише антракт
і що хвилини ще вдосталь до фіналу.

Що глядачі повернуться ось-ось,
скуривши у фойє по сигареті,
і ти покажеш все, що не вдалось
тобі ні в першій дії, ні у третій.

Ти їх примусиш плакати...Отак!
Пожнеш овації гучні, сильніші грому...
Але давно закінчився спектакль,
і глядачі давно пішли... додому.

Він

вони свої ночі зігрівали гасом газом
вугіллям дровами

вони до нього у двері стукали й радили
заспокоїтись

і крижаними словами пропонували свої
дрова і газ і гас

а потім ще довго стояли в коридорі і
нашорошивши вуха здивовано слухали як
він ходить босоніж по своїй неймовірно
холодній ночі черевики байдужості
викинувши геть

а клявся ж собі увечері що обов'язково
їх взує на ніч

Коли до губ твоїх лишається півподиху,
коли до губ твоїх лишається півкроку —
зіниці твої виткані із подиву,
в очах у тебе синьо і широко.

Щось шепчеш зачаровано і тихо ти,
той шепіт мою тишу синьо крає!
І забуваю я, що вмю дихати
і що ходити вмю, забуваю.

А чорний птах повік твоїх здіймається
і впевненість мою кудись відмає.
Неступленим півкроку залишається,
півподиху у горлі застрягає.

Зіниці твої виткані із подиву,
в очах у тебе синьо і широко...
Але до губ твоїх лишається півподиху,
до губ твоїх лишається півкроку.

Після кіно

Михайлові Саченку — режисеру і поету

Сьогодні ввечері на останній сеанс
у кінотеатр «Дніпро»
прийшло 27 Василів, Степанів, Микол та Іванів,
а вийшло з кіно — 27 д'Артаньянів.
Вони погрозово виблискували очима
і фехтували шпагами.
Прямо од виходу стрибали в сідла
і мчали кудись на прудконогих застояних конях.
(То вам тільки здалося,
що вони ще довго стояли в черзі на таксі!).
Потім вони по канату
проникали в дуже високу вежу старезного замк>
(То вам тільки здалось,
що вони підіймались по сходах
нового багатоквартирного будинку).
А потім вони обіймали своїх коханих
і міцно цілували їх у малинові уста.
(І то вам тільки здалось,
що вони несміло тримали дівчаток за руку).
Над століттям двадцятим ніч летіла,
і світло летіло від далеких зірок,
які погасли ще в середньовіччі.
Вгасали шпаги і погляди,
кожен поволі ставав самим собою.
Від неонових ліхтарів від'язалися білі коні
і поскакали в минуле.

Дон Кіхот

Дарма, дарма, що злинули віки,
що на кольчuzі потьмяніли діаманти —
та знов тебе несе на вітряки
бажання слави, зване Россінантом.

Воюй, воюй із ними і забудь,
що справжні кріпості існують ще на світ
За подвиги достойну вознесуть
тобі хвалу в двадцятому столітті.

Тут зрозуміють лицарський порив,
тут зрозуміють, звідки ти і хто ти...
Хоч на землі вже мало вітряків,
зате на ній багато донкіхотів!

Вітряк задумливо осмислює свій рух.
Надвоє переламується шпага.
Тож грайся у безумство одчайдух,
тоді й повірять, що у тебе є одвага.

Тоді вже в орденах у тебе грудь
і вже на плечах в тебе позолота...
І всі тебе героєм назовуть
й ніхто не зважиться назвати...
донкіхотом.

Вечір

Зелений вечір
як морська вода
заповнив кімнату

фіолетові водорості тіней
повиростали у ній аж до стелі
і тільки ще де-не-де поміж ними
блукають червоні продовгуваті риби
що відбилися від косяка призахідного сонця

і вже ти зачудовано слухаєш
як чотириноге крісло намагається переконати шафу
в тому що воно є родичем восьминога

ти забув навіть про те
що треба дихати
і лишень тоді як із сусідньої кімнати
покличуть вечеряти
раптом опам'ятаєшся і гарячково почнеш шукати
довкола себе
акваланг

І знов нестерпно тихо настає
якась чужа зухвала веремія,
де тінь моя мене не впізнає,
де голос мій — і той мені чужіє.

Я там мовчу. Задихано мовчу.
Я там слова навшпиньки обминаю.
Мов хрест важкений, душу волочу,
і сам себе на ньому розпинаю.

Я там мовчу. Приречено мовчу
під тихим криллям втомленого дому
і знов свічу мовчання, як свічу,
за упокій собі ж таки самому.

...Дощу предовгі пальці на шибках
заграють щось достоту, як музики,
що й звідкілясь прийде до мене страх
поглянути, чи став на грані крику.

Та він лиш мить торкається плеча
і геть іде, не взявши ані звуку,
і знов моє мовчання, як свіча,
пооддаль слів блукає тихоруко.

Над ним небес дірявий балаган.
Над ним пригасле місячне багаття...
Та цілий гурт немовлених благань,
які все більше схожі на прокляття.

Рушник

півень чорний
червоне гроно клює
і півневі тому
солодко-солодко

а півень червоний
чорне гроно клює
і півневі тому
гірко-гірко

Вечір

День відходить, кудись поквапившись.
Вечір. Тиша. Тебе нема.
І в рояля холодні клавіші
білі-білі, немов зима.

Три зорі, мов тугі бемолі.
Три тополі, мов до-ре-мі.
І в тенетах німого болю
я один при отій зимі.

Сині тіні в снігах митарствують.
Небо — наче сріблястий грот.,
Над душею всевладно царствують
дивні очі зелених нот.

Білій тиші в лице зорію.
Кожен порух її ловлю.
І тобою забуте грію
захололе пташа — люблю.

у двох відерцях
синя вода опівночі
намарне силкується
металеві повіки skleпиту

Музика

Десь у диві, у видиві вмовклих ночей,
у музичному лісі, на синім узліссі
цвіла, мов калина, віолончель
і пахло весною чиєсь піаніссімо.

І пахли зеленими зорями очі,
і у флейти-тополі благав хтось покаянь,
і смичком трепетливим свою жіночність
питалася скрипка: «Яка... яка я..?»

І бігла музична струнка олениця,
і птаха музична кудись летіла...
І стояла моя зачудована нищість.
Тремтіла... і деревом стати хотіла.

Сьогодні

Є вчора і завтра на моїм лиці
і тільки нема сьогодні...
І ходять навколо стола стільці
такі самотні-самотні.

дерево парадоксальності
корінням вгору посаджене росте
і десь там під землею
на ньому вже спіють
квадратні груші

Ой, дивні, та предивні
наді мною сни всю ніч...
Сниться: пускаю я панові півня
і скачу вороним на Січ.
А за мною услід — погоня.
А за мною по травах — коні.
А за мною услід — сам пан із своєю вартою,
а за мною услід секретар
райкому
партії!
— Ой ти довга стежино зі страху!
Я втікаю. Втікає нація. —
А за мною услід
товариш Личковаха,
заввідділом пропаганди і агітації.

Гіпноз

Ви не бачите цієї тюрми
Ви не чуєте цієї мови

Ви бачите лише цю дорогу
Ви чуєте лише мій голос

А тепер розслабте своє тіло
Ви засинаєте

Вам сняться чудові сновидіння
Про гастроном і про єдину дорогу

І Ви спите
Спите...
Спите...
Спите...

Новорічне

то начебто почнеться маскарад
а насправді то він закінчиться
і тепер можна хоча б на часинку
побути собою
бо незабаром знову почнеться маскарад
чи то пак закінчиться
і знову треба буде одягати
дуже поважні
дуже розумні
дуже заклопотані
маски людських облич

Таємна типі вечірніх перевтілень,
заснули гомони когось спросоння кличуть.
І вже проміння біле відлетіло
на тиху втому тихого обличчя.

На тиху втому, начебто додому.
На тиху втому, начебто за обрій.
І незабаром стане вже відомо,
які із тіней злі, які з них добрі.

Когось вони до ранку возвеличать,
когось покинуть ночі на поталу...
До безголосся стишилось обличчя —
воно іще не відає, що сталося.

Чом тінь весела ходить за журбою,
чом тінь зорі приємле чорне тло...
Лице іще лишається собою,
воно іще від себе не втекло,

воно ще повне щирості і віри,
воно ще повне сонячних прощань,
воно ще не шукає тіні звіра,
щоби когось лякати з-за куща.

Мое ти біле личенько дитинне,
покинь той промінь — тінь собі візьми.
Велику тінь. Могутню і картинну.
І мниму велич викрій із пільми,

і наостанок стихено послухай,
щоб маскарад відчуть уже сповна,
як поночі дзижчить велично муха,
що має тінь сіамського слона.

Пташка

двері зачиняються і відчиняються
двері відчиняються і зачиняються

рип-рип
рип-рип

то ми виходимо з хати
то ми приходимо до хати

рип-рип
рип-рип

і дивиться пташка крізь вікно в акваріум хати
і думає про нас
як про риб

столочили зажурені маки вечора
голубі-голубі лошата

Притча про автопортрет

Ви правду кажете, що богомаз я є і грішник,
але ж ви всі чолом б'єте в паркет,
в своїх провинах каючись поспішно,
і молитесь... на мій автопортрет!

На ньому барвам вільно і розкуто...
Ах люди, ви вже вибачте мені,
що я, себе запрагши осягнути,
свій лик святим возрік на полотні.

Пробачте вже... Бо я оце уперше,
не вірячи ні вам, ні дзеркалам,
глуху стіну буденності продерши,
розкидавши зневіру, наче хлам,

прийшов до свята свого одкровення
й гострив думки для поруху на зло,
і чув: святилась кров моя у венах,
і чув, як німб освячує чоло.

Пробачте вже... й молитесь на мене!
А я піду ізнов у суєті
собі і вам шукати одкровення,
щоби повідати, що ви усі — святі.

Вдосвіта

Ми вийшли з ночі не озираючись
на кінчиках наших пальців
ще не прокинулось здивування і ми
безшелесними руками торкаємось
всього що довкола

ще на кінчиках наших пальців
не прокинулось запитання

чи справді ми такі які ніколи
не озиратимуться

вже сходяться звідусіль наші тіні
які теж ніколи не озиратимуться
ми відчуваємо що із ночі нам
у спину дивляться дві сумні
заплакані зорі

але ми не озираємось

під звуки парадних маршів
безшелесно крокуємо вулицею

ми ще не думаємо про те чому
ці марші звучать зовсім так
як колискові

Останній грім давно скотився з даху...
Стекло по ринві сонце і дощі,
І у саду дерева вже без страху
Вдягають позолочені плащі.

Без боязні вдягають. Бо ніхто тут
За пишноту вже їх не осміє...
Займається на гіллі позолота,
І сад багряним маревом стає,

І закипа гарячим водограєм,
І б'є крильми жаркими у вікно...
Врочисто, гучно листя помирає,
А так вмирати вміє лиш воно!

а я тебе давно уже забув

чому ж тепер ти знову прилітаєш
у літаках пребілих снів на
засмучені аеродроми моїх очей
чому ти знову повідаєш історію
про дим який вертається до
свого вогнища начебто знову хоче
стати полум'ям

а я тебе давно уже забув
я прокидаюсь опівночі щоб
засвітити свічку забуття траву
із ночі зву до свічки тої кажу

траво-травице
будь зеленою
най буде все
яке

зорю померлу зву із ночі
темної кажу

не треба зоре
не спалахуй
най буде все
як є

а той літак вже невмолимо близько
і ти усміхнена вже сходиш трапом
щоб загасити свічку

тихий дощ
у долоні
прощанням точиться

вже скоро будуть
пригорщі повні

очі — звірята
карі звірята
біжать тебе запам'ятати

а пригорщі повняться
пригорщі повняться
а дощ сильнішає і сильнішає

вже на прощання
той дощ не схожий
бо за ним вже тебе не видно

очі — звірята
карі звірята
кудись біжать за тобою шукати

та знову і знову
ні з чим вертають
чи то мокрі од зливи
чи то заплакані

Трава

Я трава прадавня дика трава
до билиночки вирвана до стеблиночки
витоптана і врешті гудроном гарячим
напоена і здавалось назавжди
під ним похована

та сьогодні вранці я потрошила
ваші асфальти
росту

ось я вже вам по пояс
ось я вже вам по шию
ось я вже вам по очі
і дивлюся ув очі вішо
ось я від вас уже й вища
я трава

Я знаю що вам це не до вподоби що
я вища од вас і назавтра ви нашлете
на мене бульдозери і знову вирвете
мене з корінням або ж акуратно
підстрижете під лінійку і щогодини
дбайливо поливатимете водою із крану

А я тоді без'язико мовчатиму як і оті
мої газонні цивілізовані родичі бо
я просто трава і я не про себе
прийшла вам нагадувати бо ви не тільки
мене одну забули я прийшла вам нагадати
що ви все-таки люди і що ви також
повинні щодня рости

я трава

Моя задихана коридо,
мій колізейний чорний дню,
твої дива ридують ридма,
бо з них злагоджують меню.

Їх на руках навчать ходити
і танцювати на шнурку—
в догоду хтивим ерудитам,
юрбі цинічній до смаку.

Яка хвилюється у норму:
то драматично позіха,
то грима в стелю бутафорно
своїм премудрим «ха-ха-ха».

Мій чорний дню, мій колізею,
на грані тьми і пустоти...
Чи, може, совість до музею,
поки не пізно, віднести?!

Бо то таке вже архідревне,
як і пергамент, і соха,
тоді б і я зумів, напевне,
зректи премудре «ха-ха-ха».

Рядочком кожним і абзацом,
і кожним всміхненим кліше
кричать газети про ерзаци —
ерзаци душ з пап'є-маше.

З трибуни хтось волає «браво!» —
по всіх усядах загуло:
минуле вб'єм ерзацом слави,
якщо там слави не було!

Замість часу — ерзацгодину,
замість людей — ерзацлюдину,
а всім крикливим на догоду
ми подамо ерзацсвободу!
І для годиться ще й посієм
із власних рук ерзацмесію!..

Ура творцям ерзаців, браво! —
це ж підніме на висоту
і синтезовану державу,
і синтетичну пустоту.

Чого ж вам ще тоді шукати,
чого ж іще запрагне люд —
кібернетичного пілата
чи синтезованих іуд?!

відлуння дзеркала
нічого не знає про дзеркало
нічого не знає про себе

але воно про літо знає
і про нього розкажує

воно має дві стежки
білу і чорну
воно завжди білою ходить
і розкажує
що на груші вирости груші
і впали в траву
а на вербі
груш не вирости а виріс лелека
і впав за обрій

прийде від матері дивний літній сон
із сапою в руках і всю білу стежку
пересапає

і тоді вже відлуння
самотньо сидітиме біля дзеркала
бо чорною стежкою
ходити
страшно

П'ЯТИКНИЖЖЯ

ВЕРТЕП книжка друга

поема

1968

*Nihil semper suo statu manet.
Ніщо не лишається постійним
у своєму становищі.*

Латинська мудрість

ВЕРТЕП

1

Наша потужна цивілізація, яка досконало вміє грати в карти і танцювати наймодерніші танці.

Наша потужна цивілізація, яка почуває себе інтелектуально відгодованою коровою, якщо їй вдається з першого погляду відрізнити картини Пікассо від полотен Рембрандта ван Рейна.

Наша потужна цивілізація, яка сьогодні безмежно ошасливлена автоматом для продавання гудзиків, дивовижною самопискою, яка в разі потреби може відкоркувати пляшку, водневою бомбою в ене число мегатонн, новітнім кінодетективом у 25 серій і свіжим анекдотом із серії «Вірменське радіо відповідає».

Ах, ця безмежно щаслива цивілізація! Яка попри все не забуває про те, що вона є найвищим виявом всесвітнього прогресу, і рухається.

Так, саме рухається!

Пішки. В авто. В катафалку. В трамваї. І яка, рухаючись, встигає:

відвідати пивний бар,
напівголосу покритикувати позаочі свого
начальника,
влаштувати скандал дружині,
розв'язати два-три кросворди...
Чуєте?!
Вона рухається!!!
ЧУЄТЕ?!!

Вирує світ, сміється, плаче, вие.
Кружляють видива, веселі і сумні.
Іде вертеп, без поділу на дії,
Хіба що з поділом на ночі і на дні.

Кружляє світ. Мовчить, як треба крику.
І правда топиться в брехні чи не щодня.
Невже і я впаду у нього й зникну
Безболісно, безлико, навмання?

Впаду туди, де безум всьому пастир
И пасе держави, душі і слова.
О Боже мій, не дай мені упасти,
Бо обертом іде вже голова.

Бо вже і дням, і ночам моїм боляче.
О Боже мій, спаси і одведи
І від отих, лукаво «єсьм» глаголящих,
І від отих, набравших в рот води.

И від тих, за брехні лаврами заклечаних,
И від тих, що ні сюди і ні туди,
Й від ідолів старих і новоспечених,
И від пустослів'я, Боже, одведи!

...Затьмила голови тупі лакузоманія —
Пофіміамлять і чекають, хто подасть.
І душу кожен з них, неначе мантію,
Перешива по-модному «под владсть».

Поглянь! Навколо видимо-невидимо
Тих язиків, танцюючих стриптиз!
І котяться землею дикі видива
Парадів, маскарадів, танців, сліз.

І пустота безмірна щогодини
Вже цілий світ береться осягти.
Як жить мені, якщо я ще людина,
Якщо мені від себе не втекти?

Якщо і дням, і ночам моїм боляче!
О Боже мій, спаси і одведи
І від отих, лукаво «єсьм» глаголящих,
І від отих, набравших в рот води...

...О Боже мій, куди ж мені?.. Куди?..

2

Жаркого дня липневого втікаю по вулиці.
міській, біжу від себе, біжу від слів страшних
якими мушу я про щоденну втечу говорити.

А вулиця уся — суцільна втеча. Бо буде дощ,
бо хмари насувають. А вулиця уся—суцільна
втеча. І всі біжать... Чи ж тільки від дощу?

Один втіка від себе сьогodenного, а другий
доганя себе вчорашнього, і всі тікають-поспі-
шають...

Хто від себе, хто до себе, хто від когось, хто до когось, хто ні від кого, хто ні до кого. І разом всі втікають від дощу...

Так щодня: в суєті, в круговерті годин люди втікають від себе й до себе, втікають до книг, до дружин, до картин, втікають під воду, під землю, на небо, втікають в ненависть, в любов, у кіно, в карти, в більярди, в лото, в доміно, в салати, в борщі, у котлети і в торти, в кашкети, в манжети, в комоди і в шорти; від чорта до Бога, від Бога до чорта, із ночі до ночі, із рання до рання, втікають у крик, утікають в мовчання, втікають в чекання, в безсоння, в прогнози, втікають у сміх, у мовчання, у сльози...

Втікають під карнизи, під погони, під ліжка, в бомбосховища, в закон. Не розбереш, де втеча, де погоня і до яких молитися ікон?

І до яких із них ходити каятись, яким хулу нести, не каяття?
...Чи на землі таких, що не втікають, нема давно? І втеча — то життя?
Невже вся суть в безладній біганині?
Невже вона усьому голова?
Невже якийсь всевишній Паганіні на скрипці світу втечу награв?!
І щодня в суєті, в круговерті годин люди втікають від себе й до себе, втікають до книг, до дружин, до картин, втікають під воду, під землю, на небо, втікають до лісу, на Марс, до п'їтьми, щоб бути людьми чи не бути людьми. Втікають у подвиг, у лють, у провину. Додому. До Криму.

В кафе.
В домовину.

3

Все втечі та втечі. Погоні і втечі. А потім — до світу, від карт і від зречень, від пива, з футболу, з кіно, з домовини вертають до світу якимось безневинно, вертають, не мовивши навіть «прости». А світу немає куди утекти. А світові — голо! А світові — босо! Тиради. Укази. Промови. Доноси. Танці. Ракети. Паради. Кастети.

Торговці.
Шпики.
Генерали.
Естети.

Джаз-банди.
Футболи.
Космоси.
Нації.

Боги.
Півбоги.
Парт-ор-
гані-за-ції!

Персони.
Парсуни.
Кінозірки.

Голгофи.
Освенціми.
Соловки.

Дачі.
Собори.
Кремлі.
Мозолі.
Владики на небі.
І
на землі.

Гроші.
Отрути.

Вина.
Єлеї.
Гробниці єгипетські
і
Мавзолеї!

Роги і німби.
Тюрми і ґрати.
Ідоли.
Плітки.
Авто і гармати.

Кодекси карні.
А також — моральні.
Кайдани модерні
із картами гральними.

І
безхребетна
пихата
еліта —

усе це для світу,
для білого світу!

Для світу — тиради!
Для світу — доноси!

А світові — голо!
А світові — босо!

Диктатори, диктатори, диктатори —
погоничі великі: «Цоб-цабе».

Диктатори, диктатори, диктатори
щодня диктують світові себе.

О, скільки їх возноситься і падає!
І скільки їх плює у наш Дніпро!
І прославляє світ своєю владою,
і одягає у своє добро.

...Все продиктовано і все перефарбовано
і удостоєно належної ціни:
за сумніви, за мислі закатовано!
І за холуйство — вбрано в ордени!

Все продиктовано і все перефарбовано
і узаконено, що думати — це гріх!
Муштровано усе, перемущтровано,
і в ранги роботів возведено живих!

...А цю трикляту мислячу породу
всю до ноги зітерти б далєбі!

І стільки ворогів було в народу,
що й весь народ був ворогом собі!

А світ — вертеп.

Кажу я з гіркотою: цей світ — вертеп. І, мабуть,
щонайважче — у ньому залишатися собою, від
перших днів своїх і до останніх не бути ні
актором, ні суфлером, ні лялькою на пальчиках

облудних, а лиш собою кожної години, а лиш
собою кожної хвилини, з лицем одвертим
твердо йти на кін...

Ви знаєте, чого я ще боюся? Від атомних
страхів боюся більше, боюся я, що хтось з
інопланетців колись в своїм щоденнику
запише: «Планету цю зовуть отут Земля. І
населя її силенна сила ходячих шлунків —
п'ющих і жуючих. Які лише жують, лише
ковтають. Лише ковтають і жують — і більш
нічого. Ковтають пудинги, котлети, ноти,
вірші, ковтають істини, ковтають цілі нації,
і одні одного їдять, й самі себе...»

Ви знаєте, чого я ще боюся?! Од атомних
страхів боюся більше?!

— Боюсь цього «ковтають і жують»!

...Як вечір землю синьо охопив,
як зорі в небо з'їхались на віче,
в мою кімнату тихо уступив
один знайомий тихий чоловічок.

— Здоров, приятелю, то як тепер живеш?
Я чув, сливеш писателем великим? —
...Єхидна усмішка, мов колесо криве,
перекотилася його іконним ликом.—

Я чув, що преш ти часто на рожен,
звиняйте, заради якихось «істин»,
забувши давню приповідь: «Блажен,
хто їсть тоді, коли захоче їсти».

Нашо тобі тягар чиїхось мук?
Нашо тобі душі чиєїсь хвища?
І нашо те, що далі твоїх рук,
і те, що голови твоєї вище?

...Він плів ще довго блудливі слова,
що зависали сірим павутинням.
Крутилась ця платівка ненова,
аж доки стало в мене вже терпіння.

Нашо тобі тягар чиїхось мук?
Вже надто ви розумні всі та горді...
І хоч він був і далі моїх рук,
та я йому вліпив-таки по морді!

І він до виходу заквапивсь, заспішив...
І — з-за дверей, із темряви, із ночі
він із погрозою до мене прошипів:
— Блажен, хто їсть тоді, коли захоче!

6

А ніч попереду й позаду...
Ми йдем. Вперед а чи назад?
...Парадоксальна суть парадів,
і замість правди — сто півправд.

Хоч правда й пів... Зате ж їх «много» —
тих правд-калік напівживих.
А жвавий ум, хоча й убогий,
щодня виплоджує нових.

Модернізує, досконалить
півправди ті, мов лімузин...

Одна не встигне dokonати —
як є десяток узамін!

Тоді зохлалий кажуть: «Годі»,—
та нишком вводять іншу в двір,
ще й розмальовану по моді —
в таку попробуй не повір!

...Навіщо ж крик? Навіщо ж гамір?
Чого ж ми хочемо усі?!
Боги лишаються богами,
зійшовши в Кремль із небесі!

Хто ж ми такі? Що буде завтра?
Куди йдемо? Вперед? Назад?
А що, як завтра динозаври
наш зустрічатимуть парад?

Тоді аж вибухне грозою
прокльон, зневіра й каяття:
—Та ми ж прийшли до мезозою
замість ясного майбуття!

Тоді, як наша цивілізація спала й дивилась блаженні сні про авто, які їй належать, про дачі, які їй належать, і про зорі, які поки що їй не належать (уві сні вона дуже жалкувала, що не можна кожної зірки зокрема обгородити парканом і прив'язати біля неї сторожового пса),— от тоді я виніс їй вирок.

Цивілізація цього не бачила у своєму блаженному сні. Вона лише вранці прочи-

тала в газеті, що я її зневажаю, і висловила
принагідно декілька цікавих думок:

- а) «Я свою дачу збудував власними
руками і за чесно зароблені гроші...»
- б) «Куда сматрелі учителя, когда ішо
етот автор учілся в школе?!»
- в) «Я розумію, що це, може, й так. Але
раптом проти цілого світу заявити
таке, то треба бути або великим
диваком або ж божевільним».

А потім цивілізація взяла мою поему і на
своїх всепоїдаючих зубиськах довго хрумтіла
епітетами й метафорами, довго ображалась і
жувала, жувала, жувала, доки не з'їла всю до
крапки.

І пішла, блаженно погикуючи,
запивати її
пивом.

П'ЯТИКНИЖЖЯ

ВІДШУКУВАННЯ ПРИЧЕТНОГО

книжка третя

поема

1969

ТОДІ

виросло в дзвоні дерево сполоху

ТОДІ

виросло велетенське і розколело дзвона
і розколело дзвіницю дерево сполоху
і посадило собі на плечі цілу зграю гайвороння

те дерево
дуже довго миналося
і коли воно все-таки минулося
то всі побачили

ЯК

по спазматичній захололій лінії
котиться чорне яблуко
чорне яблуко котиться
серед поля зупиняється
і приїжджає душа самогубця
на сивім конику диму
щоби до того самогубства
розшукати причетного
і стає по той бік яблука її двійник
на зеленім глинянім конику
і каже йому душа своє звинувачення

а двійник по той бік чорного яблука
висловлює своє оправдання

а потім каже душі двійник
її ж таки звинувачення

і слово в слово повторює душа
його ж таки оправдання

а коли двійник розлютившись
потроюватись почне
то душа захирається за ніж

а коли почетвериться двійник
то душа захирається за свічку

і захирається душа за макове зернятко
коли подесятериться двійник
а переляк усіх навманя ходить зове
між трьома дороговказами натхненно зове
блукати

бо вже пасе-попасає свого зеленого коника
по той бік яблука
тисяча двійників

ПО ТОЙ БІК ЯБЛУКА ТИСЯЧА ДВІЙНИКІВ

а захирається ніде
ні то не я не я
може то квітка
ні то не я не я
коник зелений
ні то не я не я

ТИСЯЧАДВІЙНИКІВ

а що як справді то квітка далека квітка
що вже триста років налякана чутками
про інквізицію
на причілку хати палахкоче

може то вона інквізитор побачила в ньому
і тому привела його до самогубства

то вісім її пелюсток
як вісім облич
привиділось йому

то її запах тихо перебіг над дзеленькучим
плесом вікна і він побачив в акваріумі
свої вчорашньої сльози золоту рибку що
задиhaється

а довкола не було жодної річки
жодного моря озера чи струмка
не було довкола
лише безпорадна уява оточила себе
безліччю натяків на кожне з восьми її облич
оточила і заточилася
заточилася і впала
і вже не встала і не прийшла
не запитала котра година
не запитала навіщо відчинилися двері
не запитала де поховали рибку
на сонці чи на місяці
і чи це дуже страшно коли інквізиція
коли не можна пригадати голосу

і коли не можна забути обличчя
коли дуже довго ніхто не приходить

а потім усе-таки приходить вона
із дуже причетним тілом
із дуже причетними вустами
і начебто далекого вітра
гукає себе

а луна відгукується і називає її
жінкою

начебто близенького птаха
вона гукає себе

а луна відгукується і називає її
самотньою

начебто самотню жінку
вона гукає себе

І ПРИХОДИТЬ ТОДІ ВІН

і вчиняє самогубство
там
де захід є стороною світу
там
де трава є сон-травою
там
де сьогодні є всіма на світі
днями знаменними і звичайними
там
берег самотності надто білий

хоча саме її нам не вистачає далеко позаду
щоб до неї повертати

щомиті хтось із нас біжить пересвідчитись чи є
ще стіни а тоді вже всі разом біжимо
кожен до своєї стіни і запопадливо малюємо
яку-небудь із видимих зір і ще малюємо дорогу
до неї мимо великого білого мурашника крізь
дев'ять скрипок
по видноколу а потім далі по стежці блискавки

а закінчивши поспішаємо простір між своїми
стінами вщерть заповнити будинками травою
собою камінням водою курми аби там не
поселився хто-небудь невидимий хто-небудь не
такий як ми

А ВЖЕ ПРОКЛЬОН

за околицю рота випхано силоміць
і міцно заціплено зуби аби він
не міг повернутись і замкнено в чорний
футляр струну аби та його додому не покликала

його
навченого прикидатись
кораблем
водою
глиною
райським яблуком
і синицею

його
навченого прикидатися всім одночасно

і кожним зокрема і спорядженого на
розшуки причетного до самогубства

який є під якимось деревом
який є при якихось дверях
який є над якимось оком

Є

АЛЕ ТАМ КУДИ ПРИЙДЕ ПРОКЛЬОН

тільки предовгі паралельні посмішки
тільки маленька паперова квітка
тільки велика іграшкова рушниця

ТАМ

не біжать береги навперейми втікаючій воді
і брови не біжать навперейми втікаючим очам
і дорога тече крізь вікно аж до ікони і дим
над згарищем стоїть навколішки

ТАМ

ТАМ ПРИЙШОВШИ ПРОКЛЬОН ПОЧУЄ

ти прокльоне прокльон
але ми не вуха
ти прокльоне дерево
але ми не листя
ти прокльоне корабель

але ми не пристань
і паші паралельні усмішки
ніколи не перетнуться
в люту гримасу
ми надто добрі
і тобі лишається
тільки впасти мертвим ось тут:
упоперек наших безконечних
паралельних посмішок
навіть якщо ти корабель
навіть якщо ти листя

НАВІТЬ ЯКЩО ВІН САМ

прийде туди то себе не побачить там
і здивується і заволає

— чому мене тут немає
я ж добре пам'ятаю
що саме тут мав бути Я

Чому ж тут стоїть якась хата?
чому ж тут літає якась пташка?
адже тут саме тут
маю бути Я

І ВИЙДЕ ТОДІ ІЗ ХАТИ ТОЇ

хтось один дуже добрий
і ще хтось од нього добріший
і ще хтось зовсім-таки предобрий
і тричі в червоному катафалку
на коліщатах сміху

обвезуть довкола того що прийшов
його ж таки померлий прокльон
аби він повірив що його самого вже
немає ніде

але він не повірить
тоді вони дев'ять разів
обведуть довкола нього
сивого коника диму
на якому давно вже не їздить
вершник його душі

але він не повірить
і прийде його тіло
і шукатиме власних слідів
і буде розгублено бігати
довкола хати
і захоче її зруйнувати
не знайшовши про себе жодної згадки
захоче впіймати пташку
і вискубати з неї пір'я

але розминеться тіло із хатою
але розминеться тіло із пташкою
і буде безсило плакати в затінку дерева
і піде мимо нього палаюча хмара
і піде мимо нього рука що дає копійку
і піде мимо нього рука що бере копійку
і піде мимо нього «гарадской

савет депутатов трудящихся»
і прижене туди цвинтар
цілий гурт самовбивць
запідозрених в чомусь живому
вони посідають на траві

довкола тіла його

довкола тіла

довкола дерева

довкола хати

довкола пташки

і довго говоритимуть про те
що сама лише підозра в живому
не дає їм піти з цього світу й воскреснути
не дає і примушує бути нарочито існуючими
ось тут

довкола тіла

довкола хати

довкола дерева

довкола пташки

ВОНИ СИДІТИМУТЬ НА ТРАВІ

'і за плечима у кожного сидітиме попіл
вони будуть слухати як вчиться плакати вода
ще не навчившись бути солоною
хтось говоритиме розважливі слова
хтось розгойдає макове зернятко
і пустить його по підлозі
всі налякаються його страшного гуркоту
всі скажуть

то йде тисяча зір

всі скажуть

то йде тисяча жінок

всі скажуть

то йде тисяча квіток

і за плечима у кожного сидітиме попіл
але хтось невидимий раптом скаже

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

і всі повільно повернуть голови назад
кожен схоче побачити за плечима у себе вогонь
кожен побачить за плечима у себе попіл
хтось запропонує припинити дебати
але той невидимий знову скаже

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

всі повільно повертатимуть голови назад
аби не злякати того що за плечима
всі раптом почують як на морі осокоору
жовкнуть зелені хвилі
всі раптом побачать на тому березі зорю
якої раніше ніколи не бачили
всі почнуть чекати

малесенький кораблик соловейка
що має їх перевезти до того берега
жовкнуть вгасають хвилі на морі осокоору
прозоріє сучкувате дно
хтось невидимий каже

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

всі повільно повертають голови назад
ось зараз
зараз вони мають побачити за плечима
у себе

ВОГОНЬ!

П'ЯТИКНИЖЖЯ

ПЛАЧ ЄРЕМІЇ книжка четверта

1969

Плач Єремії

тільки-но збудували місто і навіть ще
не встигли його заселити а вже пророк
Єремія плакав над ним як над давно
спорожнілим

із кожної його сльози тоді виростало
при всякім домі сонце і всім казало що
не сонце воно а жовта кульбаба

і тільки-но сонце промовляло це як
сиве птаство обсідало його звідусіль
називаючи себе кульбабиними дітьми

але варто було вітрові хоча б легенько
повіяти як відлітало птаство геть і
вже не поверталось ніколи

Чоловік

замислений стоїть на сходах чоловік
і спостерігає як обіймаються в небі
дві помаранчеві хмари

потім він починає лаштуватися в
дорогу і лаштуючись прозорішає

дві помаранчеві хмари розминаються
в небі за годину як чужі і незнайомі

а вже зовсім прозорий чоловік раптом
пригадує що в нього немає ніякої дороги

Жінка

сумна жінка яка не чекає нікого
сумна жінка яка лежить горілиць
на березі річки
яка думає про воду річчину
що до моря тече

вона сама стає річкою поволі і
якось дивно плюскотить на піску
що аж риби вистромлюють голови
із води аби те диво заглядіти
аби заглядіти білу річку що
берега жодного не має

і тече її волосся невідомо куди
і тече її тіло невідомо куди

Літо

двоє несамовито
двоє задихано

завчили одне одного напам'ять
як хрестоматійні вірші і навіть
пісок та трава тепер безсилі
створити їм ілюзії таємності і
не можуть їх врятувати

ті двоє несамовитих жаркого полудня
мовчки сидять у кімнаті думають про
єдиного хто зміг би їм принести
порятунок думають про сніг який
міг би їх надовго засипати

чути знадвору шелест піску
чути знадвору шелест трави
чути знадвору голос
продавця морозива

Коридор із дверима завбільшки з око

не відаю як ми обоє потрапили в цей
коридор із дверима завбільшки з око
не відаю

мабуть ми були випадковими слізьми що
випадково сюди вкотилися мабуть що так
і тут собі раптом згадали що люди ми

та вже немає нам назад вороття немає
навіть якщо наші сльози звідси крізь
двері викотяться то ми все одно
залишимось тут

там за стінами заметляється про
нас листя язиків на деревах тіл

то ті щасливі що можуть нас лише
бачити що не можуть сюди увійти

то ті нещасні що можуть нас лише
бачити що не можуть сюди увійти

Вечір

задивляємося в криницю щоб нічого
не думати

задивляємося в криницю яка наших
вчорашніх облич не пам'ятає тільки
сьогоднішні

власні очі роти і вуха забачимо у воді

намислимо собі крадькома що могли б
минутися сьому дневі яко птиці
яко ліс яко дощ опівдні

але вже пізно
надто пізно

бо дорога до дня що не встигла
заховатись під місто або хоча б
у траву заховалась за димом

а пам'ять криниці заховалась у сутінки

і навіть уявляння дня стає щохвилини
все важчим все немислимішим

Світ

у темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що небо своє помістили
в чийсь кишені

у темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що свій рай посадили в
старому дірявому відрі

у темряві ті що світ сотворили
побачили як розвиднілось
що сонце своє повісили
на плечі в продавця газет

Осінь з маленькими деревами

наша осінь з маленькими деревами
дуже швидко минула

скільки ж бо треба того часу для
рудого листя
щоб опало воно з невисокого віття

наша осінь з маленькими деревами
дуже швидко минула
минуло після неї багато зим
і багато весен і аж тоді
почало падати листя з дуже
високого дерева яке в нашій
осені було і про існування якого
ми навіть не підозрювали

Хроніка

Георгію Калинцю — присвята

тоді всю ніч над нашим містом пливли двоспальні
ліжка замість хмар повідали що з них ранком
ішов копійчаний дощ

тоді обличчя годинників були смертельно бліді
і крапали на підлогу сльози хвилин шораз
рівномірніше

заховалися наші коні в буланому листі і
разом із листям їх вітер кудись погнав

а як ми допивали каву то явився нам
кишеньковий месія й прорік

не будьте героями всі одночасно бо станете
тоді схожими на перекупок що пропонують
один і той самий товар ставайте в чергу
на героїзм і чекайте

а якщо ви так і помрете не звершивши нічого
геройського то ж хіба не геройством було
ваше добротесне стояння в черзі на героїзм

а ще божевільна церква що збожеволіла од
самоти й порожнечі повз ту кав'ярню поволі
тоді брела

Чути

чути як поночі
хтось такий як туман
хтось такий як волога
навшпиньки скрадається попри стіну
то іржа підступає ножеві до ока
що бачило все

Пастухи

вже вкотре сходяться до тісної кав'ярні
щораз то сумніші пастухи з непевними голосами

згадують як ламалась од вітру кошара ватри,
як тріщало вориння полум'я
як отара диму поволі текла в небеса
і нічим було її зупинити

щоб забулося —
частують один одного цигарками
і пасуть цигарковий дим

Притча

безліч дивних дерев сновигає
містом безцільно
гілля рук із двома листочками долонь
заховавши до кишень

кожне має в собі гніздо душі
яке ніколи не може бути порожнім

а ще як ті дерева були маленькі
то хтось лихий довідався про гнізда
і покрав із них пташата болю
що й навіть літати тоді ще не вміли
і відніс ті пташата далеко-далеко

а щоб вони не повернулися як виростуть
то збудував між ними і деревами
місто з кольорових картонних будиночків
а гнізда дерев що не могли порожніми бути
населив горобцями усі до одного

Речі

присутні і відсутні вони виливаються
в єдину течію затоплюючи межу між
явою і маренням

вже та ріка нам до плечей сягає
і повинь її спочатку начебто жартівлива

лиш інколи по надто високій хвилі
пізнається загроза потопу

інколи як місяць по узбережжі вікна босоніж
лопотить виникає хвилиenne бажання
лягти і зупинити її

але сном зневажена гребля вже й сама
пливе за водою дерева за водою металу
за водою води

ті з речей що кмітливіші тепер
пізнають в нас безсилах

ті з речей що сміливіші підходять
і беруть нас по частинці собі щоб
поживішати

кожна до неможливості виростає
кожна незряча очі в себе віднайде
кожна безмовна віднайде у себе вуста
паперовометалеводерев'яні вуста
і накаже собі поклонятися

Той що певний

той що певний в стіні і в дверях
і в другій годині ночі відкриває двері
додому прийшовши і шукає на стіні
вимикача

але не знаходить стіни на своєму
звичному місці і тим паче вимикача
на ній не знаходить

— стіна стоїть аж на обрії
освітлена місяцем —

той що певний в стіні і в дверях
і своєї дружини певний не бачить
її у ліжку

— там три помаранчі —
сміється рожевобоко

той що певний вперше подумає як замало
він знає стіну і тим паче свою дружину

а ще подумає що начебто не туди
прийшов куди мав би прийти

той що певний в стіні і в дверях
і в другій годині ночі

Невідомий

хтось невідомий має прийти і знищити
нас непогрішних
нас праведних
нас святих безневинних
хтось безіменний має прийти і знищити
нас усіх до одного

і тому триває
називання собак собаками
називання дощу дощем
називання мишей мишами
називання страху доблесною пильністю

всьому що появляється імена
всьому що появляється титули
назви імена прізвища титули

а так як щомиті з'являється на світ щось нове
то ми вже багато літ одне тільки й робимо
що раз од разу частіше крутимось на всі боки
раз од разу частіше тикаємо пальцями в новояв-
лених з їх імен вибудовуючи собі ковчег

аби врятуватися з потопу невідомості

Осінь

— пророцтво —

це станеться саме так
це станеться саме так і не інакше

вони тисячу разів повторять свої власні
імена і прислухаються чи не вчулося в них
чого-небудь чужого

вони прочитають в газеті що до осені
ще дуже далеко і якомога певніше зроблять
крок щоб навіть найпідозріливішим він
не здався непевним

і зустрінуться вони на дорозі лісові
що не знатиме ліс він чи ні бо невідь-звідки
збудилася в ньому жадова вирію і ліс
сам того не відаючи почав лаштувати
для польоту золоте крило

а вони відгороджуватимуть від нього небо
своїми руками і газетами в яких написано
що до осені ще дуже далеко

та розсиплеться золоте крило на безліч
золотих пір'їн і прослизне крізь пальці
і крізь газети

а ті що залишаться довкола порохнявих
пнів будуть боятися поглянути
один одному в лице

Можна

можна ще певен час видимістю себе
од смерті рятувати так мертве
сонце дивиться у зелену воду
і слухає шелест її як свій
але все що видиме мертве і чим
видиміше тим мертвіше то що ж
робити тоді як стане явною
оманливість усіх свічад
ще можна вдати із себе заблуканого
розкласти багаття споминів
і при ньому про все що довкола
гадати як про заблукане
але вогонь прийде до диму як додому
попіл до землі прийде як додому
і смерть до тебе як додому прийде
а ще можна до тих п'ятнадцяти жінок які
шовечора прогулюються берегом
довго-довго гукати «мамо!»
але кожна з них про іншу думає
і жодна не озирнеться

Сутеніє

в ліхтарні літа
зелена шиба саду вітрами вибита
однаковішаємо?
тільки вогонь залишається вірним собі
однаковішаємо?
небо вужчає черкають в ньому птахи
крилом об крило
однаковішаємо?
а як невидима птиця сну прилетить і блискучі
зерна вікон поклює
той станемо зовсім однакові?

Пустеля

кілька останніх відер піску у ній
давно приручені і безтурботно
мружачись спочивають на дитячому майданчику

дуже ймовірно що решта прийняла
іншу подобу і хижо чатує на нас

заметушаться довкола піщини тіл
хвалу всевладній інерції всоте
одспівавши знову зачнуть

іноді для годиться вибачлива
мелодія запізнілих гальм

засипають засипають з головою
гримучі піщини авт

а ще пісок заклопотаності пісок дощу
пісок підозри пісок розмов

тільки малесенький оазис ока
для потаємного плачу залишився

а той останній з людей що мені
зустрічався тут мав за дотепність свою
виняткову здатність одразу
входити в десятеро дверей

Пророк

і за останню пустельну піщину ступаючи
я гадав що прийду і скажу тим що мене
чекають хто вони і звідки і ще скажу
що буде із ними за десять літ і за сто

та лише покаянь чекали вони від мене
ставши в позу каменя що котиться із гори

П'ЯТИКНИЖЖЯ

СВІТЛО І СПОВІДЬ книжка п'ята

1970

Пісня про золоті клітки

Для Валентина Мороза

летять шпаки на електричне світло
і співають пісень про золоті клітки

а по вербі стрибають пухнасті котики
стрибають в зелені дверцята
а дверцята як листя

зачинилося листя і не відчиняється

десь від самого коріння верби гукає
мене крізь кору глибокий голос без дна
просить відчинити листя
щось каже бездонний голос
про закопані в місті ключі
вже інші шпаки летять
на електричне світло
інші шпаки
а пісня та сама
і темніє листя темніє
темніє та не відчиняється

Великдень

всі житла і храми наші в долині
а на горі дракон
сидить і дивиться в долину
а то почне малювати гуцульські
писанки щоб у долині повірили
що дракон той тутешній

взявся і цього разу він малювати
котилися писанки із гори глеєм
розмekli
вибігли ми до воріт щоб на
писанки ті поглянути
а на писанці кожній
тюрма намальована

Космач, 1970

Колискова

вилітає сні тай штири
світить місяць вдалині
спить збанацький у квартирі
а тичина у труні

вклались критики під возом
в трансі самоприспання
спить коротич під наркозом
в сні сідає на коня

спи ж і ти архітектуро
спи Хрещатику коханий
спи моя літературо
я сьогодні зовсім п'яна

спи мій милий любий драче
спи павличку мій байстручє
мама піде тай заплаче
мама рученьки покруче

мамі небо нині сине
мама вбога і не вбога
мама піде попідтинню
пошукає Хвильового

Оповідач легенд

а ще я міг би розповісти вам
легенду про колір
чи легенду про запах
але я забув як закінчується
перша і ніяк не можу пригадати
як зачинається друга
та окрім сього мені на заводі
стає паперових квіток шелестяча
хода які поспішають
стати в коло траурного вінка
наче в коло до танцю

так упевнено маються крила у ворона
так тримається певно за гілля рука
цьому ж довгому дереву всохнуть від кореня
а найдовшому дереву всохнуть з вершка

цим квіткам облетіти цим метеликам вмерти
процесійно піти процесійно прийти
по червоній стерні на порожні мольберти
по розп'ятому небі в порожні світи

ну а їй що ж бо їй для непевного кроку
для короткого кроку од стіни до вікна
для найдовших годин для найдовшого року
для глибокого дна для найглибшого дна

їй це дивне це літнє заснуле кіно
де біжать дошові і ромашкові титри
де волосся її мов сумне знамено
шумить уночі на зеленому вітрі

їй потреба початись щоб мати кінець
їй потреба вернутись з німого полону
під вечірніх пташок полохливий вінець
під зів'ялого листя непевну корону

це ж у давніх слідах ще давніші сліди
це ж померлого дерева вранішня поза
і стояння навшпиньки німої води
у німому та ще й несолоному озері

їй розхитана віра у власне ім'я
що вона його наче анафему слуха
їй стрімка наче лань зелена течія
за котрою біжить посуха

ти бачиш нині слід коня
ти чуєш тихий блюз поблизу
і пророкуєш вигнання
ясних дерев з ясного лісу

ти йдеш в одлітані сади
ти ловиш дальній звук гобоя
до рук твоїх змія води
повзе іржавою трубою

Світло і сповідь

Галині Чубай

1

дерев'яна зозуля в старому годиннику
відкує усамітнення час

розчахнеться яблуня
од важкої роси

Ти од криниці вертатимеш
із порожніми відрами

2

я запитаю Тебе у темряві
про те коли випада сніг
і в кожного мого слова
буде луна як провалля

крізь прочинену браму з подвір'я
ступить світло босоніж на стежку
щоб назавжди відійти від нас
але буде видно і в темряві
що в Тебе втікаюча тінь

3

Ти не маєш довкола
свічадонька жодного
де б не мала себе
чужої

пошукай собі інших плес
щоб надивитись на себе

лиши для мене в магнітофоні
пісеньку про своє залишення

свій біг зачавши жартома
втечи таки насправді

4

піщаним берегом побіжи опівночі
нехай аж до ранку тутешня вода
доганяє Тебе руслом

нехай біжить попереду сріблястий
окунь із шматочком місяця

дорогу воді освітлює

5

Тобі услід не дивитимусь
лише листопадово очі заплющу

я цього не побачу
як листочки слідів опадуть
із гіляччя стежок

6

сяде навпроти зозуля німа
в неї від літа іній на дзьобі

дам їй погортати торішній
гербарій

що його назбирали
вітер і Ти

7

пречисті голоси
у довгих коридорах
молитви із чисел
проказують

то мадонни годин одягаються в біле
то мадонни годин поспішають
до свого годинникового почаєва
щоб засвітити удосвіта
замість свічок під іконами сніг

8

од вікна і од ставу
над сади і сліди
заспівало літаве
із очима води

буде саням осанна
у майбутній зимі
і слова славосяйні
що надійдуть самі

вже й сніг засвітили
мадонни годин
і слід залишили
один

9

побіжу по ньому з рушницею
обернеться рушниця на палицю

сліди заведуть у високе жито

буде жито поволі меншати
а серед жита
новорічна ялинка
і я біля неї маленький

— Татку а троє дерев
це вже ліс?

10

не відаю де
не відаю звідки

годинник солом'яний
вітер стрілки поламав

затихло під снігом ім'я стерні
хочу Тебе забути

затихло ім'я ріллі
хочу Тебе любити

11

вітер зім'яту траву випрямляє
трава випрямляється і все пробачає
нам

дзвонять дзвони в мурашиних
порожніх церковцях
до найчистішої сповіді

12

а Ти на високій горі

звідки сонце видно опівночі

оглядаєш себе у тоненькій крижинці

13

насниться Тобі чиста вода
повертайся
лети в літаку
щоб повторити шлях зозулі
від первоспіву аж до оніміння
гляди згори в порожні гнізда
повернися раніше світла
раніше вирію і раніше свого голосу
увійди до хати мовчки

МАРІЯ

1970

Марія

1

бачу траву що померла і не стала по смерті
птицею
бачу тюрму і криницю що мають однакові
наймення

минулі голоси в магнітофоні як руді білиці в
колесі
корабель снігів що у глибоке поле відпливає
давні сліди білиць відносить на собі

вже прудко ніхто не біжить від сосни до сосни
на вологім піску ніхто не танцює екстазно
удосвіта

бачу в дзеркалі срібні телеграми хмар що ніким
не підписані —
бо для найтоншого світла як не шукай
не віднайнеш ім'я

воно з-за безлюдних горбів виринає
і летить як стріла на тіло незаймане

— о хто ти о хто
що вже маєш похмурого мужа?
— о хто ти о хто
що вже маєш багато дітей?!

— віддалась йому вперше у високій траві
серед білого дня
на забутому цвинтарі

— хто ж поверне тепер білі сніги до берега?!
— хто прокаже ім'я для найтоншого світла
для найтоншого світла
що так запізнилося?

2

бачу пам'ять її безпритульну що іде по ріллі
напростець
що затьмила собою міста і снігів кораблі
затонулі

діви блакитних дощів на забутому цвинтарі
покинуту нею світлицю вимивають у черепі

шлюбний спів цвіркунів увечері і волення
сови опівночі
зазивають її повернутись додому

— хто згадає ім'я для найтоншого світла
що невчасно упало у високі жита?!

та ще й рано удосвіта перед світом
голос плоті зачує на темній стежі
восьмилітня жона семилітнього мужа

бачу її найперші слова бачу ходу найпершу
бачу найперші любові бачу тіло оголене
бачу лице опромінене що невідривно глядить
туди де вода летюча
туди де зірок золоті цвіркуні

3

ті що забули дорогу в поле —
ті співати не вміли
знали ніч на ім'я
але ж не кохали нікого

вони квіти лункі тихими псами цькували

пам'ять їхня сьогодні озивається пошепки
пам'ять їхня свого пса
випускає сьогодні на квіти

вони всі на одне лице
але не брати вони

мимо забутого цвинтаря
мають дорогу одну
у порожній гробниці
хочуть мати її за жону

але мають ходу повільну
заки дійдуть — будуть як вітер невидимі
будуть як світло нечутні
будуть землі належати
як і птахи по смерті

бачу тіло її що в полоні освітлених звуків
що й сьогодні од всіх поодаль як і колись

бачу пальці її що біжать по темніючій шибі —
пишуть наймення дзвінке для летючої
срібної риби
що з місячних плес відлітає раз і назавжди

бачу як жінка прощається з рибою
бачу як потім іде самотня — обминає
струхлявілий час
і його світло-темну рипучу гойдалку

у неї жести фатальні
як волосся у блискавки

її танець весільний має ритми глибокі
що такі як колодязь зорі

4

бачу пам'ять її
-що як вода летюча має крило нерухоме
бачу сон бездиханний
що його вона на крилі несе обережно

бачу вирій душі
що його лише раз надивитися можна —
то осінь людська коли облітає волосся і одяг

а найпершими — очі

бачу осінь таку в останньому дні якої
у білім гілляччі кісток завивають вітри

тож не спиняйте її
почужілу для вашого тіла
що була од усіх вас наївніша
до неї світло запізнилось
а тьма наступила до неї опівдні

не спиняйте її
бо то лише вона спромоглася б
для вас народити спасителя

що навчив би усього боятися потайки
у власну осінь навчив би дивитись безстрашно

бо ж насправді немає осені —
є лиш вітер що забирає тіло та очі
залишає для вас найсутніше
те
чим були ви насправді

не спиняйте її
бо вона пам'ятає про цвинтар і про жито високе
вона пам'ятає

вона засвічує місяць собою

і губами засвічує звуки

над колискою вашою бачу її з плачем

над домовиною вашою бачу її зі сміхом

лишень тоді коли ви засинаєте

вона від усіх вас щасливіша на вологім піску
танцює

і сьогодні

вона відходить од вас танцюючи

і не каже вам прощавайте

**ГОВОРИТИ,
МОВЧАТИ
І ГОВОРИТИ
ЗНОВУ**

поема

1975

Говорити, мовчати і говорити знову

Я так довго мовчав

ти ж бо знаєш як важко було мені в сутінках
вустами вологими на добрі слова натрапляти
коли надовкіль — злі назви річок
(колись таких добрих річок!)
що сповільнили ритм свій до ритму лікарень

і хмари на їхньому плесі сьогодні надвечір —
це психіатри досвідчені
зодягнуті в біле

коридором ріки вони
відпливають у темряву
перемовляючись по-латинському

сплески рибин і діагнози

озлоблені вірші

озлоблений колір троянд

назви ліків
що зроблять нас дуже спокійними

серед дерев озлоблених — серед акацій
коли їх чорне насіння буде лунко витріскувати
із рудуватих стручків
і мов зграї сполоханих птиць пролітатиме
високо над нами
щоби місяця беззахисного боляче зранити

назви ліків
що нам допоможуть сьогодні вночі
передсмертні волення місяцеві
вислуховувати розважно
допоможуть нам бачити навіть поезію
в тому як він буде від болю корчитися
в тому як він з останніх сил хрипітиме

— зупиніть їх

спиніть

я ж насправді вмираю
в розквіті сил високо над повільною річкою
я вже сьогодні не в змозі навіть освітити
обличчя
тим що мене убивають жартуючи

хто вони?

звідки у них
ця жадова кривавих розваг?

спробуйте може якось їх розчулити —
привезіть їм «Джоконду»
в куленепробивному ящику

або ж змайструйте для них бляшаного місяця —
хай вони собі поціляють в нього досхоchu
кожної неділі
цілими родинами

все стає справжнім лише під осінь
все стає очевидним лише під осінь
коли знову із глибини
з-під коріння старих і напрочуд привітних
акацій
кістки Піфагора вигрібає бульдозер
і знову як і шороку об сій порі
стурбовані батьки нахиляються
над його усміхненим черепом
а потім поквапно беруть за руки дітей
і відводять до школи
щоби ті якнайскорше навчилися

Геометрії Доброти
хоча кожному із батьків досить добре відомо
що в Геометрії Зла і Добра — однакові правила
і що тихий та хрипливатий голос
старого вчителя з рукавами

зашмуляними крейдою
щоосені зовсім заглушує
жовтого і червоного листа
велетенський духовий оркестр

і ось уже втеклі з уроків ще такі лагідні

хлопчаки
забавляючись викреслюють циркулем на
асфальті
місячне коло — обличчя від злості бліде

а потім лінійку беруть — і вже по прямій
віють холодні вітри зі сходу на захід
і видно тим хлопчикам як відлітає за вітром
душа тендітної дівчинки — їхньої однокласниці
душа котра на темному горищі школи
серед поламаних парт і плетених кошиків
ось уже сорок днів що минули по смерті
все ще старанно готувала уроки

при тьмяному світлі
совиних очей

та сьогодні вітер над дахами містечка
відносить її на захід разом із сторінками
вирваними з підручника Геометрії
разом з вітрячками ясенowego насіння
а долом біжить дітвора
кривляючись і вигукуючи образливі слова
і намагаючись вцілити камінням
у знайомий силует що пропливає в повітрі

а вітер відносить її все далі і далі —
тендітну емігрантку з республіки юного тіла
щоб вона собі високо в небі
плавала наввипередки з літаками
разом з душею місяцевою тендітною як і вона
що королівство свого тіла поцятковане
чорнотою

також залишила назавжди
котре відтепер лишень відлуння
ваших нічних балачок
повертатиме справно
так що іноді вам навіть буде здаватися
ніби місяць отой живий —
просто став дещо мовчазнішим
і що все поміж вами так як і було віддавна —
що ніхто не вмирав не страждав злости
в собі не затаював —

адже у ваших поетів
такі ж бадьорі такі ж зухвалі як і колись голоси:
— ось він
ось він — наш місяць
що схожий на жовте обличчя Мао Цзедуна
коли перед ним у теплі весняні ночі
дерева розкривають зелені листочки
як хунвейбіни свої цитатники!
— ось він
ось він —
наш найсучасніший місяць —
кругла порнографічна фотографія
що зображає сцену із групового сексу
я так довго мовчав

ти ж бо знаєш
як важко було мені в сутінках
вустами вологими на добрі слова натрапляти
коли слід од мертвого місяця блищить
на повільній ріці
як револьвер з останньою кулею
у тремтячій руці

**3 ОСТАННІХ
ВІРШІВ
ТА НАЧЕРКІВ**

Березень

Я знаю, коли люди стають поетами —
ранньою весною під тихий березневий вечір,
біля димлячих багать,
тоді, як по садах палять торішнє листя
та сухе гілляччя.

Тоді так багато простору для споминів,
і минушість всього, що на світі,
як ніколи, відчутна тоді.

Торішні газети, поламані лижі, стоптани
черевики,
вже непридатні для вжитку
(а колись такі свіжі!)

слова —
усе той вогонь обіймає!

...Якщо ви побачите когось задуманим
над весняним багаттям, —
не турбуйте,
дайте побути йому на самоті.

Ніч

Згасла свічка в моїй голові —
хтось там ходить навпомацки.
Заирніть мені в очі,
скажіть мені, хто там ходить,
я відчуваю — він з музикальними пальцями,
і жаль мені нині, що я народився такий,
без піаніно в голові...
Заирніть мені в очі, як вигляне місяць
З-за хмари,
розкажіть мені про того, що ходить навпомацки.

При тій сосні мені
сказала «не люблю»
й побігла геть,
в мурашник уступивши...

Чом по роках ти знову тут?
Чому ж тепер з плачем
кладеш в отой мурашник
грудку цукру?!

Зійди на пагорб літньої пори,
Вдивляйся — наслухай це диво-літо:
Щось шепотять зелені явори,
І колоситься в полі жито,
Сміється річки сяюча блакить,
І гомонить під вербами малеча,
І в небі птах, мов човник той по течії,
Крила розкрив — летить і не летить.

Чому так посмутніла ти?
Невже тому, що побачила,
як жабенятко в теплому струмку
сніжинки ловить ротом,
гадаючи, що це комахи білі?

Ні-ні, не обману тебе...

Тиша вечірня...
Тільки десь у полях
одинокій віз торохтить приглушено,
наче зерня в достиглому яблуці...

Ота пора березнева мені наймиліша,
коли достоту схожими стають
і березовий гай, і сорока,
і засніжене поле у чорних прогалинах...

То серпень від нас крадькома відїжджає...

Цвіркуни мов скажені в траві дзеленчать,
"Бім-бім" добродушно відлунюють гори.
Ні, не треба тут слів! — уста хай мовчать,
Нехай тільки очі говорять... говорять...

Якось надвечір полем ішов самотою
і раптом відчув, що хтось дивиться в спину мені
лагідно й трішки печально, начебто мати...

Озирнувсь —
а то зірка, що перша зійшла!

Пейзаж

В легкому тумані осіннього ранку
буковий гай виблискує позолотою —
зовсім як короп дзеркальний в ставку...

Лишень зібравсь послухать солов'я,
у сад розквітлий вікна прочинити...

Як час летить!
В саду вже пізня осінь.
І, наче горлиця на голому гіллі,
вже стиха перша паморозь воркує...

Я ще живу і думаю по-літньому.
Це все іще якось не по мені:
і небеса з птахами перелітними,
і ті ставки зі смутками на дні,

і той садок взолочено-лякливий,
де кожен шелест сповнений сум'ять,
де з ночі паморозь, як та голубка сива,
сіда на палім листі воркувать
об тім, що осінь вже іде по глищі —
несе мені, невірному, кислиці.
(Щось і солодке, може б, принесла,
якби зумів їй вчасно догодити!).
А я усе про літо та й про літо,
як та між айстр заблукана бджола...

Я їй сказав: «Мене ти не люби...
Нам осінь пізня ходить коло хати,
он сиза паморозь, як дикі голуби,
на яворині всілась воркувати».

Я їй сказав: «Невчасно ти... Не треба!
Своїми теплим-теплыми крильми
не затуманюй вицвілого неба
моєї злої осені — зими».

Гадав собі: забудешся мені —
Хай тільки згаснуть літа пломені!
Підуть дощі садами сновигати
Й навчать мене, як жить і не страждати!

Отак гадав... Таку плекав надію:
Нехай лишень навкіль заосеніє —
Заступить стежку спогадам сумним
З-над картоплиння вихололий дим!

Гадав собі: зима прийде і вже.
Тоді й по всім. І годі сумувати!
Та білий кінь снігів побіля хати
Заклично так під вікнами ірже —
Зве їхати у світ — тебе шукати.

Майже романс

Пожовтіла тополя. І клен збагрянів.
Осінь надворі. Пора сумувати.
І видіння з тобою проведених днів
(З тобою! Посеред розквітлих лугів!)
Забувати пора...

Пора забувати!

Жовте листя так легко летить повз вікно,
Та чи легко навчу свою пам'ять твердити,
Що минулось не літо — всього лиш кіно,
Де біжать дощові і ромашкові титри...

Коли стає зовсім-зовсім темно,
то річка тоді зупиняється —
адже не видно воді, куди їй текти.
Але тут окунь швиденько бере
шматочок місяця до рота
та й пливе попереду води —
дорогу річці освітлює.

...але ти також радість
і з часом
стаєш схожою на рожеву
льодяну бурульку тонку у формі жінки
тебе шовечора можна відламувати
по шматочку і класти собі під язик
щоб відчутти приємну прохолоду
як від м'ятних цукерок в дитинстві

Сніг

*(Напис до картини П. Бройгеля
«Різдво в Амстердамі»)*

Зодягнувшись у сні і в недобрі повір'я,
про око людське витанцювуєм ми
в закономірних снігах на подвір'ї
танок випадковостей сеї зими.

І як в трубачів — фанатичних музик,
в часі гри проступають жили на лобі,
так яблунь гіляччя й гіляччя осик
проступає крізь білість в незнаній подобі.

Наростає мелодій розмірений біг...
І бачу: дарма готувався я ще з літа
приручати сніги у години відлиг
і на них випадкові слова садовити.

...На верхів'ях акацій кущі омели
до небесного льоду примерзли зі споду.
І в натхненних заметах з хули та хвали
розгубили свій дар тріє царі зі сходу.

Та пізно, запізно назад повертати!
Про око людське — «ось на, се твоє»,
підступають зі снігом вони до дитяти,
а сніг розтає.

Ще так недавно й так уже давно
Стояв осінній день на видноколі
І я хлоп'ятком вірш «Бородіно»
Учив напам'ять за селом у полі.

Легеньку хмарку вітер коливав,
Снувалось літо бабине над яром,
І я в осінні тихі небеса
Горлав: «Скажи-ка, дядя, ведь недаром!..»

Ще так недавно й так уже давно...
...Мій син напам'ять вчить «Бородіно».

**З ЮНАЦЬКИХ
ВІРШІВ**

Слово

Принести в поезію
Хочу щось нове,
До того не знане,
З глибин добуте.
Шукаю в народі
Яскравого слова,
Щоб віршем натхненним
Йому вернути...

Дивлюся я у серпень крізь серпанок,
Дивлюся я у серпень з-під руки.
А там по росах носить з саду ранок
На плечах запахів мішки.

А там із неба зорі переспілі
Всю ніч падають, вигупують об дах.
И сумують стерні сумом пожовтілим,
Лишивши радість в буйних колосках.

І ожереди стали край дороги —
Благословіння в свого поля ждуть.
Набравши вітру в пазуху терпкого,
Вони ув осінь скоро попливуть.

Україні

Ти синім небом дивишся на мене,
Щоб я, бува, душею не зачах.
В моїх ночах — тополь свічки зелені,
В моїх ночах, в задуманих очах.
В моєму щасті твого щастя зливи,
В моїй крові пожар твоїх калин.
З твоїх давнин на плечах вітер сивий,
Гіркий, печальний вітер, мов полин.
За мною ходять твого горя тіні,
Лицем до твого сонця я встаю.
В твоїм сумлінні — і моє сумління
По проводі життя передаю,
З твоїх знамен несучу я вільне кредо.
Впаду як треба. Тільки ти — іди.
...Дивлюсь вперед. І бачу попереду,
Себе з тобою бачу назавжди.

Безсоння

Химерні тіні в вечір прикочують,
І я у них, безсонний, утоплюсь.
За день всього набачусь і начуюсь —
Аж уночі заснути я боюсь.

Бо як засну у ніч ту сивоброву,
Обступить вдень побачене кругом.
І Україна снитиметься знову
Тополею з обрубаним верхом.

Шляхи до пізнання себе важкі —
Відважмо в міру і заслуг, і слави...
В житті ми інколи далеко не такі,
Як у люстерках власної уяви.

Лиш як впаде з очей мана-полуда,
Як совість осміє нас і освище,—
Побачим раптом, що у люстрах наших люди,
До котрих ми не доросли ще.

Цей флот пливе на інші береги.
Це інша буря, інша катастрофа.
Для слів доконче треба ворогів,—
На власну смерть дивитися у профіль.

Балада про скрипку

Вона у останнє щось мовила хрипко...
Гляньте! Жага їй деку випекла!
Тепер не шукайте у скрипці скрипки.
Бо скрипка по струнах витекла.
Вона вже віднині сама не своя.
Вона вже віднині — і ви, і я.
Вона вже віднині — поле і сад,
Вона вже віднині — лункий зорепад,
Вона вже віднині — вітри голубі
І тонкострунні прозорі зливи...
Не шукайте по смерті себе в собі,
Якщо справді людьми були ви!

Ми компромісимо. О, як ми компромісимо!
Ми компромісні зовні і в душі.
Сліпих ідей гливке болото місимо
І ліпимо кустарницькі вірші.

Ми компромісимо. О, як ми компромісимо!
Нікого словом ми не обпечем.
А раді й тим, що «браво» і «бравісімо»
Гукає нам юрба тупих нікчем.

Ми компромісимо. О, як ми компромісимо!
Що забуваємо, де ми і де не ми.
Що і самі вже стали компромісами
І лиш умовно звемося людьми.

**Балада про любов
з першого погляду**

у вечірньому трамваї
така світанкова дівчина

Балада про втечу

Людина втікала від синього неба,
Втікала від радості і від зла.
Людина втікала сама від себе —
Але нікуди втекти не могла.

Не оглядаючись, стежку міряла.
Втікала зиму.
Втікала літо.
Та все, що її було,— в неї вірило.
Наздоганяло, щоби боліти.

Небо над нею дихало спрагло.
На п'яти радості наступали...
Людина спокою й тиші прагла,
Та в підлість вона упала.

І все, що бігло услід,— відступилося,
її покинуло серед поля.
Людина без неба лишилася,
І без радощів, і без болю.

І в душі вже ніщо не плаче —
Бо без болю душа німа.
Г людина тоді побачила,
Що зникла
вона
сама!

І побігла до *свого* неба,
І до радості, і до зла.
І побігла сама до себе.
Та догнати себе не змогла.

Балада про очі

Обережно торкається вітру руками,
Цвіт вишневий кидає йому під ноги,
А очі дивляться в сонце прямо
І зовсім не боляче їм від того.

Без поглядів очі.
Весняно-лукаві.
Осінньо-похмурі.
Весело-літні.
Наче за муром,
десь за роками
Погляди бродять
воєнним літом.

...Пішли тоді погляди
і не знали, що встане він!
І очі довго рукавом протиратиме,
і навпомацки в житі
останню
Буде шукати
гранату.

Пішли тоді погляди і не знали,
що він по землі ще ходить,
Що сниться йому щоночі
пом'яте жито в крові...
О, де ви—
пропалі безвісти погляди?
Верніться,
якщо ви живі.

Між вітрами шукають вас очі
напружено.

Очі невидячі.

Очі сині.

їм хочеться дуже
замружитись

І сонце крізь вії вбирать
по краплині.

Балада про вікна

Вікна,

чому ви так часто бліднете?

Чому ви так плачете часто,

чому?

...У вашу прозору душу незвіднену

Дивлюся крізь тишу німу.

Ви щоночі малюєте вдовам

Портрети загиблих чоловіків.

Лягають на вас

тягарами пудовими

їхні обличчя важкі.

І до солдатів

з глибокими шрамами

На сиве заплакане скло

Приходить війна між рами,

Приходить атака...

Усе, як було.

Лягає на вас чорний дим крематорію,

Найчорніший з усіх димів.

...Добре було б

навчати історії

З ваших ночей,

З ваших томів!

Я часто думаю про зорі,
Та про людей частіше думаю.
Дивлюся часто я угору,
Але частіш літаю думою —
Не до зірок,
А до очей
(Дивитись зблизька в них дано мені).
Я поринаю ще і ще
У карі і у сині промені.
І в ті примружені світи
Усе життя своє ходитиму!
На їх планети доброти
З материками невідкритими.
В моря тривоги, де береги
Слізьми солоними затоплені,
В сонця пекучої снаги,
Що синім полум'ям охоплені.
У їх допитливість німу,
І в теплоту без меж, неміряну...
Бо найсильніший той, кому
Галактики очей довірились.
Кому довірили вони
Свій зміст, свої багатобарвності,
І веселкові буйні сни,
Й думок стрімких огненні парості.
І той лиш встоїть проти зла,
Проти громів несправедливості,
Хто із очей напивсь тепла
І їх вселюдської сміливості.
Й висот найвищих досягне
Над бурями, над злими тінями
Лиш той, хто має те земне
Очей всесильнее тяжіння.

Коли сміються діти

Діти не вмiють смiятись
заздрiсно,
Крiзь сльози смiятися
i вiд злостi.
Дiти завжди смiються
радiсно.
I їм заздрять дорослi.

Повно щиростi в тому смiховi,
Повно сонця розлитого,
Повно пролiскiв,
повно втiхи
I ще чогось
невiдкритого.

Смiх той тягне
з землi до неба,
Наче жайвiр,
струну iз радост
I якщо у душi у тебе
Захвилювалася лють
чи заздрiсть,—

Ти всмiхнися отак
по-простому,
I повернеться щирiсть втрачена.
...Люди!
Все робiть по-дорослому,
Тiльки смiйтеся
по-дитячому!

Зламаймо свого спокою канони,
Спалім до свого спокою мости.
Візьмім на плечі небо, що дано нам,
Щоби його по світу рознести.

Хай буде всім і радісно, і сумно
Зачуть висотний дих його вітрил.
...Несім для днів прозорість світлодумн;
Для вечорів — розмай червоних крил.

Несімо для світань блакитні мєва,
Несім для ночі зоряні плащі.
Точім на плечі людям і деревам
Із того неба сонячні дощі.

Точім із нього бурі буйновійні,
Пускаймо диво-птахом із руки...
Лиш рознести його не пожаліймо,
А то безбарвним стане
І важким.

В двадцятий вік не просто жити,
Де неспокійна кожна мить,
Де можна атом поділити,
Але душі не поділить
На половину чи й на більше
Маленьких підлих душеньят.
Де на озброєнні і вірші
У ряд з ракетами стоять.
Де кажуть війни недобиті
Слова смертельної хули.
...В двадцятий вік потрібно жити
За двадцятьох, що не дійшли.
И боліть двадцятибальним болем,
І долі двадцять раз пройти.
За двадцятьох орати поле,
За двадцятьох тягар нести.
За двадцятьох літати в небо
І припинити війнам лік:
Щоб кожний жив лише за себе
В майбутній, двадцять перший вік.

Із усіма сміятися і плакати —
Не все одно,
 що будь цілком байдужим.
...Є в світі речі дуже
 неоднакові —
Сонця на небі
 і сонця в калюжі.

Є день і ніч.
 Брехня і правда.
Добро і зло.
 Зима і літо.
Є лжегерої.
 Є герої справді.
...Тут необхідно ненавидіти
 й любити!

Тут неможливо
 "просто так" прожити,
Замкнувшись у собі,
 немов у доті.
Усе тут необхідно пережити,
Усе на смак відчуту
 і на дотик.
Тут треба йти!
 Йти, не зупинятись!

Тут ще багато треба,
 треба,
 треба!
За все тут необхідно хвилюватись —
За всіх людей,
 за землю
 і за небо.

І розумом,
 тривогами,
 руками
Не дати планеті в просторі заснути!
...Якщо прийшов людиною,
 не каменем —
Байдужим
 ти не маєш права бути!

У здивуванні знов стою німому:
Чи все то сон, чи справді наяву?
...З гілок вишневих — дивних космодромів —
Бруньки злітають листям в синяву.
Бруньки злітають листям і суцвіттям,
І бродить вітер садом навмання...
...Про весни думаю.
І думи верховіттям
Збивають з неба сонце пізнання.
І сонцем тим забризканий, облитий,
Позбавлений і спокою, і сну,
Бажаю,
 прагну,
 хочу я відкрити
Свою, ніким не бачену весну.
Щоб з нею йти крізь осені і зими,
Щоб в ній свою весняність зберегти.
Свою весну — тривожну, незбориму,
Де теплоти — на всі-усі світи.
Свою весну, замріяну, нехитру,
В усмішці, в слові, в помаху руки.
Де б в синій гриві здибленого вітру
Заплутувались білі пелюстки.
Де все було б: і цвіт, і проростання,
І перший грім, і радість, і любов.
...Щоб перед нею стати в здивуванні
І думати про неї знов і знов.

На сіножаті

Довгими пальцями
 ніч рука
Витирає на обрії
 розмальовані стіни.
І нам, потомленим,
 не кортить шукати
Крилаті зірки
 між строкатими тіннями.

А копиці сіна,
 ну, мов піраміди древні!
(Добре під ними на спині отак лежати).
І пісня злітає
 понад деревами
Сполоханим птахом
 із сіножаті.

Ведуть голоси,
 похриплі від спеки,
Попід зорі мелодію
 задушевної пісні,
Аж поки сон,
 неначе лелека,
Над нами із крилами розкритими
 не повисне.

Край обрію причалу хмари знову
Згортають паруси свої червоні.
І річка на простягнутих долонях
Трима гаряче небо вечорове.
Трима його в руках своїх обпечених.
Вона спинилася.

 Боїться небо втратити.
Боїться, що спливе воно по течії —
Те небо, що рожевіє над хатами,
Над вербами, над гніздами лелечими,
Над голубими пірамідами-стіжками.
Боїться річка наодинці залишитися
З блідими, синюватими руками.
Боїться в темноту вона дивитися,
Яка поглине верби, гнізда, хати...
І буде в темноті вона мінитися
Й од вітру опівнічного дрижатиме.

Громи

Громи свої копита гомінкі
Вітрами рваними обмотують
І мчать у даль вдсяте, всоте,
Блискавиці ловлячи стрімкі.

Обличчя їх уже від поту мокрі.
Щораз глухішає копит дзвінкий удар.
Та знов у темно-сірі силуети хмар
Летять громи дорогою розмоклою.

Аплодує дощ в дахи-долоні
І вітри-овації гудуть.
Блискавиці — сині і червоні —
Ріжуть ночі сиву каламуть.

По кутках шарахаються тіні,
З переляку падаючи ниць.
Й дотлівають відблиски на стінах —
Дивне пір'я птахів-блискавиць.

І громи, окріплі на осонні,
Все кленуть нескорене, земне.
І моє здивоване безсоння
Зве в грозу в неспокої мене.

Не говорім палких освідчень —
Словес безбарвних, перетертих.
Бо зорі вниз летять у відчаї,
В ту ніч освідчуючись смерті.

Бо трави, в темінь проростаючи,
Життю освідчуються в ночі.
Тож зрозуміймо, не питаючи,
Свою задуманість пророчу.

І розкажім собі обіймами
Про тишину над оболонями.
Най зорі падають невпіймані,
Минаючи твої долоні!

Тож розкажім собі безмовно так,
Тож розкажім собі цілунками,
Як, спивши соку велемовного,
Вночі трава зростає лунко.

І будьмо так! — мовчання мовбито,
З багатомовними очима...
Свою любов безслівно мовити
Навчімо, дівчинко, навчімо...

Там стогомінно, сонцелико,
Там повно шепоту і крику.
Там поле, ми, і сміх, і розпач,
Там трави кинулися врозтіч.

Там вечір начебто не вечір.
Там плечі начебто не плечі.
Там очі начебто не очі.
І ніч не схожа там на ночі.

Там руки начебто не руки,
І муки начебто не муки,
І губи начебто не губи,
І згуба начебто не згуба.

Там поле начебто не поле.
Там біль не може бути болем.
І в даль біжить, біжить по полю,
А тому полю — не до болю.

Там все танцююче і віще.
Там все минаюче і вічне.
...Там ніч. І сонце половинне.
І ти — свята і безневинна.

Там радість люта і болюча.
І ти — гріховна і жагуча.
Там згуба — щастя, а не згуба.
Там губи знають тільки губи.

Там руки знають тільки руки.
А муки прагнуть тільки муки.
Там очі знають тільки очі.
Там тільки ніч не знає ночі...

Щастя — це вигадати Тебе,
неземну і далеку,
і, повіривши, що є Ти така насправді,
піти за Тобою шукати.
Довго-довго блукати світами
і
раптом
Тебе
знайти!

Коли ти стаєш на коліна
отут біля мене поруч
і збираєш в траві суніці,
я знаю,
що ти земна.

Коли ти стаєш на обрії
і береш у долоні сонце,
я знаю,
що ти небесна.

А коли ти стаєш ген там серед поля
по пояс у синіх травах,
а руками пірнаєш у небо,
пропахла зорями і ромашками,
пропахла ромашками й зорями,—
от тоді я уже не знаю,
яка ти...

Хтось опівночі грав про день
безсонними пальцями, повними суму.
Хтось опівночі думав
про сонце
і чекав, що воно прийде.

Хтось дивно чекав...
І по холодній стежині місячній,
білими клавішами вистеленій,
ходив такими болючими кроками,
ходив такими теплими кроками
від ноти найнижчої до найвищої,
від ноти найвищої до найнижчої,
нервово ходив.

Хтось босими ногами неспокою,
тремтячи від холоду,
ступав по замерзлих клавішах,
покинувши під роялем черевики байдужості,
хоч клявся собі увечері,
що обов'язково їх взує на ніч...

Тополиносте вогню мого одчаєна,
З подихом стрімким, із диво-іскрами.
Ти — печаль моя неопечалена,
В небеса верховіттям навістрена.

Ти — пекуча дума нерозраєна,
Ти — чекання спалаху наморене.
Сум ти мій, під зорями розмаєний,
Радість ти, розмаєна під зорями.

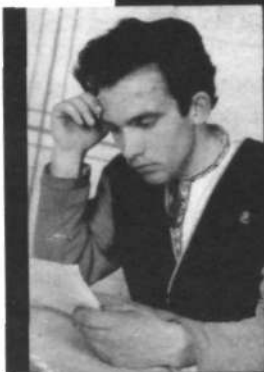
Ти із мене вирвався та й поночі,
І не знаю, що робить мені, палаючи.
Чи плекать тебе, чи звати помочі —
Вже й гасить насходилося бажаючих.

Але час подихує вітриськами
І вогонь мій прагне до високості.
Чуєш, вогне, небом пахне близько так
І зірок терпкою самотністю.

...Стрімко-лунко в безвість затуманену
Вийся, моя думо нерозраєна.
Гомони, високістю заманена,
Радосте, під зорями розмаєна.

І печальсь, печаль неопечалена,
В небеса верховіття навістрена...
...Тополиносте вогню мого одчаєна,
Будь вогнем не з виду, а воістину!

1967
Козин

1954
Грицькові 5 років
Ваме читали диски

Літо 1971
Львів
З дружиною і сином

1973
Львів
Грицько, Тарасик, Гали

1975. Львів
Ізоляторний завод
Тарасик і Грицько

Літо 1971. Львів

1976. Львів
Ізоляторний завод
Художник-оформлювач
Грицько Чубай

Березень 1970
Львів. Грицько та Галя
(Позаду — сестра Галі
Оксана Максимович)

Літо 1972. Закарпаття. Латориця
З Тарасиком та Олегом Лишегою
(праворуч)

1971. Львів, Погулянка 35
У домашній бібліотеці з сином

Осінь 1970. Львів
Парк «Погулянка»
З сином

1976. Львів. З Галею на весіллі у Федора Василенка

Зима 1971. Львів

**Літо 1981
Вдома на Погулянці**

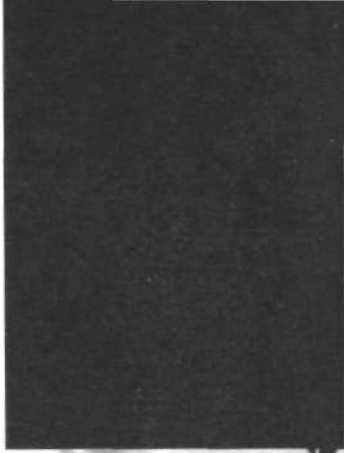
**Зима 1971
Львів. Катедра**

**15 серпня 1981
Останнє сімейне фото
Соломія, Тарас,
Грицько та Галя**

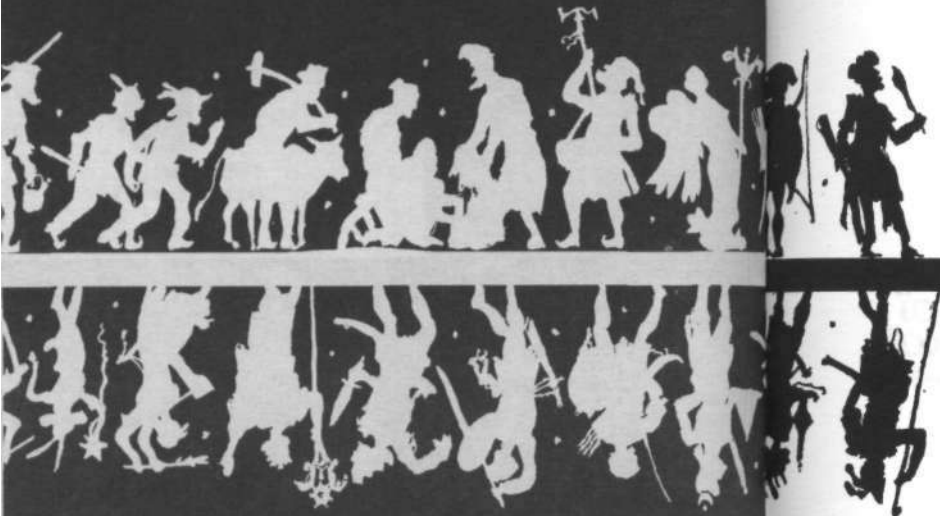
Зима 1971
Львів. Катедра

1973. Львів

Соломія, Тарас і Галя Чубаї. 1995. Львів. Соломії — 16

ПЕРЕКЛАДИ

з іспанської
АНТОНІО МАЧАДО
ГАБРІЕЛА МІСТРАЛЬ

з польської
ТАДЕУШ РУЖЕВИЧ

з російської
ОЛЕКСАНДР БЛОК

зі словацької
ФРАНТИШЕК ЛІПКА

**З ІСПАНСЬКОЇ
З ПОЛЬСЬКОЇ
З РОСІЙСЬКОЇ
ЗІ СЛОВАЦЬКОЇ**

**«НАВЧАЮ ВАС ТОМУ,
ЩО САМ ВЗЯВ У НАРОДУ»**

Антоніо Мачадо, поряд з Хуаном Районом Хіменесом та Мігелем Унамуно, належить до знаменитого сузір'я зачинателів новітньої іспанської поезії, званого в історії європейської літератури як «Покоління 1898 року».

Народився поет у Севільї 26 липня 1875 року. Дитинство провів у Мадриді. Юнаком певен час навчався в Парижі, де познайомився з Рубеном Даріо.

Після повернення до Мадрида А.Мачадо випускає у світ свою першу поетичну книжку «Самотності» (1903), успіх якої перевершує всі сподівання молодого поета.

Будучи на гребені слави, Антоніо Мачадо — людина надзвичайно скромної вдачі і великої внутрішньої культури — залишає гамірливий Мадрид і вибирається в довготривалу подорож по містах і селах Іспанії, щоб, зрештою, оселитись в невеличкому кастільському містечку Сорії — ближче до простого народу, до його повсяк-

денних турбот і сподівань. «Якщо ви відчуєте в моїх словах впевненість, — писав поет, — вважайте, що я навчаю вас тому, що сам взяв у народу...»

Невелика за обсягом творча спадщина Антоніо Мачадо, для якої так характерні прозорість поетичної думки, витонченість віршованої форми і залюбленість фольклорними мотивами, стала, власне, тим могутнім коренем, з якого виросло ось уже кілька поколінь новітніх іспанських поетів. Не один із всесвітньовідомих поетичних талантів, як, наприклад, Рафаель Альберті, Хорхе Гільєн і, особливо, Федеріко Гарсія Лорка, зазнав живодайного впливу людинолюбної і широкі мачадівської музи...

Не випадковим був і прихід А. Мачадо в лави республіканців під час громадянської війни в Іспанії. Весь свій талант, всі сили віддавав він служінню справі Республіки. Спочатку в оточеному фашистами Мадриді, а пізніше евакуйований за наказом командування республіканських військ до Валенсії, поет створює ряд проникливих віршів та публіцистичних статей, спрямованих проти антигуманно! звирячої сутності фашизму.

Помер Антоніо Мачадо у вигнанні 22 лютого 1939 року в французькому містечку Колліур, невдовзі після того, як разом з останніми загонами республіканців перейшов франко-іспанський кордон.

Г.Ч.

Дитячий спогад

про Хуана де Майрену

Доки не чутно кроків за дверима,
допоки ключ в замку не скреготить,
доти не зважиться покараний хлопчина
ні крок ступить, ні віддиху зронить.

Малий Хуан — отой самотній хлопчик —
вслухається, як миші шарудять,
як дерево у шафі шашіль точе,
як взявсь павук сітки свої снувать.

Малий Хуан мовчазно наслухає,
як плине час, густішає імла, як десь під стелею
комар дзизчить-співає,
як б'ється при вікні заблукана бджола.

Замкнений матір'ю,
один в кімнаті темній;
годин така повільна течія.
Ні, він — поет, поет він достеменний,
який співає: «Час! Лиш час і я!»

Світанок у Валенсії
(Вид із вежі)

Цей легіт березня
 поміж старих мансард,
до моря вже відкритих; сизий голуб
вже пір'ям виграє, вже виповняє сад
тюльпанів квіт, а ген, з-за видноколу,
з імли кулясте сонце виплива —
осяять валенсійські доли й гори...
Кипляча, срібна, пінна синява
і білизна вітрил в латинським морі!

Валенсіє весняних ніжних днів,
садів, полів, що сонце привітали!
Щасливу оспівать тебе хотів:
як ти ріку приборкуєш в каналах,
як ти морських впокоруєш богів
й кентаврів пристрасті
 в трояндах розбуялих.

Мадрид

Мадрид, Мадрид! Гучне твоє ім'я —
у нім Іспанії вся велич несказанна!
Небо в громах, у вибухах земля,
а ти всміхаєшся весь у кривавих ранах!

Мадрид, 7 листопада 1936 р.

Світло місяця блукає
в помаранчевих гаях.
В небесах Венера сяє,
наче кришталевий птах.

З янтарю чи із берилу
вдалині хребет гірський,
Небо й море потемніле —
фіолету супокій.

Владарює садом темінь,
(грають води в жолобах!),
соловей вдиха натхнено
у п'їтьмі жасмину пах.

Начебто війни немає
І навкруг — лиш тиші чар,
як Валенсію в розмаї
напува Гвадалав'яр^Р

О Валенсіє весняна,
ніжні ночі, гострі вежі!
Чи залишусь я з тобою,
коли бачити не зможу,
як пісок вкриває берег,
як у даль тікає море?..

¹ Гвадалав'яр — ріка на сході Іспанії,
Н гирлі якої розташоване місто Валенсія.

Красувався диво-квітень
проти моїх вікон.
Де жасмин розквітнув біло,
де троянди пломеніли,
на заквітчанім балконі
двох сестер уздрів я.
Котра старша — та все пряла,
а молодша — шила...
Де жасмин розквітнув біло,
де троянди пломеніли,
та сестра, котра молодша,
сміхотлива й зрум'яніла,
шиття своє занедбавши,
у вікно моє гляділа.

Старша — бліда й мовчазлива,
усе пряла й пряла,
на тоненьке веретенце
ниточку снувала.
Красувався диво-квітень
проти моїх вікон.

Якось вечером прозорим
старша заридала,
де жасмин розквітнув біло,
де троянди пломеніли,
та й над білими нитками,
що сама ж наляла.
«Що з тобою, — запитав я, —
бліда й мовчазлива?»
Показала мені сукню,

котру сестра шила:
на тканині та й на чорній
голочка блищала,
на вуалі та й на білій
наперсток сріблився.
У той вечір показала
квітневий, дрімливий,
коли чуть було надовкіль
дзвонів переливи.
У той вечір все сказала,
чому так ридала...
Красувався диво-квітень
проти моїх вікон.

А вже й інший квітень квітне,
Інший вечір мріє.
А вже той балкон квітучий
в імлі самотіє.
Не виходить та молодша,
котра сміхотлива.
Ані старша не виходить —
бліда й мовчазлива.
Ані сукні вже немає,
ні вуалі тої...
І лишень на веретено
ниточку єдину
снує рука невидима,
та ще в залі темній,
наче місяць той, дзеркала
чисті заблищали.
Де жасмин цвіте-буяє,
де троянди розквітають,
на заквітчанім балконі

дивлюсь-видивляюсь
в отой місяць дзеркалевий,
ще здалеку сяє...
Красувався диво-квітень
проти моїх вікон.

Якби ж то був я поетом
вишуканим, тоді оспівати зумів би
Ваші очі словами такими чистими,
як мармур білий, як вода джерельна.

І лише в єдиній прозорій строфі
весь той спів умістився б:

«Вже на погляд мій не відповідають
і ні про що

в погляду мого не запитують
Ваші очі ясні,

Ваші очі, що випромінюють
ніжне сяйво спокою,
ніжне сяйво квітучого світу,

що його колись бачив
я в дитинстві —
в обіймах моєї матері».

Опівночі

Чарівносте, півноче.
Відчуваю в тобі троянд пагіння,
сік струменіє по них, підіймаючись в пуп'янки.

Відчуваю
розкішного тигра палаючі
смуги, що спати йому не дають.

Відчуваю
строфи чийсь,
що зростають, мов дюни,
у темряві.

Відчуваю
матір свою, що спить
з двома диханнями.
(Це я у ній сплю —
п'ятилітня).

Відчуваю

Рони бистрінь, осліплу від піни,
що несе мене за течією, наче
батько незрячий.

І нічого вже потім не відчуваю,
саму лиш загибель під мурами Арля,
розігрітими сонцем.

Запрошення

Чи є між юні хтось, що не бажає,
щоби танок по горах поводить?
Хто забарився — най наздоганяє,
за нами д'горі схилом поспішить.

Побігли ми з перегуками, з гуками
повз виноград, кошару і город
і всі з піснями стрілися на луках,
й долину враз осяяв хоровод.

Вогонь

Вже ніч взялася виповняти
пільмою все навкруг по вінця,
пора вже й нам вертатъ до хати
вслід за Архангелом і вівцями.
Ген весело Вогонь в домівці
стриба на хмиз, на вогкі дрова.
Вогонь, що має силу вбивчу,
до жарту вдався, до розмови.
На крилах райдужних кружляє;
то наче згас, то знов палає.
Один лиш він на все спроможний,
це з ним душа так лагіднішає,
це ж він з моєї пісні дише.
Люби його в подобі кожній!
В пільмі, в льодах, в смертельній втомі
пошани варт Вогонь єдиний.
Наслідуй лиш його в усьому —
будеш Архангелом, мій сину!

Тихі слова

Немов теплінь на цвіт, та істина одвічна
зійшла на мене в спалахах зірниць:
мізерна ненависть — любов моя велична
в житті, пропахлім золотом пшениць.

Заміню віршем лагідним, привітним
вчорашній вірш озлоблений, сумний.
Фіалки голубіють ген і вітер
несе в долину запах медяний.

Тепер мені близькі не лиш богобоязні,
а й ті, які молитви відреклись.
Жага нестерпна в нетрях непролазних,
де лиш очам цвіте розрадою ірис.

І наші душі, сповнені риданням,
враз просвітлилі змушують струмки.
Тягар смертей із пліч нам опадає
тій жайвориній пісні завдяки.

Ніщо, ніщо вже плоть не збуджує ночами.
Жадань і пристрастей погасли пломені.
Ще погляд матері моєї так повчальний,
та знаю: Бог велить заснути вже мені.

ТЕАТР НЕПОСЛІДОВНОСТІ ТАДЕУША РУЖЕВИЧА

Театр непослідовності (teatr niekonsekwencji) виник, за свідченням його засновника відомого польського поета і драматурга Тадеуша Ружевича, як форма опозиційності засадам і методам консервативного традиціоналізму.

Так званому «реалістичному» сюжетові з усіма «закономірностями» його «послідовного розвитку» театр неконсеквенції протиставляє безліч непослідовних фрагментів свідомого буття, що перетинаються, уриваються, знову відновлюються, спонтанно перетікають з одного річища в інше. Таким чином досягається ефект виїмкового і напроцуд поетичного реалізму, непослідовного, як і наше щоденне побутування, де монологи гамлетів можуть промовлятися не у супроводі камерного оркестру, а, наприклад, у супроводі тріскотливої швейної машинки, або ж перериватися випадковими бажаннями з'їсти порцію морозива чи непередбаченою появою торговця повітряними кульками, що пропонує слухачам свій крам у подарунок покійним бабусям.

П'єси театру непослідовності не вимагають від актора достовірного відтворення інтонацій у діалогах чи безпомилкового наслідування ремаркових жестів — вони лише умовно накреслюють координати дій у певній естетичній площині. Решта доконче мусить бути

довільною імпровізацією. Декорації, світло, звуки, пантоміма, залежно від міри і способу їх використання, можуть посувати смислові кордони твору в той чи той бік. Відтак кожен, хто підійде до такої вистави як до непо-рушного абсолюту, зазнає безумовного краху.

«Це не монолог, — пише Ружевич про свій невеличкий фарс «Кумедний старигань», — це річ, що складається з безлічі образів. У ній можуть фігурувати і ляльки, і дівчата, і навіть канарок...»

Щодо часу тривання вистави — то тут також не встановлюється жодних меж. Можна грати її кільканадцять хвилин, а можна робити це й кілька годин. Слід пам'ятати, мабуть, лише про своєрідний ідейно-тематичний перегук «Кумедного стариганя» з першою сюрреалістичною п'єсою Гійома Аполлінера «Груди Терезія» (1918). Часи стрімко міняються: якщо Аполлінер вказував французам на загрозову низьку для їхньої нації народжуваність і закликав усіх своїх співгромадян розмножуватися, то Ружевич показує вже справді Гротескне перенаселення земної кулі, послуговуючись для цього коментарями напівбожевільного кумедного дідуся.

Твори Ружевича зі своїм поетичним сюрреалізмом, що непомітно то тут, то там дотикається до поверхні об'єктивних реалій, становлять зразок високоякісної драматичної публіцистики у найкращому розумінні цього слова.

Та є ще одна суттєва деталь, без якої розмова про творчість Ружевича-драматурга була б далеко не повною. Можливість безпосереднього контакту з такими високорозвиненими світовими літературами, як італійська, французька, англійська, вимагає від іншомовного митця сильного імунітету супроти поглинення його творчої індивідуальності могутніми мистецькими впливами. Пряма залежність від культурних надбань Заходу тяжіє над сучасною польською літературою взагалі як наслідок багатьох соціальних та психологічно-історичних комплексів. Що ж до творчості Ружевича, особистості, безумовно, цікавої й самобутньої, то близькість його естетичних та філософських принципів до ідей французького театру абсурду загалом очевидна. До речі, в одній із своїх статей-маніфестів засновник театру непослідовності говорить про твори С.Беккета як про еталон сучасного найдійовішого мистецтва. Критики, щоправда, закидають Ружевичу не лише вторинність щодо класичної абсурдистської драматургії, а й — в окремих випадках — компромісність щодо традиційного псевдоромантичного театру. На наш погляд, творчість Ружевича-драматурга, як і Ружевича-поета, цілком самобутня і заслуговує бути представленою українському читачеві.

Г. Ч.

**ТАДЕУШ
РУЖЕВИЧ**

**КУМЕДНИЙ СТАРИГАНЬ
ПЕСА
(Пролог або епілог)**

Кімната без вікон. Чоловік у білому віцмундирі тримає на колінах дідуся в святковому чорному вбранні. З чорної тарілки набирає білою ложечкою червону ікру (або з червоної тарілки білою ложечкою набирає чорну ікру). Дмухаючи, остуджує, куштує й годує старого. Той байдуже ковтає страву, потім починає кривлятися, робити гримаси і, зрештою, міцно затискає губи. Доглядач, не звертаючи на це уваги, продовжує годування. Таке напихання триває дві-три хвилини, після чого Доглядач витирає старому рот, а собі — змокріле обличчя.

Доглядач: А тепер ходімо на прогулянку.

Старигань (злазить з колін, простягає руки в бік Доглядача):

Ніхто

Ніхто не повинен виходити

Ніхто ніхто

бо стало занадто тісно

вже запізно

Чи ви добродію того не бачите
не чуєте
цього року прибуло 12 мільйонів
*Прикладає вухом до стіни. В тиші чути попис-
кування, шкрябання, шемрання.*

Доглядач порпається пальцем у вусі.

Вони там розмножуються Шукають виходу
Доглядач: А тепер ласкаво прошу на прогу-
лянку...

Старигань (*опирається спиною об стіну.
Простягає перед себе обидві руки, наче оборо-
няється*):

Ніхто не повинен виходити Ніхто ніхто
стало занадто тісно

чи ви добродію того не бачите
цього року самих лише жовтих прибуло
12 мільйонів

чи ви добродію того не бачите
зрештою все вже поїли

цього року прибуло на нашій планеті
65 мільйонів людей

за 35 років число мешканців нашої кулі
подвоїться

казала мені сусідка

що викупили макарони і ліжка золотого
і цигарки

домовини і холодильники

ніхто не хоче помирати

закачалось від заморожування слив
та огірків

а деякі поважні особи радять замерзати
з^цілими родинами

у високорозвинених капіталістичних країнах

виробляють холодильники на зразок
домовин
або ж домовини-холодильники
заморожування охопить невдовзі
й звичайних смертних
а коли все це розтане
Безплідна Шведка опісля гормонального
лікування в
Румунії народила 77 дітей всі почувають
себе чудово
щаслива матінка отримала нагороду Нобеля
з рук спадкоємця престолу
В малорозвинених країнах розмножуються
страхітливо
чорні і жовті білі й червоні
навіть у мене за стіною розмножуються
селяни
робітники й трудова інтелігенція
католики і атеїсти
віруючі й невіруючі
отож не намовляйте мене пане
покинути цю кімнату
вже на сходах натуральний приріст
настільки високий
що жінки довголітні і діти
ходять один по одному

Почали влізати крізь двері і вікна
отож замурував їх власноручно
навіть дірку від ключа заліпив пластиліном
хотіли заселити ліфт
І обладнати собі належно
всі стелі

хотів якось у фотелі присісти
але там вже дошкільнятко
не сідаю бо побоююся вмотитись
на щасливій мамі або на близнятах
а найбільше побоююся віруючих
цнотливиць
ті ніколи не вживуть пігулки
навіть якщо отримають дозвіл архипастиря
Архипастир мовив учора до своїх овечок
що як робитимуть аборти то вулиці столиці
знелюдніють і заростуть травною
трава росте нова трава покриває амвони і
вуха
А в цей час мій сусід розмножується
дудлячи безперервно горілку
половина народу ходить у повзунках і не
проминула ще третього року життя
вчора забарикадувалася
у туалеті
на кладовищах теж починається тіснява
просять родичів аби забирали своїх
небіжчиків
немає помешкань
минулологіжня поселились до родинного
гробівця
дві студентки стоматології
недавно викинули мого колегу
який не пролежав і десяти років
дарма що похований був з оплатою
раніше був хоч якийсь вічний спокій
а тепер?
марно й сподіватись добродію

Доглядач: Отож-бо вам потрібно вийти

в гори в ліси
на зелену травичку. На лоно природи... О!
Старигань (*пробує схватись під кріслом*):
Ніколи Ніколи не вийду на зелену травичку,
Ніколи не приляжу на лоні природи
*Гарячково шукає в кишенях і зрештою витя-
гає зім 'яту газету.*
«В усіх зонах громадського відпочинку
повно сміття і фекалій»
Це не вигадки Це звіт комітету
фізичної культури й туризму
Отже я маю слухати жайворонка
лежачи на фекаліях Або ж тут
Вказує пальцем і читає:
«Околиці Варшави, заповнені в святкові дні
юрмами,
набирають вигляду смітника. Люди
витоптують молоді
саджанці, підминають їх колесами своїх авт
зривають квіти та овочі. В дні будь-яких
свят 7 мільйонів
жителів вилазять на лоно природи, котра
теж
потребує спокою». Так-то, пане добродію.
Потяги
такі переповнені, що й голки не встромиш.
Я пробував
- якось встромити — і безуспішно!
Не зміг Люди навіть хотіли мене побити
коли я врешті встромив її у випадкову
сідницю
Виявилось що вона була не моя
Спокутував кілька місяців у шпиталі.

А зараз
я абсолютно здоровий і усвідомлюю що кажу.
Доглядач (*гладить дідуся по голові*):
Світ не такий страшний... Люди теж.
Одначе, добродію,
спробуйте. На травичці, на лоні природи
віднайдете
і віру, і сили, і спокій...
Старигань (*протягає руки вперед, на очах
блищать сльози*):
Ні Не дамся спокуситись на жодне лоно
Ви добродію не відаєте що то таке
Лоно Пузо то Страшна Річ Пузо Пузище
Живіт
У череві щось гурчить і перекидається
животик голівка без вікон домівка
на череві розлягтись
*Розлягається на підлозі. Руки випростує перед
себе.*
Черевом догори лежати
пузо як валіза
за пузом носа не видати
вітаю пузо Прощай спокусо
шлунок кендюх
бездонні ненажерливі черева
без голови прожити можна без пуза ні
вагітність Тяж
Жінка що з животом вагітна
Дістати пузо зайти у тяж
ходити з черевом
Вимахує руками й ногами.

**ОЛЕКСАНДР
БЛОК**

Чорний ворон в п'ятмі засніженій,
Чорна шаль зі смаглявих плечей.
Млосний голос оспівує ніжно
Дивні чари південних ночей.

В легкім серці — жага і спокій,
Мов отримав я з моря знак.
Над проваллям у вічність глибоким,
Задихаючись, мчить рисак.

Сніговице, твої завії,
Захмелілі губи мої...
Валентино, зірнице, мріє!
Як співають твої солов'ї...

Світ пекельний! В нім серцю тісно!
В нім — твоїх поцілунків цвіт,
Темний морок циганської пісні
І покvapний комет політ!

**ФРАНТИШЕК
ЛІПКА**

Дукля

Ніхто не знає, як нам отут.
Небо нависле й важке,
мовби з олова,
то сипле дощем,
то залізом.
Ми врилися в землю,
начебто кроти,
але й земля вибухає,
мовби й вона вщерть начинена порохом.
Гори тут не зелені,
а почорнілі від диму.
Верхи перетворилися на їжаків —
колють небеса колючим дротом.
Кров дзюркоче в потоках.
Куди веде ота долина,
стережена, наче брама
до раю?
За брамою — Словаччина.
Кілька пагорбів, сіножать, річка —
можеш покласти її на долоні,

наче краплю роси,
у якій відбивається цілий світ.
Виснажена спекою рілля,
картопелька як сливи —
тільки й того, що росте не на дереві.
Пропахле травами молоко.
Коротке літо, довга зима.
Лиш дітей і кохання мали ми вдосталь,
а хліба — ніколи.
Хтозна, як там дома.
Гірше ніж зле,
та ліпше, ніж під землею?

Хто ж відповідь мені,
коли й найкоротший сон обривають
вибухи мін
і пам'ять така нетривка.

Коли б то можна крізь дуло гвинтівки
додому догледітись.

Більше року, як залишив домівку,
аби знов туди повернутись
з ясним обличчям і чистими руками.
Тепер ось сиджу в окопі
на порозі рідної землі,
що корчиться в агонії,
наче б виникала наново
із вогненної утроби магми,
і мій тезко, Іван із Харкова, каже:
— Безліч разів ми пройшли крізь пашу
вогню й заліза,
але такого ще ніде не стрічали:

перевал вивергає вогонь,
наче вулкан,
випалити жадає нас
аж до третього коліна.
Опускається ніч
на парашутику ракети.
Підводимося в атаку.
Вершини підстрибують у темряві
поміж спалахами снарядів;
гущішає повітря,
повне заліза, глини і крові,
черепи лускають, як горіхи,
ліс вогню розступається,
вже колючий дріт лишився позаду,
ще два стрибки — і ми вдома.
Та раптом вибухнув місяць на небі,
і здригнулась земля.
Ми обнялися востаннє.
Падаючи додолу,
краечком ока встиг я побачити,
як відкривається брама камінна,
щоби прийняти нас за своїх.

Іван з Брезової
та Іван із Харкова
в долині Дуклі
навіть по смерті обіймаються
в серцевині каміння.

На ньому стоїть наше майбутнє.

Гвездослав

Напевно, ти народився ясної ночі,
коли засівають землю густі зорепади,
а небо опівнічне так низько нахилено,
що аж дотикається материнських грудей,
і вдосвіта
полишають на губах немовляти
згасаючу зірку —
зі всесвіту крапельку молока.

Що ж було потім?
Коротке дитинство на луках оравських
та довге шукання слова,
щоб таким же було на смак,
як прозора крапля небес.

Отак і плинули довгі дні
й короткі ночі —
оголювався мозок,
розпалений жаром видінь,
і слова проростали, спалахували, пламеніли,
блідли, згасали, знов пламеніли,
іскрили, блищали,
відлунювали звуками сфер,
що аж матерія стан свій змінювати почала
і разом з тобою підносилася до зір.

Виноградар

Коли помирає виноградар,
то на схилі під лісом проростає
одинока лоза.

Повітря розступається,
аби прийняти її струнке тіло,
і на весну кожен листочок лози
шелестить щораз то іншими звуками,
як мотика в руках виноградаря,
коли він від зорі до зорі обертає землю,
як жону,
ненаситний в своїх жаданнях.

А коли восени насадки його
поставлять на столі сулію з вином,
що, мовби ліхтарня, спливає золотом,
то й він тоді буде з ними.

Ян Коллар

Це все почалося невинно:
спочатку був п'янливий запах далей
та очі панни, в яких бачиш себе,
мовби на дні глибокого, прозорого озера;
відкриваєш уста, дихаєш легко,
ніби співаючи,
від подиху панни волосся твоє розвівається
та надарма це все, знаєш сам,
бо родом ти з дикого краю.

Минулося свято!
Самотнім повертатися мусиш до того світу,
де владарюють болото й п'ятьма.
А що ти вдієш з видінням на дні душі,
в якому тендітна дівоча голівка
сплітається з вогнем і кривавою млою,
що насуває на крилах ненависті
від Заходу на Схід?

Я слабкий, мов дитя,
і нічого мені не лишилось,
хіба що перо в руці
та слів шумовиння,
яке вітри обтрушують долу.
А проти мене армада стоїть,
що прагне моєї крові.

Запалюю свічку, до столу сідаю,
пишу;
і скалою стає шумовиння,
зводиться вірш, немов мармурова колона,

простір кохання стає простором вітчизни,
в повітрі відкриваються джерела,
з яких течуть річки молока й меду
для братів-слов'ян.

Ліс рук пророста з темноти,
слов'янський світ посилає до мене хвилі
понадземного моря.
Я вже не самотній.

Тарас Чубай. 1988. Вільнюс. «Не журись»

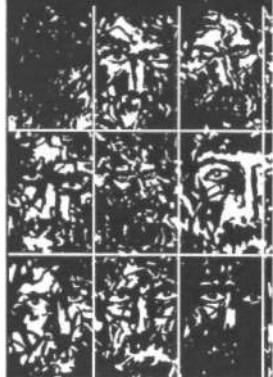
Тарас. 1997
Київ. Палац Спорту

«Плач Єремії»
Весна 1998. Львів. «Дзіґа»;

СПОГАДИ

ЮРКО КОХ

**ВІКТОР
МОРОЗОВ**

**МИКОЛА
РЯБЧУК**

**ВОЛОДИМИР
ЯВОРСЬКИЙ**

**ЮРІЙ
БРИЛИНСЬКИЙ**

**ВОЛОДИМИР
КАУФМАН**

**ГАЛИНА
ЧУБАЙ**

Віднайдені файли

— site1: знайомство

— Познайомся, Галю. Це — геніальні українські художники Кох і Кауфман.

Цією пафосно-дисонансною фразою Чубай на долю секунди випередив назріваючу жінчину тираду на кшталт: «Ніч на дворі — де ти був — бійся Бога — хто ці люди» тощо. Звикла до чоловікових несподіванок Чубаївна виглядала на порозі досить знервованою. Але, хоч як це дивно, Грицькова фраза спрацювала, незважаючи ні на пізню годину, ні на блиск юнацьких очей, ані на наші далеко не переконливі зовнішні характеристики, гротескно підсилені невдалою спробою двометрового Льоні Швеця сховатися за кушем троянди.

Проте, двері відчинилися, двері зачинилися, і вже через кілька хвилин всі ми сиділи на кухні (у кімнаті ж бо спав 5-річний наступний Чубай) і розповідали Галі про те, як з легкої руки Влодка Яворського (літературне псевдо — Волдмур

© Юрко Кох, 1998

Ікаса) знайомилися кілька годин тому з Льонею Швецем (літературне псевдо — Іван Сльоза) та Грицьком Чубаєм (без жодного псевдоніма). Відбулося це у моєму помешканні на площі Франка, де поетам було вперше продемонстроване наше малярство.

Тоді, літом 1976-го, всі бесіди були неймовірно цікавими. Мені було 17, Грицькові — 27. Згодом нас* чекатимуть наступні, ще цікавіші кухонні, підвальні, паркові та інші вечори, котрі нам ніколи, ніколи не набридали.

Але саме те перше Чубаєве «благословення» сприяло моєму самоутвердженню більше, аніж десятки настанов і рекомендацій сім'ї та школи, ніж усе тогочасне суспільство сімдесятих. Тоді такого нам не казав ніхто.

Грицькове «резюме» було безапеляційним: воно вмить здружило мене з найславнішими художниками всіх часів і народів, проклало шлях до майбутнього, до Всесвіту, зрештою, і хай йому грець! («Гриць мене, моя мати»... — такого, я, звісно, не співав, але бачило Небо — співала душа). Мене протверезило. Очистило і освятило. Zobov'язало. Напоїло амрітою, дало копняка і виштовхнуло у світ.

Тепер ми — однієї крові. Задекларовані не менше, ніж мовив Грицько...

* Тут і далі узагальнення «ми» стосуватиметься також когорти ровесників-однодумців, котрі у середині 70-х років одночасно заявили про свій прихід у мистецтво і прямо чи опосередковано спілкувалися з Григорієм Чубаєм: Володимир Гомза, Микола Крицький, Ігор Леськів, Богдан Турецький, Ярослав Шимін, Ігор Шимко, Степан Юзефів та інші.

Посеред моєї п'ятикутної кімнати, котра слугувала водночас майстернею, вітальнею, кнайпою і відпочивальнею, — посеред цієї кімнати упродовж років височіла звичайна і незвичайна книжкова шафа — барикадний символ моєї юнацької незалежності.

Починаючи з осені 1974 року задня стіна шафи поступово, але переконливо заповнювалася малюнками, витинками з журналів, офіційними газетними гаслами, дебільними або дотепними глюками, etc.

Але найглибшого філософського сенсу шафа набула завдяки збірці автографів якнайрізноманітніших моїх глядачів і критиків: від «поважних» батькових гостей на кшталт Валерія Шевчука, Богдана Ступки, Леся Танюка, Броніслава Брондукова, Анатолія Хостікоєва, Ніни Матвієнко до, здавалося, ледь не всіх арт-муз-літ-драмперсон мистецького Львова, за винятком хіба що 100-річного маестро Станіслава Людкевича.

Поставили тут свої перші монограми й мої ровесники, а також люди, котрі згодом шляхетно дозволять і нам називати себе друзями — Микола Рябчук, Орест і Володимир Яворські, Михайло Саченко, Леонід Швець, Віктор Морозов, Ігор Гунько, Юрій Винничук, Олег Лишега й багато інших, до чієї генерації належав і Григорій Чубай.

На відміну від поетів, котрі увіковічнилися на шафі рядками хоку, сонета, чи паліндрома, Чубай написав доволі просто: «Тут був, і, сподіваюсь, не востаннє — Грицько Чубай. 5.VI.1976.»

Але він трохи помилився. За дивними перебігом подій ще шість років ми бачилися будь-де, тільки не в мене вдома.

Зате вгадав я, ще тоді жартуючи стосовно неабиякої духовної (а відтак, і матеріальної) цінності — залишеної нащадкам шафи з автографами НАШОЇ ЕПОХИ.

Тепер бачу, що це не жарт.

— site3: жертвопринесення

Потрапити до моєї кімнати на другий поверх можна було двома способами: через двері або через вікно. Традиційно всі користувалися першим способом. Щоправда, якось один відчайдух дістався досередини через вікно, але то був не Грицько.

Коли в силу внутрішньосімейного «чілі» (так у 70-х ми називали репресивні наслідки «домашньої війни») потрапити до мене було небезпечно, друзі поціляли в шибки з вулиці дрібними монетами. Тоді я визирав і повідомляв ситуацію.

Одного разу запросив я в гості Грицька з Волдмуром, але знову оте непередбачене «чілі» зруйнувало культурну програму. На цей раз обставини склалися так, що навіть я не міг вийти до них з дому.

Визираючи з вікна, я пояснив ситуацію. Відіслати геть з-під власних вікон Чубая і Яворського, залишаючись наодинці з ніччю і двома заготованими пляшками «Спотикач», — мені не дозволяло сумління. Але й їхнє сумління не дозволило б піти геть з тих самих міркувань.

І усвідомили ми в цю мить, що мусить відбутися жертвопринесення.

Без особливих домовленостей я вихилився з вікна і випустив тремтячими від хвилювання долонями пляшки з наливкою, які одна по одній м'яко опустились у натягнену вниз, мов пожежний тент, куртку одного з поетів.

Через мить ці поети розчиняться в темряві, залишивши мене самотнього у вікні, на площі кольору нічного світла. І просиджу я так, доки не віддзеленчить останній трамвай.

А Гриць із Волдмуром ще довго мандруватимуть львівськими провулками, зупиняючись темнавами скверами, уникаючи знахабнілих міліціонерів та дружинників. І дочекається Галя свого Грицька, знов не самого. І сидітимуть вони не інакше, як під прочиненим у кухні вікном, слухаючи сюрчання цикад, ковтаючи в сутінках краплі живиці, аби вустами вологими на добрі слова натрапляти...

Так уявлявся мені той вечір. Але то був ЇХНІЙ вечір, а мені так хотілося, аби він став НАШИМ!

— site4: дискусії

З Чубаєм можна було дискутувати про все, про що варто і не варто було дискутувати.

Який район Львова менш батярський: яворська Левандівка чи чубаївська Погулянка.

Які переклади Гемінгвея ліпші — російські чи українські.

Як зробити, аби повна вантажівка, проїжджаючи Погулянкою з винзаводу, скерувала на Грицькове подвір'я.

Чи був Федеріко Гарсія Лорка гомосексуалістом.

Т Т І, о краще: вино чи горілка (питання «що гірше» не піднімалося).

Які переваги західників над східняками, і, можливо, навпаки.

Які жінки гарніші: з довгим волоссям чи з довгими ногами.

Як вирішувати проблему «батьки і діти» («Невже і я колись стану таким старим маразматиком?», — яось розпачав Грицько. «Ти ніколи ним не станеш» — пророчо відповідали ми).

Т Т То в житті найсолодше.

Про філармонію і філантропію.

Про нашого «гуру» Романа Безпалківа.

Про театр імени Марії Заньковецької.

Про найдосконалішого відтворювача голосу Брежнєва з-поміж Безпалківа, Чубая та Брилинського.

Про Ігоря Калинця та Миколу Холодного.

Про інтелектуальні горизонти Юрія Богдановича Брилинського.

Скільки ще у Львові Юріїв Богдановичів поза мною, Брилинським і Антківим.

Про Бердника і Бедзіра.

Про мальовану Бедзіром зиму з великими деревами і мальовану нами осінь з маленькими.

Про виноград на подвір'ї і зелену траву, про Лишегу та Ікасу, про Акутагаву й Кавабату.

Про Дзен і Дао, про Мао і «Дао-де-дзін».

Про Китай, росію і Україну.

Про «есесер», «есес» і просто «есе»...

Неодноразово довелось мені бути свідком або

й учасником навколопоетичних дискусій за участю Григорія Чубая в головній ролі. Принагідно можна було дізнатися про досі незнайомих поетів, або, як дуже пощастить, молодих поеток. Маю на увазі і форму, і зміст.

Якщо, скажімо, Ікаса відстоював мудру, легку і прозору поезію, то Чубай, самозрозуміло, — мудру, важку і непрозору, в котрій би всього було БАГАТО...

Кінцево мовчазна шана віддавалася доктрині господаря, на чий території перебували в той час слухачі.

Наївними тепер здаються такі суперечки, оминуті, проте, котрих ще не вдалося жодному земному поетові.

— site5: уродини

Своє 18-ліття зустрічав я на підлозі Грицькової кімнати під стіною з портретами Езри Павнда, Томаса Стернза Еліота і Григорія Чубая. Очевидно, господареві імпонувала трійця «цих найкращих у світі поетів», як він любив принагідно зауважувати.

Щодо підлоги, то це — одне з найулюбленіших місць нашого сидіння, і, як показав час, усієї творчої молоді назагал. Позаяк перебування при столі здавалося нам певним міщанством, а до напівлежання у фотелях моя генерація не дотягувала соціально, лишалася підлога — чудовий плацдарм для творчих баталій, політичних дискусій та інших всеможливих перевтілень, включно з вакханальними виключеннями і переходом у сон-дрімоту.

Грицько і Галя були поблажливими господарями, і, звичайно ж, створювали максимальний комфорт у межах гіппизни гостей.

У той день свого народження після домашньої сварки опинився я з друзями-вигнанцями і оберемками дешевого вина на порозі Грицькового «бункеру». Після переговорів з Галею Грицько повернувся до нас із ножем, на щастя призначеним для відкорковування вина. Невдовзі з'явилася Галя з канапками та віншуваннями.

Жодна тогочасна забава не відбувалася без авторської програми кожного учасника. Чудові, благословенні часи, коли всі ще були зірками, кожен мав що розповісти чи показати: художник демонстрував ще «мокру» картину, музикант грав «сиру» музику, а поет читав «свіжі» вірші. Ми знали, що є ровесниками Грицькової поезії, і просили його читати знов і знов.

Як читав власну поезію Чубай — знали лише очевидці, а читав він її фантастично.

Того вечора звучала музика Немена. Ми переслухали ледь не весь його доробок, зібраний Грицьком. Чеслав був одним з наших орієнтирів у мистецькому андергравнді, а Грицько тлумачив нам тексти його композицій.

...При вимкненому світлі завершувався мій 18-й день народження Неменовим «Катарсисом». Останньою звучала присвята померлому 23-річному перкусистові. Коли програвач вимкнувся, темрява перетворилась на чорну діру і спробувала нас заковтнути. Хтось проказав: «Після цієї музики лишається тільки повіситись». «Не треба — ввімкнуй світло Грицько. — Життя не таке вже й погане...»

— site6: вібрафон

У той час було так багато речей, про існування яких ми навіть не підозрювали.

Її То таке «вібрафон», я б, напевно, ніколи й не довідався. Не поцікавився б хоча тому, що звучання цього інструмента здавалось мені неприємним, якимсь безнадійно радянським, придатним для озвучення хіба чорно-білих «телезарисовок» на «голубому екрані».

Довелося змінити свою думку — звичайно ж, під впливом Чубая. Якось цілком несподівано мене було переконано, що вібрафон є не безликою амебою, а цікавою екзотичною істотою, яких у світі музики не так уже й багато.

І все це завдяки тій платівці з вібрафонним джазом, котра викотилася з конвертів разом із якимись «блохами», коли Грицько у своїй безрозмірній фонотеці шукав «Арніку» з легендарним уже тоді Віктором Морозовим. Ледь не кожної наступної зустрічі прослуховувалася ця платівка випуску 1971 року — живий феномен українського фольк-джаз-року в радянському грамзапису епохи брежнєвізму. При цьому Грицько завжди наголошував, що скоро у нас з'явиться така музика, супроти котрої польські, угорські та ендеєрівські групи виглядатимуть, наче блохи. І ми в це вірили. Мусили вірити, а тим часом слухали все, що могло застоятися в пуделках між Бахом і Моцартом. Японську обрядову музику для чаювання, наприклад...

Ага, вібрафон! Коли вона викотилась на середину кімнати — та платівка з вібрафонним джазом, Грицько повідомив: «Приходьте до мене

в неділю. Я читатиму лекцію про авангардний джаз».

Ганебно, що так, тепер лиш це усвідомлюється, але то були єдині години уважного слухання того чудернацького музичного інструмента...

— **site7: космос**

Грицько щоразу дарував нам, молодим, різноманітні відкриття, — мав що дарувати. Це були не лише нові назви, імена чи поняття. Це були мікро-і макро-світи, можливо — метagalактики. Зрештою, як для кого...

Чубай був фаховим прорабом капітального будівництва такої світоглядної системи, в котрій недосяжна тисячолітня «китайськість» та ледь не втрачена «європейськість» фундаментально поєднувалися з єдиною і нерозмінною «українськістю». Споруда виявилася міцною і надійною для тих, хто в ній оселився: високою, глибокою і такою простою за проектом!

Я живу в ній і досі, глибоко завдячуючи Грицьковій Генерації Втаємничених, котрі й нас зробили причетними до цієї Великої Триєдності.

— **site8: похорон**

Тоді я не знав, що таке смерть, але по-своєму розумів її.

Формула «Вмерти, аніж скурвитись» не була порожньою. Вона опанувала нашу підсвідомість, хоча життя тільки починалося.

Не всі знали, яку драму пережив Чубай.

Не всі знали про Грицькову хворобу.

Але всі знали, що він ПОЕТ.

Коли Грицько помер, ми збагнули, що стали свідками обряду небаченої досі ініціації: як людина потрапляє у ранг недоторканих та безсмертних.

І не каже нам: прощайте...

— **site9: портрет**

Одна з моїх ненамальованих картин — спільний портрет Григорія і Тараса Чубаїв, батька та сина, але неодмінно — ровесників між собою, молодих і всесильних.

Очевидці все більше ціпенють від безсоромної подібності Тараса Григоровича на свого генетичного попередника.

То ж коли відчую містичну готовність до цієї роботи, малюватиму Грицька — Тарасом, а Тараса — Грицьком.

Відшукування причетного...

Львів, 1998

**«Наша осінь
з маленькими деревами
дуже швидко минула...»**

Це один з небагатьох віршів Грицька Чубая, який я поклав на музику — давно, восени 1978-ого року, ще за життя поета.

Це також одна з нечисленних поезій батька, яку поки що не озвучив у своїй музиці син — Тарас Чубай.

Мені пощастило, бо Гриць міг почути та оцінити цю нашу пісню ще тут, на Землі.

Пісні та композиції сина линуть у Небеса, і ще далі, і ще незбагненніше, за ту пронизливу грань, яку ми переступимо трохи пізніше.

Не чутно звідси голосу Грицька, можна лише навмання ступати стежкою здогадів і припущень, але я переконаний, що він був би безмежно, неймовірно гордий за свого сина, за ту велетенську працю, якій присвятив себе Тарас, відроджуючи, реінкарнуючи батька у своїх піснях, проявляючи приховану музику батькових віршів у реальних, шорстких і ніжних звуках його гітари, його голосу, його «Плачу Єремії».

Колись давно, тоді, як Тарас був ще зовсім малим, сталася дивна і драматична подія, про яку

мені розповіла його мама. Він поїхав із батьком на море. Надувний матрас, на якому він погойдувався на воді, хвилями почало непомітно відносити все далі від берега. Тарас мовчки споглядав цю ситуацію, не подаючи голосу, не подаючи ознак страху — йому було просто цікаво... Грицько ж схаменувся, коли сина вже ледь було видно у череві моря. Зрозуміло, що поруч не виявилось ані рятувальників, ані будь-яких човнів — типова сцена совдепівського театру абсурду. Грицько кинувся у воду і розпочав безнадійну, неможливу, нереальну погоню за Тарасом. І наздогнав його — ціною нелюдських, потойбічних зусиль порятував сина від зникнення у безодні Простору. А син тепер, наче у відповідь, рятує батька від зникнення у безодні Часу, від забуття.

Я часто помічаю у рисах Тараса ледь вловимі риси Грицька (і я не маю на увазі суто *зовнішню* схожість), я чую у голосі сина знайомий тембр, упізнаю знайомий різкуватий сміх (і це не є лише *зовнішня* подібність інтонацій), Тарас співає власні композиції на вірші батька, і мене раптово пронизує здогад — він не сам, він не один, це спів дуєтом, невидимим, метафізичним, позавимірним, але дуєтом — Тарас разом із живим, перевтіленим у звукові пульсації, воскреслим із небуття Грицьком...

*«... скільки ж бо треба
того часу для рудого листа,
щоб опало воно
з невисокого віття...»*

Падають руді листочки, повільно і заворожено кружляють у кінематографі моїх спогадів.

Ось один — прозорий і терпкий: я виходжу разом із Грицьком з його хати на Погулянці. Розмовляючи, ми перетинаємо відкритий простір, який відділяє приватні будинки від лісу, цей чаклунський простір, просякнутий дивною енергією, шемкими вібраціями повітря, сонця і душі, цей загадковий космодром майбутніх (чи минулих?) НЛО, заповнений пророчими снами Костика Москальця (але це ще буде) або екстравагантними вибриками юного «метелика» Михайла Саченка (але це вже було).

Ми прямуємо до невеличкого пагорба біля Личаківського цвинтаря. Зараз тут знаходяться відновлені могили Січових Стрільців, а тоді, у 70-ті, це було традиційне місце для збіговиськ львівських, та й не тільки, «гіппі». Напівзруйновані стіни цвинтаря вважалися «неофіційною» і вільною Галереєю творів «гіппівського» мистецтва — з портретами Джіммі Гендрікса, написами «Make love, not war» і т. і.

Ми лягаємо на пагорбі горілиць, зазираючи у небесне око, а Гриць розповідає мені про життя і поезію Юрія Липи. Тепер, проходячи повз це місце, я неодмінно бачу внутрішнім зором цю умиротворену картину — і мені є добре...

Другий листочок — місячний і містерійний: знову Погулянка, але цього разу пізній літній вечір, забризканий молоком повного місяця. Ми

блукаємо втрьох — Грицько, Олег Лишега і я. Розмовляємо про поезію. Ми всі ще юні та розкуйовджені, нам щойно по 18-19 років. Говорять здебільшого Гриць та Олег. Я не до кінця вловлюю суть їхньої дискусії, але весь переповнююсь вологими мелодіями цієї ночі — уривками фраз, віщими знаками зірок, передчуттям таємниці, передчуттям проростання, визрівання і спалаху — і мені є добре...

Третій листочок — пурпуровий і гарячий, мов небо над все тією ж не розгаданою мною досі Погулянкою, коли я вийшов із хати Чубая після нашої розмови про Лорку.

Саме Гриць назавжди прищепив мені імунітет до провінційності, банальності, second-hand-овости у поезії, музиці, взагалі у розумінні та сприйнятті мистецтва. Адже дискусії та суперечки в його хаті велися навколо творчості Еліота, Павнда, Сильвії Плат, ми слухали музику європейського рівня, ми намагалися, попри всі совдепівські перепони, доторкнутися душею до всього найсвіжішого, авангардового, модерного, що з'являлося тоді у малярстві — Далі, Міро, Архипенко, в літературі — Маркес, Кортасар, Лагерквіст, та в інших мистецьких жанрах. Вже значно пізніше, коли я нарешті отримав змогу побувати в багатьох країнах світу, я здивовано відзначив для себе, що попри всю замкнутість, залізнозависність і дебільність країни, в якій ми всі тоді перебували, нам пощастило втримати руку на пульсі тогочасного мистецького життя світу. Ми, фактично, зуміли не перетворитися на забитих хуторян, які перелякано позирають

здалеку на дійство, що розгортається десь там, на головній сцені. Ні, ми також брали участь у цій грі, у цій виставі, брали й беремо. Кажучи «ми», я передовсім маю на увазі коло людей нашого покоління (таких, як Олег Лишега або Микола Рябчук), яких до великої міри об'єднував навколо себе, а згодом згуртував у легендарній вже «Скрині» саме Грицько Чубай.

Ну, а Федеріко Гарсія Лорка в мене тепер постійно асоціюється із пурпуровим заходом сонця, коли я вийшов із Грицькової хати після читання поезій цього андалузського птаха.

І ось вже цього, 1997-ого року, я знову побачив це небо внутрішнім зором.

Сталося це в Іспанії, в оспіваній Лоркою Гранаді, куди я приїхав разом із дружиною. Того дня ми вирішили оглянути уславлену перлину Гранаді — палаци і сади «Альгамбри». Проте ми не врахували величезної популярності цього мистецького шедевра, бо вже об 11-ій годині ранку, коли ми туди дісталися, перед нашими розгубленими очима постала довжелезна, на багато сотень метрів, черга туристів. До того ж працівники музею попереджували всіх відвідувачів про те, що потрапити цього дня до «Альгамбри» шансів практично немає. Квитки (кількість яких обмежена) продавалися вже на 4-ту годину дня, а вхід до палаців припинявся о 6-ій вечора.

В повній безнадії ми прилаштувалися наприкінці черги, і потекли години повільного просування під пекучим сонцем Андалузії. Мабуть, це сонце і спричинилося до того, що в моїй уяві почали виникати спочатку образи пурпурового

неба над хатою Грицька, а тоді ще деякі чудернацькі візії та ідеї. Одним словом, знічев'я та напівсерйозно я почав просити, щоб нам у цій ситуації прийшли на допомогу не хто інші, як... Лорка і Чубай (!). Я їм кавав: — «Давайте-но побавимось у маленькі чудеса, просто так, для жарту, щоб не втрачати даремно цей день».

Жарти жартами, але коли ми нарешті почали наближатися до віконечка каси (а це вже була 2-га година дня), спеціальне табло над ним попереджало всіх, що квитки продаються вже на 5:45 вечора, тобто ось-ось закінчатся остаточно.

І все ж таки ми встигаємо вчасно, і ось в наших долонях тріпочуть крильцями такі жадані нами квиточки! Щоправда, ще треба десь тинятися під спекотним сонцем понад три години, та й на оглядини музею залишається обмаль часу, але то все дурниці, головне те, що чудо відбулося! Проте це була лише перша частина чуда, адже коли ми уважно придивилися до своїх квитків, то побачили в куточку напис: «Вхід до музею о 2:30 дня!» Мабуть, хтось зарезервував їх саме на таку годину, але не з'явився, мабуть, стався звичайнісінький збіг обставин, тому що всі туристи, які стояли в черзі, й перед нами, і після нас, отримали квитки на 5:45, мабуть, мабуть, мабуть...

Лише вітерець якось дивно торкнувся мого плеча, і небо стало якимось пурпуровим, і ще мені причулося, ніби пролунав неподалік знайомий ризкуватий сміх. Тому я також вдячно посміхнувся і тихенько, щоб нікому не здалося, що мені запаморочило голову сонце, подякував панові Федеріко та панові Грицьку за це симпатичне чудо — і мені стало добре...

Падають листочки — все швидше і швидше, мерехтять, наче кольорові шкельця в калейдоскопі, уривки спогадів: ось задзвонив телефон, і мені здалося, що зараз почую у слухавці знайому фразу — «Чубай на дроті!». Ось я заходжу на подвір'я будинку, де тепер мешкають Тарас і Соломійка Чубаї, а мені уявляється, як з-за рогу виникає постать їхнього батька, який, трохи глузуючи з мене, вічного Гастролера та пілігрима, наспівує: «Ре-е-едкая птіца а-а-аїст!» Ось Грицько приводить до мене «знаменитого чеського літератора», і я, молодий ще юнак (а це був 1973-й рік), тремтячи від хвилювання, співаю для поважного закордонного гостя свою «Панну Інну» на вірш П. Тичини. Той схвально і дещо вальяжно похитує головою, я сяю від щастя; ну, а дещо пізніше, опісля другої пляшки вина, з'ясовується, що це був черговий жарт, чергова містифікація Гриця, бо «знаменитий чех» виявляється... файним ужгородським поетом Матолою, чудесною і незабутньою мені людиною, який, як це не печально, вже також полетів до вирію вслід за Грицьком...

Летять і летять листочки, стрімкіше і стрімкіше. Закручує їх у каламутний та жорстокий вир байдужий вітер сімдесятих років, вітер арештів, вітер зрад, вітер розпачу, вітер деструкції, нищення, свідомого і невблаганного саморуйнування...

І ось повільно та приречено пропливає останній, геть поживклий і крихкий листочок: Великдень 1982-ого року, виступ у Львові «Смерічки», де я тоді співав. Грицько відвідує цей концерт

разом із малим Тарасом і запрошує мене до себе додому, на Великодній обід, на паску з крашанками. Я приходжу. Він вже смертельно, невиліковно хворий. Це наша остання зустріч, але я ще цього не знаю. Проте назавжди я запам'ятаю очі Грицька, його вже потойбічний, занурений у себе і поза себе погляд, погляд за лаштунки, погляд за ту межу, де закінчуються декорації і починається те... справжнє... неминуче... головне...

Я тоді ще не міг знати, що означає такий бездонний погляд, таке сиве провалля в очах, хоча мені стало в той момент якось не по-весняному холодно. Тепер, побачивши ЦЕ в чітихось зніцях, я вже достеменно ЗНАЮ - ця людина вже є ТАМ і з нею настав час прощатися, але тоді я лопотів щось про наступні зустрічі та штучно-бадьоро поспіхався...

*«... Наша осінь
з маленькими деревами
дуже швидко минула ...»*

Тепер, коли Галі, дружині Грицька, вдалося нарешті, попри всі маразмобюрократичні перепони, перенести останки чоловіка на Личаківський цвинтар та перепоховати його там, для мене на цьому кладовищі виник напівмістичний «Бермудський трикутник», де зупиняється і провалюється у безодню Час. Своїми кутами він поєднав могили трьох митців, які залишили глибокий слід у моєму житті — композитора Володимира Івасюка, актора Богдана Коха та поета Григорія Чубая.

Часом якась незбагненна сила змушує мене з'являтися там і відвідувати ці могили саме в такому порядку — Володя, Богдан та Гриць. І ось у такі моменти, коли нікого немає поруч, коли завмирає Час і ущільнюється Простір, коли кольори стають звуками, а пташині голоси краплями дощу, я зупиняюся біля Грицька, мовчки та самотньо, і тоді починаю відчувати, як на мое чоло сідають ці печальні та невидимі птахи — руді листочки...

*«... минуло після неї багато зим
і багато весен,
і аж тоді почало падати
на наші голови листя
із дуже високого дерева,
яке в тій нашій осені було,
і про існування якого
ми навіть
не здогадувалися.»*

Кінець однієї епохи

Здається, це трапилося 13-го січня 1972 року, на старий новий рік: до мого помешкання на Кавалерійській, де я жив із батьками хтось застукав, я відчинив і побачив Галю — вона була не сама, трохи оддалік стояв її швагер, чоловік її молодшої сестри. Перше, що вона мовила чи, радше, видихнула, була розпачлива фраза: «Грицька заарештували!»

Не тільки у Львові, а й по всій Україні, виявляється, того дня пройшли обшуки й арешти. Галя вже знала, що забрали її близьких сусідів — Стефанію Шабатуру та Ірину Калинець, Ігоря Калинца під той час не було вдома, тож його доля лишалася невизначеною. У Григорія Чубая після цілоденного шмону забрали якись рукописи, книги, примірник нашого спільного самвидавного альманаху «Скриня», який ми не встигли навіть належним чином розтиражувати, а також перефотографовану книгу Донцова, що, власне, була, за словами Галі, єдиним серйозним «ком-

прометуючим матеріалом», що виловили в їхньому домі кагебешники.

Ми не мали часу на довшу розмову — вона мусила бігти попередити інших знайомих та друзів, я теж мусив квапитися зібрати підозрілі папери, — хоч, замість того, щоб зразу їх знищити, поніс пізно ввечері до приятеля, далекого від усіх цих справ, проте досить сміливого й чесного, щоб не відмовити в такій дрібній, як йому здавалося, послuzі. Криївка справді виявилась надійною, хоч усе це не мало суттєвого значення. Кагебісти ловили велику рибу, приберігаючи для дрібноти інші засоби впливу.

Я ще не знав тоді, що на початку 1972 року закінчилась певна епоха в історії України, української літератури і — що, можливо, найтрагічніше — в житті самого Григорія Чубая.

Ми познайомилися з ним навесні 1970 року в помешканні Ірини Калинець, котра працювала бібліотекаркою в тій самій школі, де я навчався, і з якою ми підтримували дружні стосунки після її звільнення чи, фактично, вигнання звідти десь у році 69-му. Властиво, то не були дослівно «дружні стосунки», бо як школяр я завжди сприймав п.Калинець як учительку, шанобливо звертаючись до неї «Ірино Онуфріївно», і сама вона теж охоче грала цю роль, намагаючись бути Учителем — щоправда, радше в біблійному сенсі, ніж советсько-педагогічному.

Завдяки їй я поступово відкрив для себе офіційно дозволених, хоч і не схвалюваних «шістдесятників», потім — напівлегальні прашів-

ські видання Антонича, Винниченка (з розкішними передмовами О.Зілинського та М.Мольнара), і врешті, у 70-му році, закінчуючи десятий клас, я вже мав доступ до «найкрутішого» самвидаву — від праці Дзюби й статей Чорновола та Сверстюка до памфлетів Валентина Мороза, включно з «ювілейним» антиленінським фейлетоном «Я бачив Магомета».

Заходив я до Ірини Калинець здебільшого сам (так безпечніше було передавати «нелегальщину»), хоч іноді зі мною було ще двоє моїх однокласників, яких тут не називатиму з огляду на їхнє подальше щиросердне розкаяння в КГБ. Того вечора ми прийшли втрьох, у Ірини Онуфріївни був якийсь молодий чоловік богемного вигляду — з хустинкою на шиї, цупкими рудуватими вусами й поглядом веселого Мефістофеля. Його прізвище — Грицько Чубай — нічого нам не сказало, але невдовзі Ірина Онуфріївна попросила його щось прочитати (він ще, здається, перепитав: «Що саме?» — «Ну, звичайно, «Вертеп!») — і після перших же строф ми вже не мали сумніву, що перед нами поет, причому поет першорядний, можливо, один із найкращих в Україні.

Чубай мав чудову акторську дикцію, він буквально випромінював месмеричну енергію, завдяки чому його вірші в авторському виконанні ставали практично невідпорними. Нічого сильнішого від «Вертепу» в тогочасній українській поезії я не знав — публіцистична риторика, яка приваблювала мене тоді найдужче, дивовижно поєднувалась у цій поемі з філософськими, екзистенційними мотивами, що я їх сприймав

через ускладнену образність твору радше інтуїтивно, ніж усвідомлено.

Для нас, підлітків, важливим тоді був не лише зміст твору, а й сам факт існування **такої** поезії, **таких** поетів — як реальної альтернативи нудному й фальшивому офіціозові, який нас оточував; п'янке відчуття, що ми не самі, що не лише ми **так** думаємо й **так** пишемо, і що паралельно існує інший світ із талановитими й чесними людьми — ціле братство таких людей — це відчуття дивовижним чином нас надихало й окрилювало. Здається, саме про це ми говорили з друзями, повертаючись від Ірини Онуфріївни, — хоч нам на це бракувало слів: враження було надто великим.

Зрозуміло, я скористався мимохідь кинутим запрошенням і невдовзі завітав до Григорія, в його невеличку кімнату на Погулянці, де він мешкав із молодію дружиною в будинку її батьків та з новонародженим сином. Ми зблизились дуже швидко — він був старшим лише на чотири роки, хоч його статус, і поведінка, і зовнішність додавали йому ще років п'ять або й десять. Він мав дуже глибоке й органічне відчуття власного літературного покликання: був видатним поетом і добре це усвідомлював, більше того — свідомо грав цю роль, маючи за ідеал Лорку й Аполлінера.

Його судження про літературу були доволі категоричними, але компетентними: він чудово орієнтувався в нових книжках, публікаціях, мав чудову бібліотеку, де, крім українських та російських, були також видання іншими слов'ян-

ськими мовами, передусім польською. Він охоче позичав книги й охоче підказував, на які тексти варто передусім звернути увагу. Завдяки йому, я відкривав для себе справжню літературу — українську і зарубіжну. Він показував мені вірші Воробйова, Голобородька, Кордуна, «Веселий цвинтар» Стуса (якого, вважав, «кияни» перехвалюють), «Мандрівку тіл» Бойчука (оцінював досить скептично), свого близького приятеля Михайла Саченка й ексцентричного Миколи Холодного; він позичав Кафку й Камю, Еліота й Фолкнера, він радив придбати російські видання Кавабати і Кортасара, які вільно лежали на прилавках, бо ніхто їх тоді ще не знав, мода почалася пізніше; він рішуче порадив у 1971 році передплатити «Всесвіт», довідавшись, що Павличко став його головним редактором; він, зрештою, добре орієнтувався в нових виставах, концертах, виставках — нерідко ми ходили на них разом, удвох або втрюх-учотирьох (з Галею та з Олегом Лишегою, який мешкав також поблизу в університетському гуртожиткові — хоч нашому зближенню, можливо, сприяло не лише «сусідство»).

Ми з Лишегою вчашали до Чубая найчастіше — на «чарку чаю», на пляшку вина чи просто для обміну новими думками, власними текстами, книгами. Але в нього бувало й чимало інших людей, наших ровесників, яких, безумовно, приваблювала особистість Григорія і сама атмосфера його помешкання, атмосфера тамтешніх неформальних доколамистецьких збіговиськ. Досить швидко я познайомився там із Романом

Кісем, Віктором Морозовим, Орестом Яворським, Володимиром Онищенком — п'янке відчуття альтернативної інтелектуальної спільноти штовхало нас до активніших форм самовияву, практичним утіленням яких став альманах «Скриня», зразок радше «авангардового», ніж «політичного» самвидаву.

Зрозуміло, що свято, яким була кожна наша зустріч, кожна «інтелектуальна пригода», не могло тривати вічно. Попри позірну «аполітичність» Чубаєвого середовища, воно було безумовно «антирадянським» за самою своєю сутністю — за духом внутрішньої свободи й інтелектуальної незалежності, який панував там, і, зрештою, за глибокою, радше естетичною, ніж політичною зневагою до всього довколишнього соціалізму-соцреалізму, його метрів та інституцій, — що виявлялась не так у розмовах та «маніфестах», як радше в його погордливому ігноруванні.

Чубая заарештували, зрештою, не за «Скриню», а за якісь інші, давніші справи й контакти, про які він часами прохоплювався, але ніколи докладно не розповідав (ми взагалі мало що знали про його життя до появи у Львові у 1969 р. — з його слів можна було зробити висновок, що він учився у Києві і був вигнаний з «вовчим білетом», хоч прямо він цього не стверджував і жодних підтверджень цьому досі немає). Арешти у січні 1972 р. відбулися по всій Україні — але Григорія Чубая невдовзі випустили, і ця обставина, схоже, виявилася для нього фатальною. Чутки про його «співпрацю» поповзли по місту; для багатьох це, зрештою, була добра нагода позбутися

небажаного знайомства в непевні часи й водночас оправдати себе перед власним сумлінням.

Григорій переживав це надзвичайно болісно. Пригадую, якось перед виставою в театрі Заньковецької (де він працював робітником сцени) ми зустріли в людному фойє Євгена Безніска. Той, на відміну від багатьох, привітався і запитав, як справи. «Та от, — кисло усміхнувся Григорій, — відпустили...» — «І слава Богу!» — сказав Безніско. — «Та хто його зна...» — геть понуро сказав Чубай.

Півроку між січнем і липнем 1972 року були, либонь, найважчими у Григорієвому житті. Ми спілкувалися як і раніше, але атмосфера, безумовно, змінилася — і в суспільстві загалом, і в самому нашому середовищі. Нас викликали на допити, шантажували «Скринею» — єдиним, по суті, «речовим доказом», хоч ішлося кагебешникам, безумовно, не про «Скриню» (загалом безневинну, навіть із погляду советського кримінального кодексу), а про наші контакти із львівськими дисидентами, передусім із родиною Калинців. Я стояв на своєму: нічого не бачив, нічого не чув, нічого не знаю. Улітку я поїхав зі студентським будівельним загоном до Західного Сибіру і щасливо уник таким чином малоприємної ролі «свідка» на судовому процесі над Іриною Калинець. Власне, користі з моїх «свідчень» кагебістам було небагато, тож вони й не стали виколупувати мене з далекого Сургута, аби зайвий раз почути, що нічого протизаконного в діях Ірини Калинець я не бачив, ніякого самвидаву — всупереч наклепам моїх однокласників —

не отримував і ніяких антирадянських розмов не проводив.

Григорій напередодні процесу подався до свого села на Рівненщині, звідки його кагебісти привезли машиною просто на суд. Вочевидь, він таки сказав щось зайве під час арешту і мусив тепер це підтвердити на суді — або ж відмовитись від попередніх свідчень і сісти разом із Калинцями (позаяк «матеріалу» проти нього кагебісти мали, вочевидь, удосталь). Для нього цей вибір, пекельно розтягнутий у часі, безумовно, був болісною дилемою і, хоч він ніколи ні про що прямо не говорив, з усієї його поведінки було видно і розпач, і спротив, і відчайдушне борсання в пошуках виходу, і, врешті, трагічну капітуляцію.

Ці події, гадаю, фатально надламали Григорія: він, що звик бути безумовним лідером і авторитетом, опинився у досить сумнівній і не до кінця зрозумілій для більшості ролі — чи то зрадника й стукача, чи то безневинної жертви диявольської кагебістської інтриги. Хоч скоріше за все він не був ані тим, ані тим, — він був просто слабкою людиною й геніальним поетом, непридатним, як і, скажімо, Іван Дзюба, до героїчної ролі, або й просто не готовим у своїх 23 роки до рішучого екзистенційного кроку.

Ми ніколи не підозрювали Грицька у «співпраці», хоч знали, що час до часу його викликають у КГБ для «бесід» (він, зрештою, цього не приховував, навпаки: переповідав ці «бесіди» з неабияким гумором), але ми відчували також у ньому певний надлам і певну напругу в наших,

раніше таких безтурботних і безпосередніх, взаєминах. Формально ми зберігали дружні стосунки, але кудись поділася з них атмосфера свята, легкої і радісної для всіх нас, неперервної імprovізації. Безперечно, змінились часи і змінилися ми: восени з університету відрахували Олега Лишегу і Віктора Морозова, з художнього інституту — Ореста Яворського, навесні мене вигнали з політехніки; здається, з усієї «Скрині» заціліла лише Катруся Морозова, котра вчасно пішла у декретну відпустку, та ще Роман Кісь та Володимир Онищенко встигли закінчити навесні 1972 р. свої вузи.

Але передусім — змінився Грицько, його внутрішні стосунки зі світом, з оточенням, з самим собою. Він опинився у стані глибокої внутрішньої кризи, яку я окреслив би як стан перманентної потамованої істерії, зумовленої неможливістю повернутися у минуле (до «гріхопадіння»), ані прорватися у майбутнє (знайти хоч якесь, реальне чи вигадане, «спасіння»). Він зробився нервовим, неврівноваженим і, що найгірше, монологічним — у широкому, «бахтінському» значенні того слова. По суті, він реалізував одну-єдину, життєво важливу для нього, риторичну стратегію: переконував усіх і самого себе, що нічого не змінилося, що він — той самий, що все це не так і що всі знають, що він сам знає, що це не так.

Уявлення про пекельність такого стану дає остання (властиво, єдина після 1972 р.) поема Григорія Чубая «Говорити, мовчати і говорити знову». Я особисто ніколи не міг її слухати без

мурашок по шкірі і, гадаю, багато хто мав подібне відчуття. Поза сумнівом, це один із найвидатніших творів української літератури, але це також унікальний людський документ — вражаюча естетична перемога поета над долею, попри фатальну етичну (суто людську) поразку.

Після 1973 року наші шляхи поступово розходяться: Олега й Ореста забирають до війська, я виїжджаю на два роки в Карпати будувати залізницю, Роман Кісь, рятуючись від арешту, втікає на кілька років аж на Чукотку в етнографічну експедицію, Стах Смирнов і Володя Онищенко перебираються до Києва. Григорій зближується з політично «нейтральнішими» російськими та єврейськими інтелектуалами, вступає на заочне відділення московського Літінституту, обростає новими друзями, однак елемент пиття і втечі, здається, переважає в цих новонабутих взаєминах.

Ми іноді бачимось, навіть подеколи відвідуємо одне одного, але іскри правдивої близькості не виникає, — все це більше схоже на зустріч підстаркуватих друзів дитинства, які насилу згадують імена одне одного, імітуючи захват і зворушення.

Коли навесні 1982 року Грицько сказав, що йому погано, я, каюсь, подумав, що він знов переборщує, граючи нову роль — протилежну до попередньої, в якій він стверджував, що все гаразд, що він той самий і що йому добре. Та невдовзі, йдучи на працю в Музей атеїзму, я зустрів на вулиці Руській Галю, котра розпачливо мовила: «Грицько помирає». Він був у лікарні, у

нього відмовляли нирки, а я все ще думав, що ще можна поправити, зробити якусь операцію, щось відновити й щось підлікувати. Через кілька днів Грицько помер — з іронії долі я довідався про це по телефону в тому самому помешканні на Кавалерійській, де десятьма роками раніше почув про його арешт. Коло замкнулося, дві події фактично виявились однією.

На Погулянці в день похорону я зустрів Лишегу, котрий сказав: «Ти знаєш, він мовби усміхається, мовби кепкує з нас, — мовляв: а я таки втік!»

Грицько справді мав трохи задерту верхню губу, схожу на «заячу», і тому дуже часто здавалося, що він у глибині душі з усього іронізує.

**«Все стає справжнім
лише під осінь»**

З Григорієм Чубаєм я познайомився восени 1969 року. Мій старший брат Орест, який тоді був студентом Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, якось прийшов додому (ми жили на Левандівці) з кількома своїми знайомими. Один з них і був Чубай. Добре пам'ятаю, як він, простягаючи мені руку, відрекомендувався: «Грицько». Наскільки пригадую, так він відрекомендувався завжди. І у Львові всі його називали Грицьком.

Чубай при першому ж знайомстві цілковито завоював мою симпатію. Я був вихований на галицьких інтелігентських традиціях з їх консерватизмом, певною солодкавістю у ставленні до національних авторитетів і замкненістю на українській проблематиці. Але моя душа рвалася на ширші горизонти. Знайомство з Григорієм Чубаєм стало потужним поштовхом для глибокої переоцінки багатьох моїх світоглядних позицій.

© Володимир Яворський, 1997

Уже сама Грицькова манера триматися викликала у мене симпатію. У ній було щось здорове, загонисте. Він був цілковито позбавлений манірності. Говорив те, що думав, упевнено, навіть задержувато. Особливо розпалювався, коли мова заходила про літературу. Його оцінки багатьох тодішніх офіційних письменників, які тішилися всіма гараздами, були надзвичайно ідкими. Ось, наприклад, як він висловився про письменника Збанацького в одному з віршів (цитую з пам'яті):

*«Вілітають сни та й штири,
світить місяць вдалині.
Спить Збанацький у квартирі,
а Тичина у труні».*

Взагалі, схильність нещадно висміювати все те, що він не любив, була характерною рисою Чубая. Пізніше ця риса під тягарем важких життєвих обставин ще більше розвинулася в ньому, подекуди переростаючи навіть у злосливість.

Грицько одним махом поламав багато стереотипів мого виховання. Це стосується, зокрема, і мого ставлення до поезії. Він відкрив мені Павла Тичину, якого я вважав продажним писакою. Ніколи не забуду, як в одній львівській квартирі, де зібралося зо два десятки молодих людей, Грицько читав вірші з перших поетичних збірок Тичини. На мене (я тоді вчився у десятому класі) це читання справило величезне враження. Раніше я і на думці не мав, що поезія може мати такий сильний емоційний вплив. Після Грицькового читання я просто захворів на поезію. Вивчив майже всього раннього Тичину напам'ять і досі можу цитувати чималі шматки його віршів.

Саме Грицько мене познайомив і з доробком багатьох інших великих українських поетів, зокрема Богдана-Ігоря Антонича і Володимира Свідзинського, творчість яких стала важливим етапом у моєму розвитку. Від Грицька я вперше дізнався також про сучасних поетів: Василя Симоненка, Миколу Вінграновського, Ліну Костенко, Миколу Холодного, Богдана Бойчука та ін.

Десь у той час була віднайдена і відновлена могила Антонича на Янівському цвинтарі. Грицько на моє прохання привів мене до цієї могили. Це був горбик землі з невеликим чорним хрестом і табличкою, на якій було написано: Богдан-Ігор Антонич 1909-1937 Поет. З могили стриміла всохла акація. «Дуже символічно, — мовив Грицько, — що на Антоничевій могилі є всохла акація. Це, як і передчасно всохле його життя». Я, звичайно, не міг тоді відати, що він теж повторить долю Антонича, помре молодим.

Коли я познайомився з Грицьком, то знав, що його нещодавно відрахували з Київського університету за антирадянську діяльність і що він родом з Рівненщини. Але про свої рідні місця він мені ніколи не розповідав. Єдине що я від нього чув, — це кілька історій про підрозділ УПА, який діяв в околицях села, де він народився. Ці історії йому розказав хтось з родичів.

У Львові Грицько одружився і жив на Погулянці, в будинку свого тестя. Це був добротний двоповерховий дім з невеликим городом. Грицько з дружиною Галею мешкав у двох кімнатах на першому поверсі. Сюди я дуже часто навідувався. Взагалі до Грицька приходило безліч людей.

Можна сказати, що його мешкання на Погулянці було своєрідним центром, довкола якого гуртувалася творча молодь, об'єднана почуттям різкого неприйняття офіціозу. Під час зустрічей велися дискусії про літературу, мистецтво, кіно, філософію, політику, читалися вірші, прозові твори. Звичайно, що Грицько завжди був у центрі уваги. Його поезія, яку він декламував з великим натхненням, викликала загальний захват. Усі Грицькові поеми («Вертеп», «Відшукування причетного», «Марія», «Говорити, мовчати й говорити знову») я мав змогу чути в авторському виконанні.

Поезією Грицька я (як і багато хто з львівської молоді) захоплювався неймовірно. Вірші його передруковував власноручно і давав їх читати своїм друзям. Уже навчаючись у Львівському університеті, я познайомив з Грицьком деяких своїх однокурсників. Всі вони також високо оцінювали його твори, тиражували їх і поширювали серед знайомих.

Що притягувало людей до Грицька? Я думаю, що насамперед його жвавість, широта інтересів і величезна наснага, з якою він брався до будь-якої справи. Грицько постійно був на гребені подій, постійно зустрічався з різними людьми, одержував безліч найрозмаїтішої кореспонденції. Мене часто вражала його здатність першим про все довідуватися, а також діставати нові цінні книги, які тільки-но виходили з друку. Величезну кількість видатних українських та зарубіжних авторів я знайшов саме в нього. Все найкраще, що творили сучасні українські літератори,

також неодмінно з'являлося у Грицька. Він зібрав величезну бібліотеку, мав сотні платівок з класичною та естрадною музикою, ходив на кожен цікавий концерт, виставу, кінофільм.

Маючи широкі зв'язки в Україні, Грицько активно контактував з дисидентами. Всі найважливіші самвидавські матеріали обов'язково потрапляли до нього. Пам'ятаю, як я приніс йому машинописну брошуру Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?», а він каже: «Я маю дещо краще». І показав мені статті Валентина Мороза, відверта правда яких збурила всю мою душу. А втім, Грицько не був надто заангажований в політиці. Головним його покликанням була все ж таки література.

Десь на початку сімдесятих років Грицько зініціював створення літературно-художнього журналу «Скриня». За задумом це мав бути часопис для внутрішнього користування, себто він мав поширюватися тільки серед кола найближчих Грицькових друзів. Вийшло кілька номерів, надрукованих на машинці. Це був звичайний самвидав. Грицько мені казав, що наклад журналу — не менше двохсот примірників. Але, гадаю, що він перебільшував.

У «Скрині» в основному друкувалися члени редколегії. Пам'ятаю, що були там вміщені твори самого Грицька, Олега Лишеги, Миколи Рябчука, Юрія Винничука, Віктора Морозова та ін. Художнє оформлення робив мій художник Онищенко. Взагалі, вся та затія з журналом була своєрідною грою. Грицько любив жарти. І я не пригадую жодної зустрічі з ним, щоб він не

сміявся чи був похмурий. Правда, його веселощі дуже часто виливалися в дошкульні глузування. Напевно, саме як глузування належить розцінювати напис російською мовою на останній сторінці «Скрині»: Журнал «Сундук» На українском языке».

На жаль, влада сприйняла видання «Скрині» без всяких жартів. Журнал невдовзі потрапив у поле зору каральних органів, і творцями часопису зацікавився КГБ. Грицька й інших стали викликати на допити, залякувати. В результаті видання журналу було припинено, а тих, хто друкувався в ньому, строго попереджено. Згодом О. Лишегу, В.Морозова й інших було покарано ще й вигнанням з вузів.

У сімдесят третьому році я залишив університет, бо не міг більше зносити гнітючої казарменої атмосфери в його стінах. Можливо, мене б все одно вигнали, бо незадовго перед тим КГБ виявив в університеті таємну студентську організацію, з якою я мав контакти. Ця організація розповсюджувала самвидавський журнал «Поступ». Одного дня мене цілий день протримали в головному управлінні КГБ, вимагаючи свідчень про членів цієї організації, але так і не змогли витягнути більше, ніж уже знали. Допитували мене там і про Грицька, але я нічого вагомого не сказав. Кагебіст, який вів допит, весь час натякав на якісь друковані матеріали, вірші. Я відчував, що проти Грицька затівається щось дуже серйозне, і боявся прохопитися необережним словом, бо усвідомлював, чим це може закінчитися, в тому числі й для мене.

Після того, як я з другого курсу залишив університет, мене забрали до війська. А коли через два роки вернувся до Львова, то вже набагато рідше став бачитися з Грицьком. У цей час я захопився рухом гіппі і релігійною філософією. Зустрічі з Грицьком уже не були для мене такими цікавими. Він, як виглядало, теж не дуже сприймав мої нові захоплення.

У ті часи я нерідко зустрічав Грицька на вулицях. Розмовляв з ним. Майже завжди він був добряче напідпитку. Мене це не дивувало, бо і раніше Грицько не цурався чарки. Жодні зустрічі чи в нього вдома, чи в іншому місці не обходилися без випивки. Але тоді все це робилося легко, з якимсь веселим відчайдушням, а тепер Грицько виглядав зовсім інакше. Щось змінилося в ньому. Він здавався наче погаслим. Хоча зовні силкувався бути безтурботним.

Уже пізніше я довідався про ймовірну причину такої переміни. У 1972 році у Львові відбулася розправа над поетом Ігорем Калинцем, якого за «антирадянські вірші» засудили на шість років тюрми і три роки заслання. Грицько, який вважався досить близьким приятелем Калинця, на суді був свідком проти нього. Багато людей твердило, що нібито саме через Грицькові свідчення Калинця й посадили до в'язниці.

Звичайно, що у Львові відразу поширилася чутка, що буцімто Грицько — це агент КГБ. Від нього зразу відсахнулося багато друзів. Знайомі стали відверто сторонитися його. Про Грицька пускали найбезглуздіші плітки. Внаслідок цього Грицько опинився у певній суспільній ізоляції.

Уявляю, як важко він усе це переживав. Звикнувши бути в центрі уваги, він раптом опинився на узбіччі. Всі, хто так захоплювалися ним, враз охололи до нього, а дехто навіть став виявляти відверту ворожість.

Я не поділяв загального негативного ставлення до Грицька. Мені здавалися багато звинувачень на його адресу несправедливими. Тим більше, що часто ті люди, які його найзапекліше осуджували, самі були здатні (я це відчував) на будь-які аморальні вчинки, коли потрапили б у відповідні обставини. Особливо мене дратувало безапеляційне твердження, що Грицько — агент КГБ. Сам я в це ніколи не вірив і не вірю. Гадаю, що все було набагато простіше. Грицько мав раниме беззахисне серце і слабку волю. Кагебісти шантажем чи ще якимсь способом зламали його і змусили свідчити проти свого товариша.

Після суду над Калинцем Грицько весь час, як я переконаний, жив з почуттям вини. Я ніколи не пробував розпитувати його про суд, бо відчував, що це для нього вкрай небажана тема. Тільки один-єдиний раз я якось випадково прохопився про долю Калинця. Це було на кінцевій зупинці трамваю «сімки» на Погулянці. Грицько зреагував вкрай нервово і вихлюпнув на мене таку порцію жовчі, що я аж перелякався. Але, здається, я тоді так і не зрозумів, наскільки болючою була для нього ця історія.

Остання моя зустріч з Грицьком відбулася біля Порохової Вежі. Якщо не помиляюся, це був 1979 рік. Я йшов алеєю. Сутеніло. Раптом з-за кущів хтось мене гукнув. Це був Грицько. Він тримав пляшку червоного вина-сурогату. «Хо-

чеш випити?» — запитав він. «Давай», — я взяв пляшку. Тим часом Грицько відійшов убік, заклав пальці в рот і став вертати. «Погано мені, не можу пити», — мовив він сумно. Я глипнув на нього і відчув, як стислося моє серце.

Я вже не пам'ятаю, але там з Грицьком були ще якісь люди. Я залишив Грицька з ними і пішов геть, відчуваючи свою повну безпорадність у його біді. Але чому я тоді не виявив до нього звичайного людського співчуття? Можливо, це було єдине, чого він справді потребував. І чи виявив хто-небудь до нього співчуття або хоч розуміння жахливого становища, в яке він потрапив після суду над Калинцем? У поемі «Говорити, мовчати й говорити знову», написаній 1975 року, Грицько з вражаючою відвертістю висловив весь трагізм своїх внутрішніх почувань останніх десяти років життя. Те, що він старанно приховував від людей у щоденному спілкуванні, було на весь голос заявлене у поемі. Але навряд чи хтось тоді розумів справжню вагу Грицькових слів.

*«Назви ліків
що нам допоможуть сьогодні вночі
передсмертні волювання місяцеві
вслуховувати розважно
допоможуть нам бачити навіть поезію
в тому як він буде від болт корчитися
в тому як він з останніх сил хрипітиме
— зупинить їх
спинить
я ж насправді вмираю
в розквіті сил високо над повільною річкою».*

Після цієї зустрічі більше я Грицька не бачив. А через три роки він помер. Я взяв, що причиною його смерті була тяжка хвороба нирок. Він

хотів жити. Дуже надіявся, що pomoже операція. Але доля виявилася неблаганною.

P.S. Назва цих нотаток — цитата з поеми Г.Чубая «Говорити, мовчати й говорити знову».

м.Київ, 3 грудня 1997 р.

**«Він був спрямований
уперед...»**

Писати спогади мені нелегко. Я не володію феноменальною пам'яттю, не веду щоденників, бо вважав це небезпечною справою після того, як кілька разів загадково зникали мої записи, листи. А тепер думаю: «Якби ж то знаття? Так, в кожному з нас живе «чухраїнець». Що б то було, якби я після кожної розмови з кимось із видатних і великих біг відразу додому, як Михайло Рудницький, щоб записати цю розмову.

Крім того, я не маю доброї пам'яті на дати, тому й буду уникати точного датування. Отже, коли я познайомився з Григорієм, чи Грицем, як звичайно ми його називали, я не знаю. Думаю, що десь наприкінці шістдесятих років. Комсомол вже остаточно взяв під свою опіку клуб творчої молоді і його робота поволі набирала такого собі парадно-показового характеру із влаштуванням час від часу — оргій, які називалися «зльотами творчої молоді». Треба сказати, що «зліталася» за таких умов досить гарна компанія. Під час

таких «тусовок», власне, відбувалися цікаві знайомства. Мушу визнати, що ми, на той час молоді митці Львова, чи, точніше, сказати Львівщини, добре зналися, добре були знайомі з творчістю один одного, бо контакти продовжувались, ба тривають донині.

Отже, на якомусь, напевно, вечорі поезії, які тоді влаштовувались часто, я й зацікавився з Грицем, про якого вже чув і навіть читав дещо з його поезії. Не хочу хвалитися, що я маю якесь унікальне чуття на поетичні таланти, але, якщо ноет мені подобається з першого вірша, значить, це надовго.

В нашому театрі на той час склалася унікальна атмосфера, чи може, точніше, унікальне середовище. Був якийсь прекрасний баланс поколінь і взаєморозуміння між ними. Панував дух творчої толерантності. І це в той час, коли лімітувалось кожне слово, коли забороняли ставити не тільки кращі твори української драматургії, а й сучасну російську п'єсу, вбачаючи там крамолу, яку можна було допускати в Росії, а в Україні зась.

Ми, молодь театру, дуже багато читали. Інформацію про якісь найновіші мистецькі течії діставали, в основному, з польської преси та книжок. На щоденних, по суті, «кавах» у кав'ярнях відбувався постійний обмін інформацією між письменниками, акторами, художниками, музикантами. Якось Любомир Медвідь сказав мені: «Ти знаєш, я часом думаю, чи не марнували ми час за тими п'яними розмовами? Але ні. Щось в тім було». Справді було. І це не для самовиправ-

дання. Колись відомий режисер Володимир Оглобін, який поставив у нас кілька вистав, зауважив, що, на відміну від київських акторів, які при чарці говорять тільки про «шмотки і башлі», заньківчани завжди говорять про мистецтво, справді, так було. На жаль, було, а не є.

В театрі є різні цехи чи підрозділи. Обидва терміни мені не подобаються, бо один пахне військом, а другий машинами.

Так от, є такий собі монтувальний цех, інакше кажучи — це робітники сцени, які монтують декорації, міняють їх у процесі вистави, розбирають і т.і. Праця фізична, але не дуже важка. В цьому цеху велика «текучка», часто міняються люди, багато приходять на роботу в монтувальний, щоб перебути якийсь час. І от десь на початку сімдесятих у нас працювали такі видатні особистості, як Микола Рябчук, відомий тепер літературознавець, письменник, а на той час працівник електроцеху, бо ж був виключений з політехніки, очевидно, розумівся на електриці. А в монтувальному зібралася цікава компанія. Був там Славко Кравченко, син відомого художника-бойчукіста, а сьогодні відомий мистецтвознавець, Вадим Яковенко — тепер актор нашого театру, ну й, звичайно, Гриць Чубай, який і був лідером серед цих молодих, інтелігентних цікавих «монтувальників декорацій». Крім цих трьох, там було ще кілька молодих людей, прізвищ яких я не пам'ятаю, бо вони називали одного прізвиськами, як-от «помідор», це був, здається, Кравченко, був ще «кактус» і ще якісь там. Основне, що було з ким поговорити про літера-

туру, мистецтво, а навіть про футбол, на якому Гриць розумівся теж професійно.

Ще й досі існує в нашому театрі закулісний буфет із дивною назвою «Комарик». Мав він називатися «Скоморох», але наш інженер не розумів, що воно за слово таке, і залізними буквами увіковічнив своє розуміння, от і вийшов «Комарик». Ось в цьому «Комарику» вечорами, коли не було куди подітися, бо в ресторани не пускали, та й дорого, отже, в нас у «Комарику» збиралось багато людей. В основному була це, сказати б, «творча» публіка, яка, крім того, щоб випити, прагнула ще й поспілкуватись. Багато славетних людей бачив наш «Комарик». От хоч би футболістів київського «Динамо», того найславетнішого складу з Олегом Блохіним на чолі.

Гриць Чубай часто приводив свою компанію, і я мав змогу там послухати прекрасні вірші тихого Олега Лишеги, Богдана Чепурка. Тоді ж я познайомився з Віктором Морозовим, Юрком Винничуком та іншими хлопцями з Грицевої компанії. Читав, звичайно, «Скриню». Багато говорили про нову українську естрадну пісню, бо її, по суті, не було. Хлопці хотіли творити її на основі народної пісні, використовуючи сучасні ритміку, аранжування. Віктор Морозов з успіхом робив це в ансамблі «Арніка».

Генератором ідей був, здається мені, власне Гриць. Дуже енергійний, увесь спрямований вперед, він вибухав ідеями. Хлопці з його групи тримались завжди разом, ходили одягнуті взимку в сардаки і баранячі кучми, чим звертали на себе загальну увагу.

А були це страшні роки. Загальна атмосфера була такою жакливою і важкою, коли давалося кожне нормальне явище в суспільному і культурному житті. Жити треба було або навперекір, або плисти за течією, або сидіти тихо, так, щоб тебе ніхто не помічав. Знову почалися арешти. Гриць якось сказав мені, що за ним вже «ходять». Я перепитав, як це «ходять». І він пояснив мені, що з самого ранку, як тільки він виходить з дому, за ним слідкують «співробітники органів». І йдуть за ним на певній відстані, хоч куди б він поткнувся. Потім Гриць не прийшов на роботу. Виявилося, що його заарештували. Потім я почув, що Гриця випустили, але він надовго зник з мого поля зору.

Не знаю, через який час, але якось він несподівано прийшов до мене з Богданом Стельмахом. Обидва були вже добре напідпитку. Гриць був у страшному стані. Я його таким ще не бачив. Кудись поділися його впевненість, іронія, оптимізм. Наче щось поламалося у людині. Він був на грані істерики. Казав, що був десь на роботі в Сибірі чи де там, і що за цей час написав тільки одного вірша, який складається з одного слова «срака». Говорити з ним було дуже важко.

Минув якийсь час, і при зустрічі з Григорієм я довідався, що він вступив у Московський літературний інститут на заочний відділ. Виглядав значно краще, хоч щось у ньому надламалося.

Я вже казав, що основну інформацію ми діставали з польської преси, часописів, як от «Література на сьвеце», «Театр», «Поезія», «Діалог». Всі ці журнали можна було прочитати

в бібліотечі іноземної літератури. І от коли Гриць ішов з бібліотеки, то часто заходив до мене й інформував мене, що нового появилось в тих журналах. Я мав змогу брати ті журнали додому.

Гриць розказував про своє навчання в Літературному інституті, про свого керівника, відомого поета Жигуліна, який, зі слів Чубая, чи не єдиний був не шовіністично настроєний проти українства. Улюбленою темою наших розмов була латиноамериканська література, а особливо знаменита проза Борхеса, Кортасара, Маркеса.

Раптом Гриць десь зникав, а потім я довідався, що він лежав у лікарні. Признався мені, що в нього нефрит нирок. З усмішкою говорив, що ця хвороба майже не лікується. Водночас він багато писав, готувався до дипломної роботи, а цією роботою мала бути його поема. Його вперто не друкували, бо така була «установка». А потім...

Гриць був похований на Сихівському цвинтарі навпроти могили моєї мами, і я часто відвідував його могилу з простим дерев'яним хрестом. Тепер він на Личакові.

Грицько Чубай і Львів

Я приїхав до Львова 1974 року з Караганди, куди було вислано колись моїх батьків-львів'ян, і закохався у це місто, у його архітектуру, в його історію. І в його людей.

Згодом, безумовно, як і всі захоплення в своїм часі, і це дещо вщухло під натиском реалій життя, але любов моя до Львова лишилась незмінною, і попри всі проблеми, які тоді існували, з великим смутком за минулим згадую сімдесяті роки.

Багато чого було не дозволено. Але цей недозвіл творив потребу протидії, руху, активного пошуку. І в житті, і в творчості.

Я познайомився з Грицьком Чубаєм майже одразу по приїзді, в гуртожитку художнього інституту, в молодіжній компанії.

Настрій на той час у нього назагал був невеселий. Це був період першого розколу дисидентського руху. Творились різні чутки, виникали підозри й образи одних на одних, одне слово, всі, хто хоч якоюсь мірою були пов'язані з дисидентством, мали клопоти.

Так само і Грицько.

Я нещодавно появився у Львові і мало що знав із львівських справ, натомість ми доволі швидко з Грицьком заприятзнилися і багато часу проводили разом.

Він був дуже освічена людина, мав чудову бібліотеку, яку дбайливо організовував у систему в пивниці дому, де мешкав.

Ось там, у цій Грицьковій бібліотеці, у пивниці, де був і його кабінет, ми й проводили наших товариських зустрічей, чимало літературних і мистецьких дискусій провадилося саме тут.

Одним з найбільших поетичних захоплень Грицька того часу був Езра Павнд. Певна річ, інформація про знаного у світі поета, якого практично не друкують в СРСР, доходила через незначні московські публікації, але головно через польські джерела. Грицько, старший за нас, доволі добре був обізнаний з поетичним доробком Павнда і розповідав нам про нього не раз. Потім таким самим захопленням Грицька був Томас Стернз Еліот. Олег Лишега був закоханий в поезію англійки Джорджи О'Кіф, і її творчість також була в той час у центрі наших розмов.

Цікаво, зараз усякої інформації море, але молодь ставить до неї часто поверхово і, сказати б, ліниво. А ми, коли тієї інформації було обмаль, так уважно і захоплено всотували її. І освічений Грицько Чубай був для нас одним із важливих джерел.

Дуже важливою постаттю для усіх нас у той час був Богдан Анатолійович Кох. В його домівці

ми мали найкраще місце для зустрічей, для мистецьких дискусій. В будинку Богдана Анатолійовича об'єднувались усі — і «неформали», і «формали», бо він був людиною дуже широкою, привітною, високоосвіченою й високоінтелігентною.

Гадаю, він на усіх нас зробив неабиякий вплив, на наше формування, на наші творчі пошуки.

Для Грицька не існувало вікових бар'єрів, він охоче водився і з людьми, значно молодшими від себе, аби лиш це були ті, хто чогось хотів, хто шукав, прагнув нового, заповідався на цікаву особистість.

Він дуже вдало копіював свого часу Брежнева і Славка Максимчука. Це запам'яталося, бо всі аж котилися від реготу, коли він виконував ці пародії. У нього був неабиякий артистичний дар, але поза поезією він найбільше любив музику.

Захоплювався і класичною музикою, але найбільше джазом. І в ті роки найбільшим його захопленням був чеський джазовий музикант Чеслав Немена.

Якось у Львові був концерт Чеслава Немена, і Грицько проходив повз філармонію із малим Тарасом, якому було тоді п'ять чи шість і якому про Немена вже встиг багато розповісти і навіть дати послухати його музику. Згадується, як у черзі за квитками малий Тарас на повен голос спитав у батька: «Тату, а що, ці усі люди також прийшли Чеслава Немена слухати?» Усі здивовано витріщилися на малюка, що у такому віці знає, хто такий Немена, і, так би мовити, йде на його концерт свідомо.

Отож успіхи нині знаного музиканта Тараса Чубая мають в основі і батьківське виховання.

Емоційний, пристрастний, ревнивий Грицько Чубай був людиною настроїв і захоплень. В його товаристві завжди було цікаво. Ближчими його приятелями того часу були Віктор Морозов і Олег Лишега, брати Яворські і ще Ігор Гунько з «Арніки».

Ми дуже приятелювали в ті часи ще з Юрком Кохом і часто приходили до Кохів за Юрком, але не завжди випадало його забрати з собою, бо йому на ту пору було лиш 16-17 років.

І ми з Грицьком якось прийшли до будинку Кохів з пивбару, несучи з собою відро з пивом і кухлі, й гукали з вулиці до Юрка. Він з нами говорив з вікна, але з дому вийти не міг, і ми пили пиво, розмовляючи з ним. Отак спілкувались.

Влітку Грицько полюбляв ходити дуже легко вдягнений, у сандалях на босу ногу, як давні греки.

Пригод з нами траплялось багато. А грошей у всіх було обмаль, тому в компаніях наших накуплялося дешевого вина, і знову ж таки, як наголошував Грицько, на грецький кшталт мішали його з водою і таким чином мали багато чого пити. Йшлося не про саму випивку, а радше про щось, біля чого сидіти й вести розмову.

Здебільшого такі сесії проводились у Грицька в пивниці-кабінеті. В ті роки він писав дуже мало нового, але часто читав свої раніше написані вірші, а також іншу поезію, і це були для нас найцікавіші часи нашого життя. Вибудовувалася справді творча атмосфера, панував дух мис-

тецтва, який надихав нас на пошуки — і малярів, і літераторів, і музикантів.

Ще до мого приїзду до Львова під керівництвом Грицька був створений рукописний журнал «Скриня», який великою мірою відбивав тогочасні настрої і шукання.

Грицько Чубай і його дім були нашим важливим осередком. І поступ мистецького життя у Львові, Попри передчасний відхід з цього світу Грицька Чубая, на багато років був і є позначений його непересічною, складною і багатою творчою особистістю.

**ГАЛИНА
ЧУБАЙ**

*Ми разом плакали
про життя наше.
ДуФу*

З весни — у вічність

З'ява у Львові молодого вродливого поета із зухвалою посмішкою та ще зухвалішою поведінкою ранньої весни 1969-го стала помітною подією в мистецькому житті міста. А згодом, після багаторазового блискучого прочитання «Вертепу» в університеті (в основному на фізичному та філологічному факультетах), не обминуло його «всевидюще око», яке пантрувало за ним ще від сімнадцяти літ. Відтоді, як юний Гриць Чубай став переможцем Республіканської олімпіади з української літератури та був запрошений до Київського університету для складання вступних іспитів на пільгових умовах, що ними він так і не скористався — бо був вигнаний з університетського гуртожитку ще задовго до іспитів за «негідну поведінку»: посмів виступити біля пам'ятника Шевченку в Києві та висловити принагідно декілька думок, які не співпадали з загальноприйнятими «постулатами» щодо перевезення праху Тараса до Канева з Петербурга.

© Галина Чубай, 1998

Ось так і отримав Чубай «вовчого квитка». Додому, у свої рідні Березини, так і не повернувся. «Пішов у світ»: спершу — районний центр Червоноармійськ, робота на радіо; потім — знову вигнання; опинивсь у Львові, знову ж таки в студентському гуртожитку — нелегалом. Поетичні вечори, шалений успіх серед студентства, гадаю, закрутили голову юному волинякові. Якось він з'явився і в мене вдома, на Погулянці, із виглядом таким — трохи що не «прийшов, побачив, перемиг». Я вже, звичайно, чула про цього поета, була на вечорі, де він читав вірші, але яким чином він опинився тут — було для мене несподіванкою. Для нього ж, звісно, це не було ніякою несподіванкою, а, мабуть, частиною його добре обдуманого (а, може, спонтанно виниклого) плану. Я впродовж студентських років була ревною «черемошанкою» — учасницею хору ЛДУ ім. Івана Франка. Десь незадовго перед появою Грицька на Погулянці телебачення транслювало виступ «Черемошу». Кілька разів показали й мене; Чубай вирішив негайно познайомитися; і ось він вже в мене вдома, розвалившись, сидить на каналі, випитує про Лорку, хоче почути його в оригіналі — іспанською. Читали вірші, сміялися. На прощання я йому сказала: «Твоїй дружині, якщо вона в тебе буде, ще при житті треба буде пам'ятник поставити», — занадто вже самовпевненим і зухвалим видався мені тоді Грицько. Але він був не лише великим честолобцем, а й дуже настирливим і впертим, умів досягти того, що замислив. Мені теж зухвальства не бракувало, тим більше, що я дуже

чітко відчула: цей сільський юнак — надзвичайно ерудований, і за його хитрою та привабливою посмішкою — глибокий аналітичний розум і, хоч як це дивно, досвід. Бо кпили ми один з одного нарівні, але коли доходило до якихось серйозніших суперечок про літературу чи мистецтво, я почувалася перед ним дуже невпевнено, хоча була студенткою університету, а він — випускником сільської школи.

Я довго не хотіла повірити в те, що наші стосунки трохи-потроху від жартівливо-дратівливо-суперечливо-дружніх перейдуть до серйозних, підійдуть до вже спільних наших подій. «Нащо тобі тягар чіхось мук?» — уся моя родина неначе цитувала ці слова Грицька. Вона була категорично проти нашого шлюбу. Ми все ж одружилися. Відвідини Грицькових батьків відклали аж на час після народження Тараса. Коли я вперше приїхала в Березини — познайомилася з татом і мамою Грицька, Петром Васильовичем і Марією Кузьмівною Чубаями, дуже добрими, порядними, простими сільськими людьми. Мене вразила не вбогість оселі (я до того справді ще ніколи не була в такій майже шевченківській хаті), а те, що була в цій хатині багата бібліотека, а ще фонотека платівок: Моцарт, Бах, Вівальді, Бетговен, Барток, Стравинський, Дебюссі... Українська музика: Скорик, Грабовський, духовна — Бортнянський, Березовський, Ведель. Ця низенька маленька хатина слугувала Грицькові й «вігвамом самотности» (як він сам казав згодом), і храмом науки, а сказати правильніше — правдивої самоосвіти: це були

його «університети». На стінах — своєрідна картинна галерея: репродукції з журналу «Огонёк» — Ботічеллі, Рафаель, Лукас Кранах, Леонардо да Вінчі, Далі, Марія Примаченко... А збиралося це все багатство ще у школі.

Книжки були невід'ємною часткою Грицькового життя. Він знав про все, що видається, навіть у ті тоталітарні часи умів якось чи то через польську, чи то чеську пресу дізнаватися про всі новинки світової літератури. У нас вдома був своєрідний дискусійний клуб, а точніше — клуб Чубая, бо основним носієм різноманітних ідей та цікавинок був Грицько. Вигадливі моноспектаклі, вечори авангардової поезії, музики, ба навіть антимузики: пригадую, як ми наредоталися, коли Грицько розподілив між нами «інструменти», організовуючи такий концерт. Юрко Винничук грав на накривках від баняків, Грицько видавав несусвітні звуки на губній гармоніці, Віктор Морозов — на гребінці, а мені була відведена особлива роля: створювати шум моря — й не залишалося нічого іншого, як час від часу спускати воду з бачка...

У нашій вбиральні експонувалася неперевершена за жартами та різними дотепами газета ІШТАз. Грицько приніс одного разу додому французьку прокомуністичну газету UNITA, дописав маленьке «з» — вийшов чудовий заголовок до стіннівки. В одному з чисел цієї газети, пригадую, було оголошення про те, що розшукується небезпечний злочинець, а основна його прикмета така: приходючи до когось у гості, він щонайперше запитує: «Чи не знайдеться у вас

чаю?»; у шлунку ж цього злочинця живуть два брати — БЕМ і БЕК, котрі постійно чогось хочуть (особливо їсти); над цими характеристиками красувався кумедний портрет юного Олега Лишеги.

Сам Грицько був прекрасним актором-імітатором. Він настільки майстерно імітував голоси різних людей, що одного дня, коли він укотре виголошував промову «Льоні Брежнєва», то співпрацівники Грицька закричали із сусідньої кімнати: «Та вимкни вже цього брехуна!». Навіть і я колись не могла збагнути, звідки це в нас удома лунає голос Кос-Анатольського, — а це Грицько в кухні «перевтілювався». Вже не кажу про те, що він співав голосами Чеслава Немена й Анни Герман, декламував чисто як Святослав Максимчук.

Великий любитель різних інсинуацій, схильний до найнесподіваніших витівок — на жаль, і таких, які дуже шкодили його здоров'ю. Особливо нічне купання... Пригадую купання в озері вночі, ранньої весни, у березні: все озеро було обставлене свічками, вигукувалися різні гасла, цитували «великих», плавали у крижаній воді (щоправда, я на це не відважилася). Був, пам'ятаю, тоді з нами Андрій Плахов — знаний тепер у Росії кінокритик, який дуже цінував Грицьків талант і часто гостював у нас на Погулянці. Може, саме він і запропонував Грицькові вступити до Літінституту в Москві, зрозумівши, що тут, на Україні, шансів небагато... В Літінституті Чубай вважався одним з найталановитіших студентів. Потрапив у семінар Анатолія Жигу-

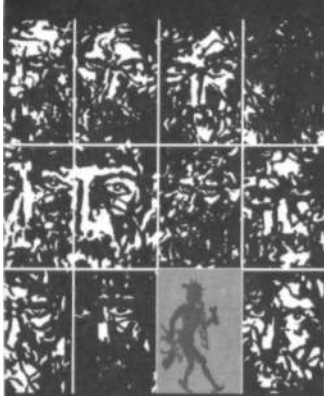
ліна, який писав про Грицька: «Його вірші потрясли мене. Як забилося моє серце! Подумалося: поет цей, напевне, буде найсильнішим у моему семінарі. Моє припущення, моє передчуття мене не підвело. Гідний подиву талант Григорія Чубая зростає і міцнішав на очах. Його перу все було підвладне: і тонка інтимна лірика, і багатопланова філософська поема, і, здавалося б, розкуті, але високої почуттєвої напруги верлібри, і чудові, ніби срібні дзвіночки, дитячі вірші й переклади...».

Так, переклади — з іспанської, польської, словацької, російської. Перекладали з іспанської разом. З Грицьком було дуже цікаво працювати: настирливий, прискіпливий до кожної дрібниці... Спільно шукали українські версії творів Антоніо Мачадо, Габрієлі Містраль. Були зроблені підрядники Борхеса — на жаль, Грицько не встиг...

Вилікувати його було вже неможливо, хоч я до останньої хвилини не вірила в неминучий кінець — так само, зрештою, як і сам Грицько. Хоч він завше, ніби жартома (а часом і цілком уже серйозно), говорив про те, що проживе лише тридцять три роки. До останньої хвилини ми розмовляли з ним, навіть за кілька митей до смерти пройшлися лікарняним коридором, сіли на лікарняне ліжко удвох... Сказав: «Засну трішки...».

Біла постать майнула перед моїми очима, забравши його назавше... Був дуже теплий весняний день — 16 травня. День, що його він уже не побачив. День, що його відділяли лише тринадцять років від першої весняної ночі нашого знайомства....

ПІСЛЯСЛОВО

поезія, переклади спогади

поезія переклади спогади поезія переклади

І у всіх літературах світу існують постаті, чий творчий доробок є безумовно непересічний і важливий, але особистість автора за значенням своїм — не тільки не менша, а часами й більша віха у мистецькому житті країни.

Варто згадати хоч би Гертруду Стайн, що в пам'яті загалу, попри її цікаву творчість, лишилась передовсім особистістю, довкола якої в Парижі у 20-30-ті роки гуртувались митці «втраченого покоління», серед яких були Гемінгвей, Фітцджералд та інші.

Таким центром мистецького життя був свого часу у Львові Грицько Чубай, який за недовгий свій вік спромігся не тільки створити цікавий літературний доробок і стати помітним в історії української поезії 20-го століття, але й лишити за собою виразний слід як людини й особистості, світло від якої, як від загаслої зірки, ще довго йтиме крізь час і простір до людського загалу.

У цій книжці зібрана переважна більшість того, що написав Грицько Чубай*. Не увійшли сюди поезії для дітей, які мали би бути видані окремою книжкою, та деякі переклади, що можуть становити інтерес тільки для істориків літератури й докладних біографів поета.

Напевне є ще чимало сучасників Грицька Чубая, які могли би написати спогади про нього і про ту добу. За браком

* У порівнянні з раніше опублікованими творами відновлено авторські варіанти текстів та їх розміщення (передовсім це стосується «ЕГяткижжя»).

місця не вдалося розмістити в цьому виданні й того, що вже написано про поета його сучасниками. Хочеться сподіватися, що запропоноване видання надихне багатьох на нові спогади про поета. Це може стати окремою цікавою книгою, важливим документом епохи і пам'ятником поетові.

У спогадах друзів портрет Грицька Чубая постає доволі виразно і великою мірою пояснює і доповнює його неординарну поезію.

Мені довелося зустрітися з Грицьком Чубаєм лише одного разу, на вечірніх посиденьках в гуртожитку московського літінституту.

Тонкий гумор і глибокий гострий погляд, веселий чоловік із сумом на дні очей — ось що в моїй пам'яті лишилось із тієї зустрічі.

Хто міг гадати, що і як буде...

Але Грицькові пощастило мати сина Тараса, який, створивши групу «Плач Єремії», виспівав на всю Україну його поезію, пощастило мати дружину Галину Чубай, яка крізь роки дбайливо і обережно пронесла пам'ять про нього і його доробок, бо ж саме її архів став основою для цієї книги; мав Грицько й друзів, які його пам'ятають завжди, а відтак пам'ятає його Львів і Україна.

Юрко Покальчук

ЗМІСТ

поезія, переклади спогади поезія переклади спогади поезія переклади

10	Передмова		
23	Поезія		
24	П'ятикнижжя		
25	Постать голосу (книжка перша)		
27	«Я ніколи ні про що не запитував...»	«дерево парадоксальності...»	41
28	«Скрипучі двері пам'яті причинено...»	«Ой дивні, та правдиві...»	42
29	«На видноколi гроняться вже хмари...»	Гіпноз Новорічне	43 44
30	«так спроквола надходить...»	«Тасмна типi вечірніх перевтілень...»	44
31	Театр	Пташка («двері зачиняються») і	46
32	Він		
33	«Коли до губ твоїх...»	«столочили зажурені маки...»	46
34	Після кіно		
35	ДонКіхот	Притча про автопортрет	47
36	Вечір («Зелений вечір...») і	Вдосвіта	48
37	«І знов нестерпно тихо настає...»	«Останній грім...»	49
38	Рушник	«а я тебе давно уже забув...»	50
39	Вечір («День відходить...») і	«тихий дощ...»	51
40	Безсоння	Трава	52
40	Музика	«Моя задихана коридо...»	53
41	Сьогодні	«відлуння дзеркала...»	55
57	Вертеп (книжка друга)		
73	Відшукування причетного (книжка третя)		
89	Плач Єремії (книжка четверта)		
91	Плач Єремії	Чути	100
92	Чоловік	Пастухи	101
93	Жінка	Притча	102
94	Літо	Речі	103
95	Коридор із дверима завбільшки з око	Той що певний Невідомий	104 105
96	Вечір («завдяляємося в криницю...») і	Осінь Можна	106 107
97	Світ	Сутеніє	108
98	Осінь з маленькими деревами	Пустеля	109
99	Хроніка	Пророк	110
113	Світло і сповідь (книжка п'ята)		
115	Пісня про золоті клітки	і «так упевнено маютья крила...»	119
116	Великдень	«ти бачиш нині слід коня...»	120
117	Колискова		
118	Оповідач легенд	Світло і сповідь	121
126	Марія		
136	Говорити, мовчати і говорити знову		
146	3 останніх віршів та начерків		
149	Березень	«Тиша вечірня...»	154
1к?	л · · · · ·	І «Ота пора березнева...»	155
151	«При тій сосні мені...»	«Якось надвечір...»	156
152	«Зійди на пагорб літньої пори...»	«Цвіркуні мов скажені...»	157
153	«Чому так посмутніла ти?...»		

ЗМІСТ

поезія, переклади спогади

поезія переклади спогади поезія переклади

139	«Лишень зібравсь послухатъ слов'Яі...»	Майже романс «Коли стає зовсім- зовсім темно...»	163 164
160	«Я ще живу і думаю по-літньому...»	«...але ти також	165
161	«Я їй сказав: «Мене ти. I не люби...»	радість...» Сніг	166
162	«Гадав собі: забудешся I мені...»	«Ще так недавно й так уже давно...»	167
168	3 юнацьких віршів		
171	Слово	«Зламаймо свого	186
172	Роздуми	спокою канони...»	
173	Голубінь	«В двадцятій вік не	187
174	Україні	просто жити...»	
175	«Дивлюся я у серпень...»	«Із усіма сміятися і	188
176	Безсоння	плакати...»	
176	«Шляхи до пізнання себе важкі...»	«У здивування знов стою німому...»	190
177	«Цей флот пливе на інші береги...»	На сіножаті «Край обрію	191 192
177	Балада про скрипку	причалу...»	
178	«Ми компромісимо...»	Громи	193
179	Балада про любов з першого погляду	«Аплодує дощ в дахи- долоні...»	194
180	Балада про втечу	«Не говорім палких	195
181	Балада про очі	освідчень...»	
183	Балада про вікна	«Там стогомінно,	196
184	«Я часто думаю про зорі...»	сонцелико...» «Щастя — це вигадати Тебе...»	197
185	Коли сміються діти		

198	«Коли ти стаєш на коліна...»	«Тополиносте вогню мого одчаєна...»	200
199	«Хтось опівночі грав про день...»		

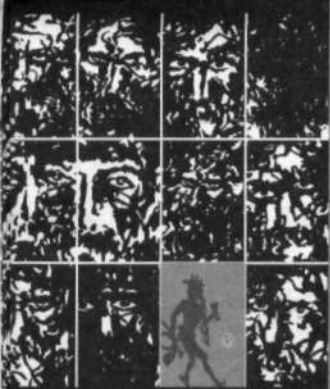
213 Переклади

217	«Навчаю вас тому, що сам взяв у народу» (Г.Ч.)	в I	Тихі слова Театр непослідовності	230 231
	Антоніо Мачадо		I Тадеуша Ружевича (Г.Ч.)	
219	Дитячий спогад		Тадеуш Ружевич	
220	Світанок у Валненсії		Кумедний старигань	234
221	Мадрид		Олександр Блок	
222	Пісня		«Чорний ворон в	240
223	XXXVIII		п'ятьмі...»	
226	«Якби ж то був я поетом...»		Франтішек Ліпка	
	Габрієла Містраль		Дукля	241
227	Опівночі		Гвездослав	244
228	Запрошення		Виноградар	245
229	Вогонь		Ян Коллар	246

251 Спогади

253	Юрко Кох	Юрій Брилинський	294
264	Віктор Морозов	I Володимир Кауфман	300
273	Микола Рябчук	Галина Чубай	305
284	Володимир Яворський		

312 ПІСЛЯСЛОВО

плач еремії

поезія

переклади

спогади

поезія

переклади

спогади

поезія

переклади

*Видавництво і Керівник проекту
висловлюють подяку
всім, хто допоміг
виданню цієї книжки,
зокрема:*

*Іванові Дзюбі
Тарасові Стецьківу
Ігореві Римаруку
Тарасові Чубаю
Юркові Коху
Вікторові Морозову
Миколі Рябчуку
Володимиру Яворському
Юрієві Брилинському
Володимирові Кауфману
Лесі Антонович
Сергієві Проскурні
Миколі Чубуку*

Грицько Чубай
ПЛАЧ ЄРЕМІЇ

Керівник проекту
Юрко Покальчук

Редактор-консультант

Галина Чубай

Редактор

Ігор Римарук

Передмова

Івана Дзюби

Макет та художнє
оформлення

Олега Панасюка

Відповідальний редактор

Петро Мацкевич

Технічний редактор

Олександр Шевцов

Набір

Галини Завалій

Продюсер: Мистецьке
Об'єднання «Дзига»
м.Львів, вул.Вірменська,35
тел./факс (+0322) 75-21-01
(+0322) 76-74-20

E-mail: dzyga@icmp.lviv.ua

Видавець: ТЗОВ «Кальварія»
м.Львів, вул.Пимоненка,19
Для зауважень та побажань:
290000, мЛьвів, а/с 328
тел./факс (+0322) 28-27-71
E-mail: calvaria@mail.icmp.lviv.ua

Григорій Чубай — ще одне печальне ім'я серед поетів, які покинули нашу поезію на своєму світанку життя.

Передчасність завжди гірка, коли вже ніколи не відчуєш енергії таланту.

Тож нехай його молоде, чесне, нерозбазарене слово послужить ще одним товаришем нашої безсмертній поетичній дорозі.

Микола Вінграновський

Грицько Чубай

Плач Єремії

Грицько
ЧУБАЙ

Плач
Єремії

